

TI
TO^u
AFRI
CI

Izdavač

Muzej Jugoslavije, Beograd

Za Muzej Jugoslavije

Neda Knežević

Urednici

Radina Vučetić, Pol Bets

Autori projekta

Radina Vučetić, Pol Bets,
Radovan Cukić, Ana Sladojević

Autori tekstova

Radina Vučetić, Pol Bets,
Radovan Cukić, Ana Sladojević

Recenzenti

Prof. dr Milena Dragičević Šešić
Prof. dr Milan Ristović
Prof. dr Ljubinka Trgovčević Mitrović

Lektor

Vesna Jevremović

Prevod s engleskog

Zoran Ž. Paunović

Dizajn

Dragana Lacmanović

**Fotografije iz foto-arhive Muzeja
Jugoslavije**

Dragutin Grbić, Mirko Lovrić,
Miloš Rašeta, Aleksandar Stojanović

Fotografije eksponata

Gavriilo Masniković

Obrada fotografije

Jovana Stojadinović

Štampa

DMD Beograd, Beograd, 2017.

Tiraž 500

Izložbu priređuju

Muzej Jugoslavije, Beograd
Projekat *Socialism Goes Global*
University of Exeter, UK

Kustosi izložbe

Ana Sladojević, Mirjana Slavković

Kustos foto-zbirke

Radovan Cukić

Saradnik u istraživanju

Nemanja Radonjić

Organizacija

Mirjana Slavković, Muzej Jugoslavije

Dizajn izložbe

Igor Stepančić, Irena Stepančić

Konzervacija

Nataša Skrinjik Cvetković

Ustupljena građa

Arhiv Jugoslavije, Filmske novosti
Muzej afričke umetnosti –
zbirka Vede i dr Zdravka Pečara,
Vlasta Lovrić Ječmen,
Porodica Dušana Lalevića

Tehnička realizacija izložbe

Sava Kovačević

Tihomir Nedeljković

ISBN 978-86-84811-45-7

Muzej Jugoslavije

Uredili
Radina Vučetić
Pol Bets

TITO
u
AFRICI
SLIKE SOLIDARNOSTI

Beograd, 2017.

MUZEJ JUGOSLAVIJE ZAHVALJUJE
NA FINANSIJSKOJ PODRŠCI:

Република Србија
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ
И ИНФОРМИСАЊА

МИНИСТАРСТВУ КУЛТУРЕ И ИНФОРМИСАЊА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Arts & Humanities
Research Council

Projektu *Socialism Goes Global*

PARTNERSKE ORGANIZACIJE

Pitt Rivers
MUSEUM
Anthropology and World Archaeology

Muzej Pitt Rivers/The Pitt Rivers Museum,
Oxford, UK

THE WENDE
MUSEUM

Muzej Wende/The Wende Museum,
Los Angeles, USA

Sadržaj

- 6 Uvodna reč**
Neda Knežević
- 10 Predgovor**
Džejms Mark
- 12 Titova Afrika: reprezentacija moći
na Titovim afričkim putovanjima**
Radina Vučetić
- 46 Crveni vetar promene: afrička štampa o Titovim
posetama Africi tokom procesa dekolonizacije**
Pol Bets
- 78 Slika Afrike u foto-kolekcijama Muzeja Jugoslavije**
Radovan Cukić
- 92 Izvan kadra:
Tumačenje fotografija iz fonda Muzeja Jugoslavije u
savremenom kontekstu**
Ana Sladojević
- 126 Reč kustosa**
Ana Sladojević, Mirjana Slavković
- 128 Izbor fotografija za izložbu
Tito u Africi: slike solidarnosti**
Izbor sačinili: Radovan Cukić, Pol Bets, Radina Vučetić
- 140 Bilateralni odnosi Jugoslavije i zemalja Afrike**
- 154 Biografije autora**

Uvodna reč

mr Neda Knežević

direktorka Muzeja

Jugoslavije

Izložba „Tito u Africi: slike solidarnosti“, nastala je kao deo saradnje Muzeja Jugoslavije i tima stručnjaka okupljenih oko međunarodnog projekta *Socijalizam postaje globalan*. Nakon istraživanja foto-kolekcija Muzeja Jugoslavije, Radina Vučetić, profesorka na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, i Pol Bets, oksfordski profesor, predložili su da se u okviru projekta organizuje izložba koja će domaćoj i međunarodnoj javnosti ponuditi još jedno čitanje ove bogate arhive.

Foto-materijali iz tri kolekcije (Foto-arhiv J.B. Tita, zbirka foto-albuma i uramljenih portreta, lični snimci J.B. Tita) Muzeja Jugoslavije nezaobilazan su izvor za istraživače afričkog kontinenta u drugoj polovini prošlog veka, pošto više hiljada fotografija iz tih kolekcija ilustruje Titove posete zemljama Afrike. I mada se najveći broj snimljenih aktivnosti odnosi na zvanična dešavanja koje domaćini priređuju za visokog gosta, brojne su i uzbudljive fotografije koje beleže slobodne, posebne trenutke u okviru tih poseta – obilazak arheoloških i istorijskih lokaliteta i muzeja, boravak u prirodi ili u lovu, susrete sa radnicima na radnim mestima ili običnim ljudima u svakodnevnim aktivnostima, na ulici, u selima...

Fotografije sa Titovih putovanja u Afriku nisu, međutim, povezale samo međunarodne

institucije – muzeje (Muzej Jugoslavije, Pit Rivers muzej iz Oksforda i Vende muzej iz Los Anđelesa) i univerzitete (Univerzitet u Beogradu, Univerzitet u Oksfordu i Univerzitet u Eksesteru), nego i ljude koji su se okupili oko ovog projekta. Radovan Cukić, načelnik Odeljenja za istraživanje i zaštitu muzejskog fonda i osoba najzaslužnija za stručnu obradu, digitalizaciju i promovisanje foto-građe Muzeja Jugoslavije, izuzetno je pomogao projektu svojim ukazivanjem na značaj i uticaj koji fotografija ima na percepciju i razumevanje istorijskih događaja. Kustoskinje Mirjana Slavković i Ana Sladojević koncipirale su izložbu, akcentujući sadašnje odsustvo znanja o antikolonijalizmu i tradiciji solidarnosti, znanja koje je, kao i mnoge vrednosti iz naše skorije prošlosti, danas zanemareno i zaboravljeno.

Zajedno sa jedinstvenim foto-materijalom, u okviru izložbe „Tito u Africi: slike solidarnosti“ javnosti će biti predstavljeni i drugi eksponati iz fonda Muzeja Jugoslavije, poput poklona iz *Memorijalnog fonda Josipa Broza Tita*. Najlepši izraz Titovih kontakata sa liderima afričkih zemalja predstavlja veliki broj poklona koji su tom prilikom razmenjeni i od kojih su, s obzirom na činjenicu da su putovanja bila učestala u periodu od više decenija, stvorene prave muzejske kolekcije (predmeta od slonovače, srebra, odlikovanja).

Nemali broj tih poklona predstavlja deo nacionalnih baština zemalja iz kojih potiču (poput tri vaze od alabastera iz Džoserove piramide ili rimskog mozaika iz Tunisa) i oni su ujedno među najstarijim predmetima po vremenu nastanka u fondovima Muzeja Jugoslavije. Pored umetničke i materijalne vrednosti, oni danas imaju još jednu vrednosnu dimenziju – svedoci su zanimljivih i neponovljivih dešavanja iz druge polovine 20. veka, svedoci vremena u kome je jedna zemlja, iako i tada mala, imala veliku ulogu u svetskim previranjima. Iz fondova Muzeja Jugoslavije biće takođe predstavljene publikacije iz *Biblioteke Josipa Broza Tita*, materijal *Filmskih novosti*, ali i predmeti iz kolekcija Muzeja afričke umetnosti i iz privatnih kolekcija porodica Lovrić i Lalević. Na taj način će, zahvaljujući katalogu i gostovanju izložbe u Pit Rivers muzeju u Oksfordu i Vende muzeju u Los Anđelesu, naša kulturna baština biti predstavljena svetu kao deo globalne kulturne baštine, ali i kao svedočanstvo o vremenu solidarnosti sa Afrikom i Trećim svetom.

Zahvaljujemo svima koji su učestvovali u realizaciji izložbe i publikacije „Tito u Africi: slike solidarnosti“, posebno Radini Vučetić, koja je inicirala ideju o izložbi, uverena u ekskluzivnost i višeznačnost fotografija sa Titovih afričkih putovanja, u njihov istorijski značaj, ali i veliku umetničku vrednost. Takođe zahvaljujemo kustosima Ani Sladojević, Mirjani Slavković i Radovanu Cukiću, kao i profesoru Polu Betsu, koji je uočio značaj i potencijal građe Muzeja Jugoslavije. Naročito zahvaljujemo recenzentima publikacije Ljubinki Trgovčević Mitrović, profesorki Fakulteta političkih nauka u penziji, Mileni Dragičević Šešić, profesorki Univerziteta umetnosti, i Milanu Ristoviću, profesoru Odeljenja

za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, koji su utemeljili naše uverenje da je postavljeni koncept vredan pažnje publike i podrške Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.

Nadamo se da će publika uživati u izložbi i katalogu, koji će ih odvesti na proputovanje kroz Afriku i približiti im ljude, običaje, kulturu, predele, istoriju i – solidarnost, danas toliko zaboravljeni pojam. Ukazujući na solidarnost koju je nekadašnja država imala prema narodima Afrike u njihovoj borbi protiv kolonijalizma, borbi za slobodu i nezavisnost, želimo da javnost i publiku podstaknemo na razmišljanje o tome gde je nestala solidarnost danas, i kakav je naš odnos prema Drugom.

Predgovor izdanju

Džejms Mark,
glavni istraživač projekta
Socialism Goes Global
i profesor istorije na
Univerzitetu Ekseter

U okviru projekta *Socijalizam postaje globalan: hladnoratovske veze između 'Drugog' i 'Trećeg sveta' 1945–1991* sa zadovoljstvom je podržana realizacija izložbe „Tito u Africi: slike solidarnosti”. Istorija internacionalizma koju ova izložba istražuje zaboravljena je nedugo nakon pada socijalističkih režima u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi. Međutim, ove teme su odnedavno ponovo aktuelne jer fasciniraju novu generaciju, koja je zainteresovana za proučavanje doprinosa ovog regiona ekonomskoj i kulturnoj globalizaciji u drugoj polovini dvadesetog veka i koja traga za istorijskim primerima alternativa današnjem svetskom poretku.

Projekat je istakao mnoge spone koje su Istočnu Evropu dovele u bliskiju vezu sa svetom koji se oslobađao imperijalne vlasti nakon Drugog svetskog rata. Od razvojne do medicinske pomoći, kao i putem kulturne razmene i vojne podrške, Istočna Evropa je u celini, a Jugoslavija naročito, imala ključnu ulogu u stvaranju novog sveta koji je tvrdio da predstavlja pobedu nad imperijalizmom. Ali to nije bilo sve: posleratni proces dekolonizacije internacionalizovao je socijalističke kulture i u samim tim zemljama, donoseći prizore i zvuke nesvrstanih i progresivnih zemalja iz čitavog sveta u domove, na ulice, u medije, muzeje i na radna mesta građana širom Istočne Evrope.

TI
TO^u
AFRI
CI

Sama izložba prikazuje mnoge od ovih tema jer istražuje načine na koje je Jugoslavija pristupala tek dekolonizovanim državama Afrike od pedesetih godina prošlog veka. Ove slike otkrivaju bogatu istoriju susreta tokom kojih se jugoslovenski lider oslanjao na moć fotografije, ne samo da bi izgradio novi imidž svoje zemlje na svetskoj sceni već i da bi ojačao podršku koju je imao u svojoj zemlji. Istovremeno, vidimo i kako su ga doživljavali sami stanovnici afričkih zemalja. On je bio novi tip Evropljanina, a njegovo iskustvo u vezi sa ugroženosti suvereniteta i nacionalnom borbom, kao i posvećenost anti-fašizmu i svetskom poretku koji se nije zasnivao na rasnoj pripadnosti, izazivali su fasciniranost širom tog kontinenta.

Izložba je otvorena u beogradskom Muzeju Jugoslavije, nakon čega će njene verzije biti postavljene najpre u Muzeju Pitt Rivers (Pitt Rivers Museum) u Oksfordu a zatim i u Muzeju Vende (The Wende Museum) u Los Anđelesu. U ime učesnika projekta *Socijalizam postaje globalan* zahvaljujem direktorki Muzeja Jugoslavije Nedi Knežević i zaposlenima u Muzeju na velikodušnosti tokom saradnje, profesoru Polu Bet-su, profesorki Radini Vučetić i dr Ani Sladojević na realizaciji ove izložbe fotografija.

Predsednik Tito na svečanom dočeku na aerodromu Kumasi, Gana 1961.

Radina Vučetić

Titova Afrika: reprezentacija moći na Titovim afričkim putovanjima

Josip Broz Tito bio je jedan od lidera Pokreta nesvrstanih, čijim su se uspostavljanjem otvorile nove mogućnosti za saradnju između zemalja Trećeg sveta. U kontekstu uspostavljanja diplomatskih odnosa sa zemljama u razvoju, bilo je izraženo Titovo interesovanje za politička i društvena kretanja u afričkim zemljama. Da nije bilo razlaza sa Sovjetskim Savezom 1948. godine, moguće je da Afrika ne bi bila od takvog značaja za Jugoslaviju, odnosno da bi Jugoslavija bila tek jedna od zemalja Istočnog bloka koja sprovodi sovjetsku politiku prema ovom kontinentu. Nakon 1948. godine Jugoslavija, međutim, s jedne strane započinje približavanje Zapadu, dok s druge strane započinje približavanje i nesvrstanim zemljama. Saradnja sa Trećim svetom počela je pedesetih godina, uspostavljanjem kontakata sa državama u Aziji i na Bliskom istoku.

Antikolonijalizam je bio jedno od uporišta jugoslovenske politike tog vremena, a zemljama koje su vodile antikolonijalnu borbu Tito je pružao ekonomsku i tehničku pomoć.¹ Pa ipak, jugoslovenski ciljevi u Africi nisu bili samo ideološki. Težnje male i nezavisne države da postigne značajan politički i ekonomski uticaj bilo je moguće ostvariti kroz saradnju sa zemljama Trećeg sveta. O tome u kojoj je meri Tito bio svestan njihovog potencijala, svedoči i propagandna brošura o njegovim posetama Aziji i Africi tokom 1958–1959. godine. U njoj se navodi da su potpisnici dokumenata koji su nastali kao rezultat ovih poseta ne samo lideri Jugoslavije i zemalja Azije, Afrike i Bliskog istoka, „nego i 600 miliona stanovnika tih zemalja”.² Zahvaljujući takvoj politici, Jugoslavija je uspela da stekne prestiž na globalnoj političkoj sceni, ali i da obezbedi plasman svojih proizvoda na novim tržištima, kao i nove izvore sirovina.

U posleratnom periodu, prvi diplomatski odnosi u Africi uspostavljeni su sa Etiopijom 1952. godine. Do kraja pedesetih godina, sticanjem nezavisnosti u brojnim afričkim zemljama, Jugoslavija je bila u poziciji da tamo započne kako političku tako i ekonomsku kampanju. Zahvaljujući

¹ William E. Griffith, „Yugoslavia”, u *Africa and the Communist World*, ur. Zbigniew Bzezinski (Stanford University Press – London: Oxford University Press, 1964), 117.

² Jože Smole i Rudi Štajduhar, *Pretnednik Tito u zemljama Afrike i Azije* (Beograd: Kultura, 1959), 35.

Predsednici Tito i Kwame Nkrumah za vreme završnih gansko-jugoslovenskih razgovora, vođenih na brodu *Galeb*, Gana 1961.

svom otvoreno antikolonijalnom stavu i politici miroljubive koegzistencije u Ujedinjenim nacijama, Jugoslavija je posmatrana kao prijateljska „bela“ država.³ Činjenica da je jugoslovenska vlast podržavala oslobodilačke pokrete u Maroku, Tunisu, Alžiru, Indokini i podsaharskoj Africi, donela je Jugoslaviji ugled među narodima koji su iskusili posledice kolonijalizma.⁴ Jugoslovenske teorije o nezavisnom putu u socijalizam i značaju postojanja „progresivnih snaga“ i van komunističkog bloka uticale su na brojne azijske i afričke zemlje.⁵ U težnjama za stvaranjem novog nacionalnog identiteta, neke od afričkih zemalja nalazile su uzor u Jugoslaviji (na primer, Kwame Nkrumah u Gani i Ahmed Seku Ture u Gvineji razvili su obrazac vladavine sličan Titovom – kombinaciju jednopartijskog sistema

³ Griffith, „Yugoslavia“, 119.

⁴ Dragan Bogetić, *Nova strategija spoljne politike Jugoslavije 1956–1961* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2006), 18.

⁵ Duncan Willson, *Tito's Yugoslavia* (Cambridge: Cambridge University Press, 1979), 124.

Pozdrav predsednika Tita i Seku Turea na svečanom dočeku u Konakriju, Gvineja 1961.

i vladavine jednog čoveka, sa sopstvenim putem u socijalizam). Jugoslovenske vlasti često su naglašavale i podvlačile dobre odnose sa afričkim zemljama koje su pratile takozvani „jugoslovenski model“ socijalizma. U Senegal, na primer, Leopold Sedar Sengor rekao je Titu da njegova zemlja teži ka „srednjem putu“ u demokratski socijalizam, između kapitalističkog i komunističkog sveta.⁶

Iako se na prvi pogled može učiniti da se Zapad odnosio negativno prema jugoslovenskoj politici usmerenoj ka zemljama Trećeg sveta, ta politika je u Africi zapravo bila dobrodošla, jer je predstavljala alternativu sovjetskom i kineskom tumačenju komunizma. Jugoslavija je naglašavala i značaj „nacionalnih posebnosti“, što ju je činilo prihvatljivom prijateljskom zemljom i potencijalnim partnerom za širok spektar afričkih zemalja.⁷ Stoga ne čudi što su SSSR i Jugoslavija započele svoju „utakmicu“ za Treći svet gotovo u isto vreme. Nikita

⁶ Arhiv Jugoslavije (dalje AJ), KPR, I-2/13(5-8), Politički pokreti u bivšoj Francuskoj Zapadnoj Africi (Republika Senegal).

⁷ Griffith, „Yugoslavia“, 127-128.

Predsednici Tito i Tabmen na ceremoniji predaje odlikovanja u Monroviji, Liberija 1961.

Hruščov i Nikolaj Bulganjin posetili su Indiju, Burmu i Avganistan u novembru i decembru 1955. godine,⁸ a Leonid Brežnjev je imao veliku turneju po Africi u februaru 1961. godine, baš kao i Tito.⁹ I Kina se ubrzo pridružila tom rivalstvu i okrenula se ka Africi. Džou Enlaj je krenuo na turneje po azijskim i afričkim zemljama, jer je Kina počela da im se približava posle konferencije u Bandungu. Od 13. decembra 1963. do 5. februara 1964. godine Džou Enlaj je obišao deset afričkih zemalja,¹⁰ što je predstavljalo značajnu prekretnicu u razvoju kinesko-afričkih odnosa.¹¹ Nije bilo posredi samo nadmetanje u tome ko će afričkim liderima ponuditi drugačije revolucionarne puteve ka izgradnji socijalizma, već je to bila i utakmica koja se vodila za prevagu na novim tržištima. U isto vreme, bilo je to i pitanje takmičenja za socijalistički prestiž.

Da je Tito vodio pragmatičnu politiku prema Africi i da je ta politika često nadilazila ideologiju, moglo se videti iz velikog broja njegovih afričkih prijateljstava. Među Titovim „afričkim prijateljima“ bili su car Hajle Selasije, marokanski kralj Hasan II, lideri levih ubeđenja, pa čak i diktatori poput Idi Amina Dade i Žan-Bedela Bokase. Kao jedna od zemalja koje su inicirale osnivanje Pokreta nesvrstanih, Jugoslavija je ostvarila uspešne kontakte sa različitim afričkim zemljama, nezavisno od toga da li su te zemlje gravitirale prema Zapadu ili prema Istoku, ili su pak želele da vode sopstvenu, nezavisnu politiku.

U širim jugoslovensko-afričkim odnosima i uopšte odnosima Jugoslavije sa Trećim svetom, godina 1961. bila je presudna – i kao godina Titovog dugog putovanja po Africi i kao godina prve konferencije Pokreta nesvrstanih, održane u septembru te godine u Beogradu. Zahvaljujući značaju koji je stekao u Trećem svetu, kao i ulozi u samom pokretu, Tito se pozicionirao ne samo kao jugoslovenski lider već i kao državnik svetskog formata. Iza stvaranja ovakve slike o sebi nalazili su se ozbiljan rad i promišljanje.

⁸ Digital Archive, Wilson Center, “Information on Khrushchev and Bulganin’s November-December 1955 Visit to India, Burma, and Afghanistan, from the Central Committee of the CPSU to the Central Committee of the SED, January 11, 1965”, poslednji put pristupljeno 5. januara 2017, <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/119273.pdf?v=33d2462fbf232d187cccf15c543566c4>

⁹ Festus Eribo, *In Search of Greatness. Russia's Communications with Africa and the World* (Westport, London: Ablex Publishing, 2001), 83.

¹⁰ Ujedinjena Arapska Republika, Alžir, Maroko, Tunis, Gana, Mali, Gvineja, Sudan, Etiopija i Somalija.

¹¹ W. A. C. Adie, “Chou En-lai on Safari”, *The China Quarterly*, No. 18, (Apr. – Jun., 1964), 174-194. “Premier Zjou Enlai’s Three Tours of Asian and African countries”, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, poslednji put pristupljeno 26. decembra 2016. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18001.shtml

Predsednik Tito i car Hajle Selasije na svečanom dočeku u Adis Abebi, Etiopija 1955.

Od 1944. do 1980. godine, Tito je u 169 navrata zvanično posetio 92 zemlje i ugostio 175 šefova država. Njegovi susreti s liderima širom sveta postali su centralno mesto jugoslovenske diplomatije. Uz takvu vrstu spoljne politike ne treba da čudi to što je Tito proveo više od 1.000 dana u inostranstvu – jednu desetinu svoje duge vladavine. Njegova putovanja uvek su bila pokazatelj jugoslovenske spoljne politike, a maršruta nije ostavljala mesta za sumnju o njegovim ideološkim opredeljenjima. Na primer, od 1944. godine do raskola sa SSSR-om, izbegavao je Zapad i posećivao zemlje Istočnog bloka (SSSR 1945. i 1946. godine; Poljsku i Čehoslovačku 1946. godine; Bugarsku, Mađarsku i Rumuniju 1947. godine).¹² A onda, između 1948. i 1953. godine, jedan od najvećih svetskih političkih globtrotera nije proveo ni dan van Jugoslavije, već je to vreme posvetio traganju za novom političkom pozicijom nakon razlaza sa Sovjetskim Savezom.

Njegova maršruta počela je dramatično da se menja 1953. godine, kad je prvi put putovao na Zapad, i to u Veliku Britaniju (16–23. marta 1953), gde se susreo sa Entonijem Idnom, Vinstonom Čerčilom i kraljicom Elizabetom II. Kako je Vladimir Petrović primetio, za jugoslovensku diplomatiju ovaj susret je bio važna škola lepih manira, a za Tita važan politički debi na Zapadu.¹³

Od vremena njegovog prvog putovanja na Zapad (Velika Britanija 1953. godine), u Tursku i Grčku (1954), zatim u Aziju i Afriku (decembar 1954 – februar 1955), Titova posvećenost međunarodnim susretima, u kombinaciji s njegovim diplomatskim talentom, mnogo je doprinela imidžu Jugoslavije i kreiranju politike nesvrstanosti.¹⁴ Od svih lidera nesvrstanih zemalja, Tito je najviše putovao. Lista poseta zemljama Trećeg sveta je impresivna – samo u prvoj deceniji ovih putovanja (1954–1964) išao je na turneje po Aziji (1954–1955. i 1958. godine), Africi (1955, 1958–1959. i 1961. godine), Latinskoj Americi (1963. godine), Indiji i Bliskom istoku (1964. godine). Bio je prvi komunistički vođa koji je posetio podsaharsku Afriku i prvi koji je posetio Latinsku Ameriku.¹⁵

¹² Ljubodrag Dimić, *Jugoslavija i Hladni rat. Oglеди o spoljnoj politici Josipa Broza Tita (1944–1974)* (Beograd: Arhipelag, 2014), 71; Vladimir Petrović, "Josip Broz Tito's Summit Diplomacy in the International Relations of Socialist Yugoslavia 1944–1961", *Acta Histriae ili Annales: anali za istrske in mediteranske študije/anali di Studi istriani e mediterranei* 4 (2014), 578–579.

¹³ Petrović, "Josip Broz Tito's Summit Diplomacy", 582. Pogledati i: Vladimir Petrović, "Škola bontona. Ideološki uzroci protokolarnih i organizacionih problema u pripremi posete Josipa Broza Tita Velikoj Britaniji 1953. godine", *Godišnjak za društvenu istoriju* 1–2 (2002), 179–195.

¹⁴ Willson, *Tito's Yugoslavia*, 124.

¹⁵ Alvin Z. Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World* (Princeton: Princeton University Press, 1970), 92–93.

Sa defilea vojske, omladine i pionira, priređenog u čast predsednika Tita u oblasti Kindija, Gvineja 1961.

Poput svojevrsnog „socijalističkog Kolumba“ (kako su ga kasnije opisivali saradnici),¹⁶ Tito je započeo „otkrivanje“ afričkog sveta 1954–1955. godine i do svoje poslednje posete Africi 1979. godine, kad je imao 87 godina, posetio je 16 zemalja. Samo u Egiptu je bio 16 puta. Na prvom putovanju u zemlje Trećeg sveta, 1954–1955, posle obilaska Burme i Indije, posetio je Etiopiju i susreo se sa Gamalom Abdelom Naserom u Suecu. Drugo putovanje preduzeo je tokom 1958–1959. godine, posetivši Indoneziju, Burmu, Cejlon, Etiopiju, Sudan, Egipat i Siriju. Najduže je na putu proveo 72 dana, kada je na turneji po Severnoj i Zapadnoj Africi 1961. godine posetio Ganu, Togo, Liberiju, Mali, Maroko, Tunis i Egipat. Na ovo putovanje, jedno od najskupljih i najdužih u istoriji njegovih „puteva mira“, otišao je čuvenim brodom *Galeb*, sa više od 1.500 članova posade i u pratnji dva razarača, jednog teretnog broda i nekoliko aviona.¹⁷

¹⁶ Bogetić, *Nova strategija spoljne politike Jugoslavije*, 313.

¹⁷ Miladin Adamović, *„Galeb“ mira i razdora. 72 dana oko Afrike* (Beograd: Grafoštampa, 2001), 7.

Svečani doček predsednika Tita na aerodromu Bamako, Mali 1961.

Osim toga, Tito je tokom šezdesetih godina prošlog veka posetio Egipat (1962, 1964, 1965, 1966, 1967. i 1968), Sudan (1962), Etiopiju (1968) i Alžir (1965. i 1969). Poslednju veliku afričku turneju imao je 1970. godine po Istočnoj Africi, kad je posetio Tanzaniju, Zambiju, Etiopiju, Keniju, Ugandu, Sudan, Egipat i Libiju. S putovanjima po Africi nastavio je do kraja života, a u poslednjim godinama se usredsredio na Severnu Afriku: Egipat (1971), Alžir (1973, 1977. i 1979) i Libiju (1977. i 1979).

Titov imidž u Africi uglavnom je stvaran na tim putovanjima. Većina njegovih poseta opisivana je kao „poseta prijateljima“, a brojni izvori (diplomatska građa, štampa, fotografije, filmovi) pokazuju srdačnost sa kojom je primljen. Već tokom prve velike turneje po Africi 1958–1959. godine, „doček priređen predsedniku Titu i manifestacije posvećene socijalističkoj Jugoslaviji prevazišli su sva očekivanja”.¹⁸ U Gvineji su „starc, ljudi i žene, plakali od radosti, (...) svesni da su im u posetu došli prijatelji, da su im

¹⁸ Smole i Štajduhar, *Prešednik Tito u zemljama Afrike i Azije*, 9.

došli ljudi koji nemaju nameru da im nešto otimaju, kao Francuzi i Englezi, već jedino žele da pomognu”.¹⁹ Titov ađutant na putovanjima tokom 1961. godine otkriva da je na ulicama Kazablanke bilo „više od milion ljudi”.²⁰ Iako fotografije nesumnjivo prenose utisak toplog dočeka (hiljade ljudi na ulicama, zdravnice, razmena poklona, rukovanja sa afričkim liderima, posete fabrikama i institucijama kulture), „pokretne slike” filmskih žurnala i dokumentarnih zapisa *Filmskih novosti* prenose atmosferu gostoprimitstva, srdačnosti, masovnosti okupljanja i oduševljenje naroda na mnogo upečatljiviji način. Zadivljujuće je videti na hiljade ljudi kako trče za Titovim automobilom, mašu jugoslovenskim zastavama i Titovim fotografijama ili ga pozdravljaju plesom.²¹ Fotografije s njegovih putovanja, izveštaji u štampi, arhivski izvori, filmski žurnali – svi oni svedoče o reputaciji Tita kao „belog prijatelja Afrike”, koji je besumnje uživao izuzetno veliku naklonost, izazivajući oduševljenje među stanovništvom zemalja koje je posećivao.

Za potrebe izložbe „Tito u Africi: slike solidarnosti”, kao i u ovom tekstu, analiza reprezentacije Titove moći u Africi uglavnom je zasnovana na zvaničnim predsedničkim fotografijama i foto-albumima iz kolekcije Muzeja Jugoslavije, što pomaže razumevanju ikonografskih i ideoloških aspekata Titovog imidža na tom kontinentu. Fotografije su snimili zvanični fotografi foto-službe Odeljenja za štampu predsedničkog kabineta, koji je bio zadužen za odnose sa javnošću. One odražavaju Titov državnički stil, ali i odnos prema Africi. Ono što, međutim, posebno privlači pažnju jesu nasleđeni obrasci kolonijalnog imaginarija unutar protokolarnih obrazaca diplomatskih i međudržavnih odnosa. Iako oni nipošto nisu specifičnost jugoslovenske politike, već karakterišu ukupan vizuelni aparat međunarodnih susreta na svetskom nivou, neobično je i možda neočekivano uočiti ih u držanju i pojavi jednog od najljućih boraca protiv kolonijalizma. Bitno je naglasiti da je Titov imidž brižljivo izgrađivan decenijama, i da se kroz njegove transformacije mogu prepoznati kako političke promene u Jugoslaviji, tako i različiti načini izgradnje njegovog kulta ličnosti.

Posle raskida sa SSSR-om i Titovog prvog putovanja na Zapad 1953. godine, kada je posetio Veliku Britaniju (i kada je tokom razgovora sa Čerčilom u Dauning stritu nosio cilindar), stvorena je posebna slika maršala, džentlmena

¹⁹ AJ, KPR, I-2/13, K-48, Izveštaj Predsednika republike o putu jugoslovenske delegacije u prijateljske zemlje Zapadne i Severne Afrike podnet na sednici SIV 29. aprila 1961. u Beogradu (stenografske beleške).

²⁰ Adamović, „Galeb” mira i razdora, 156-157.

²¹ Arhiv *Filmskih novosti* (dalje AFN), *Tito u Africi* (1961), *Sa puta po Africi* (1970), *Poseta predsednika Tita Etiopiji* (1955, 1959), *Predsednik Tito u Alžiru* (1965), *Predsednik Tito u Libiji* (1977, 1979).

Predsednik Tito i jugoslovenski ambasador u Londonu Vladimir Velebit kreću na razgovore sa Vinstonom Čerčilom, Velika Britanija 1953.

Predsednik Tito i njegova supruga Jovanka u društvu Ričarda Bartona posmatraju snimanje pojedinih kadrova filma *Bitka na Sutjesci*, Tjentište 1971.

i glamurozne javne ličnosti. U analizi fotografije na kojoj je Tito s Ričardom Bartonom na snimanju filma *Sutjeska*, Nikolina Kurtović primećuje da je Titov imidž u odelu, letnjem šeširu i naočarima za sunce stvoren po ugledu na javne nastupe holivudskih filmskih zvezda.²² Ali za vreme Hladnog rata Tito nije bio samo politička ikona antistaljinizma i glamurozni komunistički vođa pozicioniran između Istoka i Zapada, već i politička ikona nesvrstanih.

Reprezentacija moći, udružena sa snažnom porukom prijateljstva, pojavljuje se već na prvim zvaničnim Titovim fotografijama sa budućim „nesvrstanim prijateljima“. Na primer, tokom Titovog sastanka s Naserom i Džavaharlalom Nehruom 1956. godine na Brionima, dok su državnici šetali, na ostrvu je bilo 120 novinara spremnih da uhvate „upečatljivi glamur trenutka“. Konstantin Kilibarda opisuje Titov, Naserov i Nehruov sastanak na Brionima te godine kao pojavu postkolonijalne vizije 'nesvrstanosti'. On dodaje da su „predstavljajući ranu zamišljenu zajednicu postkolonijalnih suverena, Nehru,

²² Nikolina Kurtović, “Communist stardom in the Cold War: Josip Broz Tito in Western and Yugoslav photography, 1943–1980” (PhD diss., University of Toronto, 2010), 1, 14.

Naser i Tito – uvek doterani! – postali otelovljenja ‘alternativnih puteva’ u dekolonizacijski simulakrum visokog modernizma u periodu od pedesetih do šezdesetih godina dvadesetog veka”. Analizom Titove pojave u vremenu nakon prestanka kolonijalizma i u svetu nesvrstanih, Kilibarda je zaključio da je u pitanju bio „postrevolucionarni dendizam kao strategija koju je Tito usvojio ‘posvetovljivanjem’ principa nesvrstanosti i kormilarenjem među protivrečnostima postkolonijalnog moderniteta pedesetih i šezdesetih godina prošlog veka.”²³

Najjači utisak nakon uvida u više hiljada Titovih fotografija iz Afrike jeste da su u pitanju slike „belog čoveka” u „crnoj zemlji”, čoveka koji dolazi kao prijatelj i modernizator. Međutim, „belo” i „crno” su pominjani samo onda kada je podvlačena njihova sličnost i jednakost, posebno u ostvarivanju zajedničkih (socijalističkih) ciljeva. „Egzotizacija” Afrike na zvaničnim fotografijama je na neki način bila neizbežna jer je takva „pozornica” već bila postavljena u vekovima prethodnih predstavljanja Afrike. Teško je doći do zaključka ko je bio odgovoran za stvaranje takve slike na Titovim fotografijama iz Afrike, jer se za vreme tih poseta sve odvijalo po pravilima diplomatskog protokola. I dok je jugoslovenski protokol detaljno analiziran u Arhivu Jugoslavije i u arhivskoj građi Diplomatskog arhiva Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije, pitanje je kako je protokol funkcionisao na drugoj strani (afričkih zemalja domaćina). Nema naznaka da je bilo šta rađeno bez njihove saglasnosti, naročito kada se ima u vidu da prema protokolu zemlja domaćin postavlja okvir za sam susret, i određuje stepen njegove formalnosti. Možda odgovor na pitanje zašto fotografije odaju svojevrsnu egzotizaciju leži u činjenici da se većina diplomatskih protokola u novoformiranim afričkim državama oslanjala na prethodno uspostavljene obrasce, koji su, razume se, bili kolonijalni. O tome svedoče i sećanja Titovog ađutanta Milana Žeželja, koji primećuje da je susret Tita i Nkrumaha 28. februara 1961. godine u Gani bio slika i prilika engleskog diplomatskog protokola: „Prvi utisci neverovatno podsećaju na slike iz Londona 1953. godine. Sve se radi na engleski način. Protokol i ostali običaji – takođe engleski. Samo, zakašnjavanje (Nkrumaha – prim. R.V.) nije – englesko.”²⁴

Ipak, ima nekih pokazatelja da je Tito s namerom stvarao imidž „socijalističke zvezde” i moćnog vođe. Automobili na ulicama afričkih naselja i gradova jedan su od primera koji potkrepljuju tu tvrdnju. Kao jedan od

²³ Konstantin Kilibarda, “Non-Aligned Geographies in the Balkans: Space, Race and Image in the Construction of new ‘European’ Foreign Policies”, u *Security Beyond Discipline: Emerging Dialogues on Global Politics*, ur. Abhinava Kumar i Derek Maisonneville (Toronto: York University, 2009), 27-29.

²⁴ Adamović, „Galeb” mira i razdora, 95.

Predsednici Tito i Seku Ture na putu do rezidencije u Konakriju, Gvineja 1961.

tehnoloških dometa dvadesetog veka, automobil je uvek bio ikoničan, korišćen da izrazi modernost, status, pa i glamur. Čitav kompleks kulturnih značenja povezan je sa automobilom, između ostalog i kao simbolom moći.²⁵ U tom smislu, Titov glamurozni imidž bio je potkrepljen glamurnim automobilima.

Sudeći po izvorima iz Arhiva Jugoslavije, sećanjima generala Žeželja i fotografijama iz arhiva Muzeja Jugoslavije, Tito je insistirao na upotrebi luksuznih kola na afričkim turnejama. Ukoliko domaćini nisu posedovali takva kola, kao što je bio slučaj u Gani i u Maliju, on je insistirao na korišćenju svog rols-rojs kabrioleta, novog kadilaka ili blindiranog pakarda, koji su transportovani iz Jugoslavije posebnim brodom *Lovćen*. Kao neka vrsta dodatnog objašnjenja za korišćenje tih vozila u Gani, na putu iz Kumasija prema Akri, navedeno je da je to učinjeno delom iz „sigurnosnih razloga”, a delom iz „maršalovih razloga”, što se može protumačiti kao Titova želja da ostavi utisak.²⁶

²⁵ Tim Edensor, *National Identity, Popular Culture and Everyday Life* (Oxford – New York: Bloomsbury Academic, 2002), 118-119.

²⁶ AJ, KPR, I-2/13, K-48, Zabeleška, Acra, 1. mart 1961; Organizacija posete druga Predsednika Gvineji i Maliju; Miladin Adamović, „*Galeb*” mira i razdora, 35.

Predsednici Tito i Olimpio u prolasku automobilom kroz Lome, Togo 1961.

Pored slike lidera u velikim i luksuznim (uglavnom američkim) automobilima, jedna od uobičajenih Titovih slika u Africi bila je slika modernizatora. Kako su mnoga jugoslovenska preduzeća (*Ingra, Energoprojekt, Energoinvest, Crvena zastava, Trudbenik, Generaleksport, Krušik, IMT, FAP Famos, Rudnap, Mašinunion, Jugoeksport, Pomgrad, Agrovovodina...*) učestvovala u izgradnji i modernizaciji Afrike, na velikom broju fotografija Tito je prikazan u poseti fabrikama ili bolnicama koje su u celini ili delimično izgradili Jugosloveni. Bila je to retka prilika za Jugoslaviju da se pokaže kao zemlja koja je već ostvarila dobre rezultate u izgradnji industrije i postala razvijenija od većine svojih nesvrstanih saveznika. Njena emancipatorska i modernizatorska uloga je, u tom smislu, bila najočiglednija u Etiopiji – zemlji u kojoj je 95% stanovništva bilo nepismeno i koja do 1961. godine nije imala univerzitet.²⁷ Kada je car Hajle Selasije prvi put posetio Jugoslaviju 1954. godine, u Etiopiji skoro da i nije bilo Jugoslovena. Međutim, u narednih nekoliko godina, jugoslovenski stručnjaci napravili su nacrt prvog etiopskog petogodišnjeg plana razvoja, izgradili su hidroelektranu na reci Avaš, kao i luku Asab, a jugoslovenski lekari i stručnjaci unapređivali su etiopsku medicinu, poljoprivredu i industriju. Sliku Tita kao modernizatora dodatno pojačavaju Selasijeve reči da je „jedinu

²⁷ Dragan Bogetić i Ljubodrag Dimić, *Beogradska konferencija nesvrstanih zemalja 1–6. septembra 1961. Prilog istoriji Trećeg sveta* (Beograd: Zavod za udžbenike, 2013), 48.

Predsednik Tito u poseti Univerzitetu u Adis Abebi, Etiopija 1955.

stvarnu pomoć Etiopija dobila od Tita" i da je „jedino Jugoslavija pomagala razvoj Etiopije bez ikakvih posebnih interesa.”²⁸

Međutim, mnoge fotografije s Titovih putovanja po Africi sadrže, makar na prvi pogled, tragove kolonijalne reprezentacije. Može nam se učiniti da je na njima naglasak na egzotizaciji Drugog – onog koji za nje ga nosi veliki suncobran, izvodi tradicionalne plesove ili ga vodi u safari. Stereotipne predstave koje su bile prisutne tokom vekova eksploatacije afričkog kontinenta, a onda dodatno bile razrađene u eri kolonijalizma, postavile su temelj za binarne kategorije „mi” naspram „njih”. Repertoar stereotipnih slika o Africi i o Afrikancima je veoma raznovrstan, ali je jedna od najpoznatijih, posebno kada je reč o istočnim delovima Afrike, slika o pripadnicima naroda Masai. Još od kolonijalne ere, romantizovana slika „plemenitog divljaka”, kao jedan od pojavnih oblika egzotizacije, u fokus je stavljala masajske ratnike koji drže koplja, i Masajke odevene u karakteristične tkanine crvenih tonova, ukrašene nakitom od

²⁸ AJ, KPR, I-2/11-6, Program boravka u Etiopiji, Razgovori Tito-Selasije, 11. februar 1959.

Predsednik Tito polaže kamen-temeljac za novu hidrocentralu u mestu Kpime, Togo 1961.

perlica.²⁹ Ova slika, koja i danas nastavlja da se perpetuira za potrebe turizma, našla se na fotografijama iz Muzeja Jugoslavije, kao deo Titovih poseta.

Nije sve, ipak, tako samorazumljivo, i treba se upitati koliko toga mi sami „upisujemo“ u čitanje značenja ovih fotografija. Veliki broj scena koje laiku deluju „kolonijalno“ odražava kontekst koji nije vidljiv na prvi pogled. Analiza fotografija iz Gane, na kojima je Tito u senci imponantnog suncobrana koji za njega nosi za to posebno zadužena osoba, bez poznavanja kulturnog konteksta može dovesti do zaključka da je posredi tipičan kolonijalni prizor. Međutim, uvid u kulturu reprezentacije moći vladara u Gani baca drugačije svetlo na te fotografije. Kwame Nkrumah je bio jedan od afričkih lidera koji je u političkom nastupu koristio elemente tradicionalne kulture, kako bi kroz njih dodatno potvrdio i učvrstio svoj državnički autoritet. U njegovom slučaju, ta tradicionalna kultura je

²⁹ Noel B. Salazar, "Imaged or Imagined? Representation and 'Tourismification' of Peoples and Places", *Cahiers d'Études Africaines*, Vol. 49, Cahier 192/193 (2009), 51.

Predsednik Tito u lovu u Kikoroku, Kenija 1970.

poticala s kraljevskog dvora Ašanti.³⁰ Među artefaktima koji su predstavljali kraljevske insignije i koji su kasnije pretvoreni u simbole vladarskog spektakla, nalazio se upravo i kraljevski suncobran. U kontekstu dočeka stranih državnika, suncobran je predstavljao gest kojim se značajnom gostu ukazivalo poštovanje.³¹ Ovo pokazuje da se veliki broj fotografija, ne samo iz zemalja Afrike, već i iz bilo koje zemlje i kulture koja neguje svoje specifičnosti, ne može adekvatno analizirati ukoliko se ne uzmu u obzir različite prakse komunikacije i prenošenja određene poruke. Kao što je Tito bio svestan uticaja koji su fotografije s njegovih diplomatskih pohoda imale i na unutrašnjem i na međunarodnom planu, tako su toga bili svesni i njegovi afrički domaćini, koristeći priliku da potvrde svoj međunarodni status pred sopstvenim narodom. Slična višeslojna značenja mogu se primetiti i u praksama darivanja.

³⁰ Ašanti su narod i etnička grupa u Gani, sa glavnim gradom u Kumasiju, koji sa svojim kraljem Asantehenom i dalje igraju važnu ulogu u društvu.

³¹ F. Sheales, "Asante Gold Regalia in the British Museum Collection", poslednji put pristupljeno 28. decembra 2016. http://www.britishmuseum.org/research/online_research_catalogues/ag/asante_gold_regalia/i_history-significance-usage/iv.aspx

Predsednik Tito u časovima odmora u Kikoroku, Kenija 1970.

Titova želja da bude viđen kao modernizator u Africi može se analizirati i kroz njegovu politiku izbora poklona namenjenih afričkim liderima. Zvanični pokloni uvek su u službi diplomatije, i svaki od njih uvek prenosi neku poruku. U većini slučajeva, državni pokloni odražavaju željeni nacionalni identitet darodavca. Uvid u razmenu poklona između Tita i afričkih lidera ostavlja utisak da je poruka jedne (jugoslovenske) strane modernizacija, dok je poruka druge (afričke) strane tradicionalizam (baziran na težnji za reafirmacijom ili rekonstituisanjem nacionalnog identiteta kroz obnavljanje tradicionalnih vrednosti oličenih u savremenim umetničkim izrazima). Na Titovoj velikoj turneji po Africi iz 1961. godine, afrički lideri dobili su automobile fiat 1100 napravljene u fabrici *Crvena zastava* u Kragujevcu. Automobil kao poklon afričkim liderima nije pokazivao samo modernost i uspeh jugoslovenske industrije, nego je, zato što je napravljen u jugoslovenskoj fabrici (sa izrazito komunističkim imenom – *Crvena zastava*), a u saradnji sa italijanskim, kapitalističkim proizvođačem automobila (*Fiatom*), ukazivao na specifičan jugoslovenski put u komunizam u saradnji s kapitalističkim zemljama. Na modernost i solidarnost ukazivali su i pokloni gradovima u

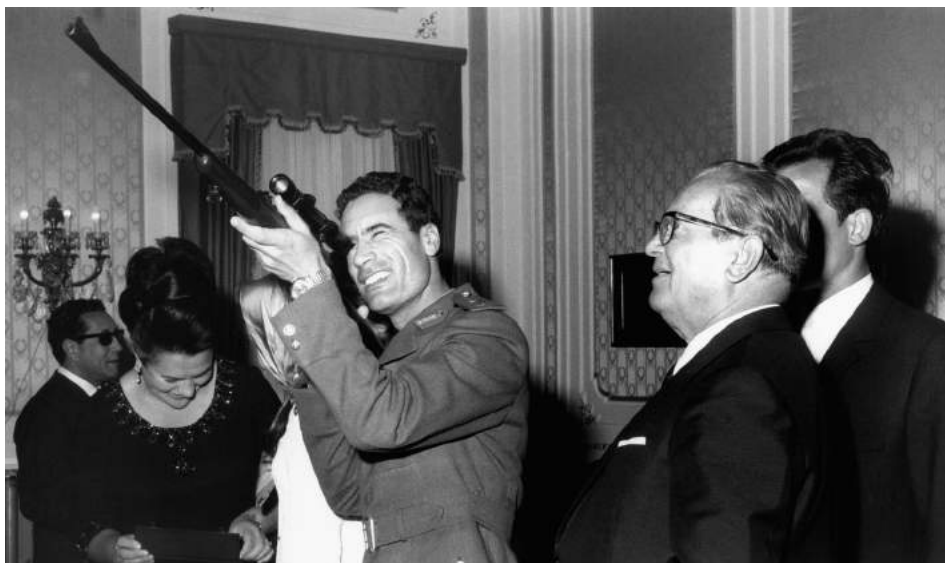
Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u poseti Oglednoj poljoprivrednoj školi u Kumasiju, Gana 1961.

Africi koje je Tito posetio: ambulanta kola, rendgeni, filmski projektori, kamere...³²

U narednim godinama, među poklonima za afričke lidere našle su se i šesnaestmilimetarske kamere, radio-aparati, gramofoni, TV kabineti, televizori u boji, dok su na Titovoj afričkoj turneji iz 1970. godine lideri koje je posetio dobili luksuzno oružje za lov.³³ Ovaj spisak zgodno je uporediti sa istočnoevropskim poklonima afričkim liderima. Naime, spisak poklona koje je Antonjin Novotni dao alžirskom predsedniku Ahmedu Ben Belu 1964. godine nosio je potpuno istu modernizacijsku poruku – Ben Bela je dobio lovačku pušku u kožnoj futroli sa dodatnom opremom, kao i šesnaestmilimetarsku kameru, dok je državni poklon bio

³² AJ, KPR, I-2/13, K-48, Šifrovani telegram, str. pov. br. 14, „Galeb”, 18. februar 1961; AJ, KPR, I-2/13, K-49, Predlog poklona druga Predsednika prilikom posete Gani; AJ, KPR, I-2/13-2, K-50, Predlog poklona druga Predsednika prilikom posete Togou od 4–7. marta; AJ, KPR, I-2/13-8, Zapisnik o darovima koji su primljeni od predsednika Keite u Maliju za druga Predsednika i jugoslovensku delegaciju, 26. 3. 1961.

³³ AJ, KPR, F-69, I-2/44-8, Pokloni Predsednika i drugarice Broz izdati povodom zvanične posete Republici Libiji od 25. do 27. februara 1970.

Predsednici Tito i Gadafi prilikom razmene poklona u Tripoliju, Libija 1970.

Predsednik Tito predaje poklone kralju Hasanu II u Rabatu, Maroko 1961.

autobus u kojem se nalazila mobilna lekarska ordinacija sa rendgenom, za borbu protiv tuberkuloze.³⁴

S druge strane, izbor poklona koje je Tito dobijao od afričkih lidera bio je zasnovan na drugačijim porukama. Oni su sada deo kolekcije Muzeja Jugoslavije, a njihov opis „predmeti iz Afrike” upućuje na njihovu heterogenost i nemogućnost da se svrstaju u jednu kategoriju.³⁵ Među tim predmetima nalaze se: kornjačin oklop iz Angole, ogrtač ratnika sa krznom od lavlje grive iz Etiopije, ceremonijalni mač iz Gane, umetnička tapiserija iz Senegala, slonovska kljova iz Sudana, oslikana nojeva jaja iz Malija, itd.³⁶ Ovi predmeti, međutim, nisu neobičniji ili „čudniji” od brojnih drugih predmeta koji se čuvaju u Muzeju Jugoslavije, u kojem se nalazi zadivljujući dijapazon ovakvih i sličnih predmeta iz celog sveta.

Koliko je bitno i za same poklone da se sagledaju u kontekstu njihovog darivanja i poruka koje nose, pokazuje i brošura pod nazivom „Simbolički značaj državnih poklona Gane Njegovoj ekselenciji Josipu Brozu Titu, predsedniku Federativne Narodne Republike Jugoslavije i gospođi Jovanki Broz povodom njihove posete Gani”, objavljena 1961. godine. U njoj je obrađena šira slika tradicije u okviru koje su, kao savremena interpretacija, pokloni nastali.³⁷ U periodu nakon procesa dekolonizacije, umetnost je u mnogim zemljama Afrike korišćena za definisanje ideje nacije. Na prvi pogled, pokloni iz afričkih zemalja učiniće nam se tradicionalističkim. Dublja analiza, međutim, pokazuje da su oni bili pažljivo odabrani da ukažu na kontinuitet ne samo sa određenim tradicijama (pokloni iz prošlosti, arheološka blaga, artefakti zasnovani na tradiciji), nego i sa panafricanizmom i zajedničkim afričkim kulturnim identitetom. Dobra ilustracija toga su pokloni koje je Nkrumah dao Titu tokom posete Gani 1961. godine: stolica prekrivena zlatnim listovima, tradicionalne tkanine i kraljevske sandale.³⁸

³⁴ National Archive of Czech Republic, Fond 02/1, NAD 1261/0/4, sv. 63, aj. 66, bod 17 (*Předsednictvo ÚV KSČ* (Presidium of the Central Committee of the Communist party of Czechoslovakia, 1962–1966), “Proposal for gifts to be presented on the occasion of the official visit by the president of the People’s Democratic Republic of Algeria, Ben Bella, in ČSSR”, 4 May 1964.

³⁵ Ana Sladojević, “‘African objects’ within a Collection: Case Study of the Museum of Yugoslav History”, *Srpska nauka danas/Serbian Science Today*, vol. 1, No. 1 (2016), 2.

³⁶ AJ, KPR, I-2/13-8, Zapisnik o darovima koji su primljeni od predsednika Keite u Maliju za druga Predsednika i jugoslovensku delegaciju, 26. 3. 1961; AJ, KPR, F-67, I-2/44-4, List of Presents.

³⁷ AJ, KPR, I-2/13, K-49, A Brochure on The Symbolic Significance of Ghana’s State presents to His Excellency Josip Broz Tito President of Federal People’s Republic of Yugoslavia and Madame Jovanka Broz of the occasion of their visit to Ghana 1961.

³⁸ Ana Sladojević, “‘African objects’ within a Collection”, 4.

Predsednik Tito i car Hajle Selasije na mestu istorijske bitke kod Aduie, Etiopija 1955.

Predsednik Tito prima poklone u sedištu partije TANU u Dar es Salamu, Tanzanija 1970.

Međutim, pored poklona koji su oličavali nacionalni ili panafrički identitet, bilo je i onih koji su bili odraz stereotipnog pogleda na afričke zemlje. U Liberiji je Tito od predsednika Vilijama Tabmana dobio šimpanzu i nilskog konja.³⁹ Problem prevoženja u Jugoslaviju nilskog konja težeg od tone bio je rešen jednim dodatkom tom „živom“ poklonu: za tu priliku izgrađen je improvizovani bazen na brodu *Lovćen*.⁴⁰ Tabman je, međutim, bio afrički lider za kojeg Tito nije imao razumevanja, zbog načina njegove vladavine. Naime, tokom posete Tabmanu na njegovoj plantaži kaučuka, Tito je bio neprijatno iznenađen kad je u Tabmanovom privatnom zoološkom vrtu video bronzanu skulpturu na kojoj „naš ‘prijatelj’ Tabman sjedi na grbači roba, crnca koji puze četvoronoške“, što je jugoslovenskog predsednika navelo da zaključi: „za nas je ta skulptura bila nešto neshvatljivo, ali ona odaje pravu sliku stanja u Liberiji.“⁴¹ Stavimo li na stranu taj liberijski izuzetak, ostaje činjenica da su tokom celog perioda razvoja i negovanja odnosa Jugoslavije sa brojnim zemljama

³⁹ AJ, KPR, I-2/13, K-48, Pokloni Drugu Predsedniku i drugarici Jovanki.

⁴⁰ Adamović, „*Galeb*“ mira i razdora, 123.

⁴¹ AJ, KPR, I-2/13, K-48, Izveštaj Predsednika Republike o putu jugoslovenske delegacije u prijateljske zemlje Zapadne i Severne Afrike, podnet na sednici SIV 29. aprila 1961. godine (stenografske beleške).

Oglavlje sa lavljom grivom, Etiopija 1955.

Igra mankala (ovari), Gana 1961.

Tito i Nikita Hruščov u rituale „lovačkog krštenja”, Belje (Jugoslavija) 1956.

Afrike, prioriteti jugoslovenske samorepresentacije težili slici modernosti, uključujući i izbor poklona, dok je fokus u odabiru poklona iz afričkih zemalja bio na potvrđivanju bogatstva i kontinuiteta afričkih kultura.

Dok su pokloni pokazivali modernizacijsku ulogu kojoj je Jugoslavija težila, safari kao jedna od najstereotipnijih slika Afrike, slao je potpuno drugačiju poruku. Popularnost safarija i njegova veza s politikom započela je ekspedicijom Teodora Ruzvelta u Istočnu Afriku 1909. godine. Iako je dobila veliki publicitet, Ruzveltova ekspedicija nije bila prva te vrste. Nekoliko godina ranije Čerčil je uživao u gotovo podjednako slavnom lovu. Poznati su bili i kraljevski safariji princa od Velsa (kasnije kralja Edvarda VIII) i vojvode od Glostera, koji su doprineli slici safarija kao jednog oblika rasonode za više klase.⁴²

⁴² Edward I. Steinhardt, *Black Poachers, White Hunters. A Social History of Hunting in Colonial Kenya* (Oxford-Nairobi-Athens, Ohio: James Currey Publishers, 2006), 114-115, 125.

Predsednici Tito i Hruščov u lovu na lovnom terenu Zavidovo, nedaleko od Moskve, SSSR 1970.

Predsednik Tito u lovu na nojeve na putu prema Mileu, Etiopija 1955.

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u toku lova u Kikoroku, Kenija 1970.

Lov je igrao bitnu ulogu u kolonijalnoj istoriji, ali i u međunarodnim odnosima tokom Hladnog rata. Opšte je poznato kako je komunistička nomenklatura uživala u ovom načinu rasonode.⁴³ Kao strastveni lovac, Tito se služio lovom u raznim situacijama i sa različitim ljudima među kojima su bili ambasadori i državnici, a koristio ga je ne samo u političke svrhe već i kao sredstvo sopstvene promocije. Kako je lov bio zajednička strast nomenklature, nije nikakvo čudo što je Tito vodio ozbiljne političke razgovore sa državniciima kao što su Nikita Hruščov, Leonid Brežnjev, Janoš Kadar, Nikolae Čaušesku i Erih Honeker upravo u tim prilikama. Pošto je njegova strast prema lovu bila dobro poznata, Tito je dobijao lovačke puške na poklon od raznih svetskih političara – Vinstona Čerčila, Alda Mora, Džavaharlala Nehrua, Leonida Brežnjeva, marokanskog kralja Hasana II.⁴⁴

⁴³ Više u: György Péteri, "Nomenklatura with Smoking Guns: Hunting in Communist Hungary's Party State Elite", u *Pleasures in Socialism. Leisure and Luxury in Eastern Bloc*, ur. David Crowley i Susan.E. Reid (Northwestern University Press, 2010), 311-343.

⁴⁴ Danilo Todorović, *Tito – lov – politika. Tito u lovu, lov u politici* (Beograd: Službeni glasnik, 2011), 85; AJ, KPR, I-2/13, K-48, Pokloni Drugu Predsedniku i drugarici Jovanki.

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u kampu na jezeru Ndutu, Tanzanija 1970.

Odlazak na safari je stoga bio neizbežan deo Titovih poseta Africi. Fotografije njegovih afričkih lovačkih turneja bile su pune imperijalističkih stereotipa belog lovca, predstava koje se nisu izmenile još od devedesetih godina devetnaestog veka, kada su lovci slikani sa svojim trofejima.⁴⁵ Bio je to način pokazivanja moći (klasne moći i muževnosti), te nije neobično što je safari bio korišćen ne samo za razonodu nego i u političke svrhe. Ukratko, lov je igrao značajnu ulogu u Titovoj diplomatiji (poznate su njegove fotografije s jugoslovenskim političarima, diplomatama i stranim liderima, ali i sa Sovjetima – jedna fotografija s Hruščovim u Jugoslaviji, nazvana „lovačko krštenje“, pokazuje Titovu nadmoćnu poziciju u odnosu na Hruščova), a kad je reč o Africi, bio je duboko povezan s kolonijalnom prošlošću i kolonijalnim iskustvom.

Tito je započeo svoju „safari diplomatiju“ na prvom putu u zemlje Trećeg sveta, kad je otišao na safari u Indiji i Burmi. I prilikom njegove prve posete Africi, Etiopiji 1955. godine, safari je bio deo diplomatskog protokola. Tito je

⁴⁵ Curtis A. Keim, *Mistaking Africa. Curiosities and Inventions of the African Mind* (Boulder: Westview Press 2009), 138.

bio toliko zadovoljan tim načinom diplomatije da je u zdravici caru Selasiju u Adis Abebi rekao kako je tokom nekoliko dana na jugu Etiopije doživeo „najlepše trenutke u svom lovačkom životu“. Da je lov bio od velikog značaja naglašeno je i u carevoj zdravici gostu, kada je on izjavio da su Etiopljani bili vrlo srećni što se Tito oseća kao kod kuće i što je uživao „u lovu u našim šumama, jer je i našem srčanom narodu lov omiljen“.⁴⁶ Tito je bio na svom drugom safariju u Etiopiji 1959. godine. U detaljnim informacijama o organizaciji lova, koje je dobio od jugoslovenske ambasade u Adis Abebi, navedeno je da su „Etiopljani majstori za uređenje kampa“, kao i da je „vojvoda od Glostera, stric engleske kraljice, bio izuzetno zadovoljan tim kampom“.⁴⁷ Čak i na taj način, Titov položaj na safariju bio je donekle poistovećen s kraljevskim.

Sastavni deo safarija, još od kolonijalnih vremena, bilo je fotografisanje lova. Poziranje lovca nad ulovom, sa čizmom na mrtvoj životinji, postalo je uobičajena slika trijumfa i nezaobilazan deo safarija.⁴⁸ Ikonografske slike belih lovaca na trofeje (odeća za safari ista kao ona britanskih kolonizatora s početka dvadesetog veka, foto-aparati i trofeji) ostale su kao obrasci kolonijalnih iskustava i u postkolonijalnom periodu. Na osnovu protokola i fotografija s Titovih safarija čini se da je Titova antikolonijalna retorika često, iako nenamerno, imala kolonijalni prizvuk, i to u kolonijalnoj scenografiji. Naime, na fotografijama sa safarija, socijalistički prijatelj Tito izgleda kao aristokrata iz ere kolonijalizma, dok u odeći za safari, okružen lokalnim stanovništvom, pije čaj zavaljen u fotelju presvučenu svilom, usred savene. Kao i u kolonijalnim vremenima, uvid u Titove fotografije sa safarija otkriva da je preovladala slika belog lovca, dok su njegovi afrički pratioci ostali, kao što kaže Edvard Stajnhart, „zahvalna publika inscenirane drame koja reprodukuje klasne odnose kolonijalizma“.⁴⁹

Međutim, ni priča o safarijima nije jednodimenzionalna. Ono što se može pročitati iz fotografija nije samo kolonijalni imaginarij već i stvaranje nove „safari diplomatije“. Safari je igrao važnu ulogu u postkolonijalnim vremenima jer su ga neke afričke vlade (uglavnom u Tanzaniji) koristile da promovišu nacionalne parkove, rezervate divljači i druge zaštićene lokalitete, a zvaničnici su ulagali značajne resurse u razvoj tog dela privrede. Tako su Džulijus Njerere i tanzanijske diplomate predstavili divlje životinje svoje zemlje kao nacionalno blago od interesa za ljude širom sveta. „Diplomatija

⁴⁶ Smole i Štajduhar, *Pretsednik Tito u zemljama Afrike i Azije*, 101.

⁴⁷ AJ, KPR, I-2/11-6, Informacija u pogledu lova u Etiopiji, 8. 1. 1959.

⁴⁸ Steinhart, *Black Poachers, White Hunters*, 138-139.

⁴⁹ Isto.

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u odmoru u lovištu na jezeru Ndutu, Tanzanija 1970.

divljine" korišćena je u međunarodnim odnosima, a tanzanijska privrženost konzervaciji životinjskog sveta promovisana je tako što je stranim liderima omogućavano da ga neposredno dožive. Štaviše, ta vrsta diplomatije pomogla je izvesnom broju afričkih zemalja (Tanzaniji, Keniji, Zambiji) da unaprede svoje nacionalne privrede.⁵⁰ Tako i na primeru safarija, dublja analiza afričkih dešavanja u periodu nakon dekolonizacije pokazuje da slike Afrike i Tita u Africi imaju razna značenja i tumačenja, i da posmatranje tih slika u potrazi za „kolonijalnim pristupom" može navesti na pogrešne zaključke.

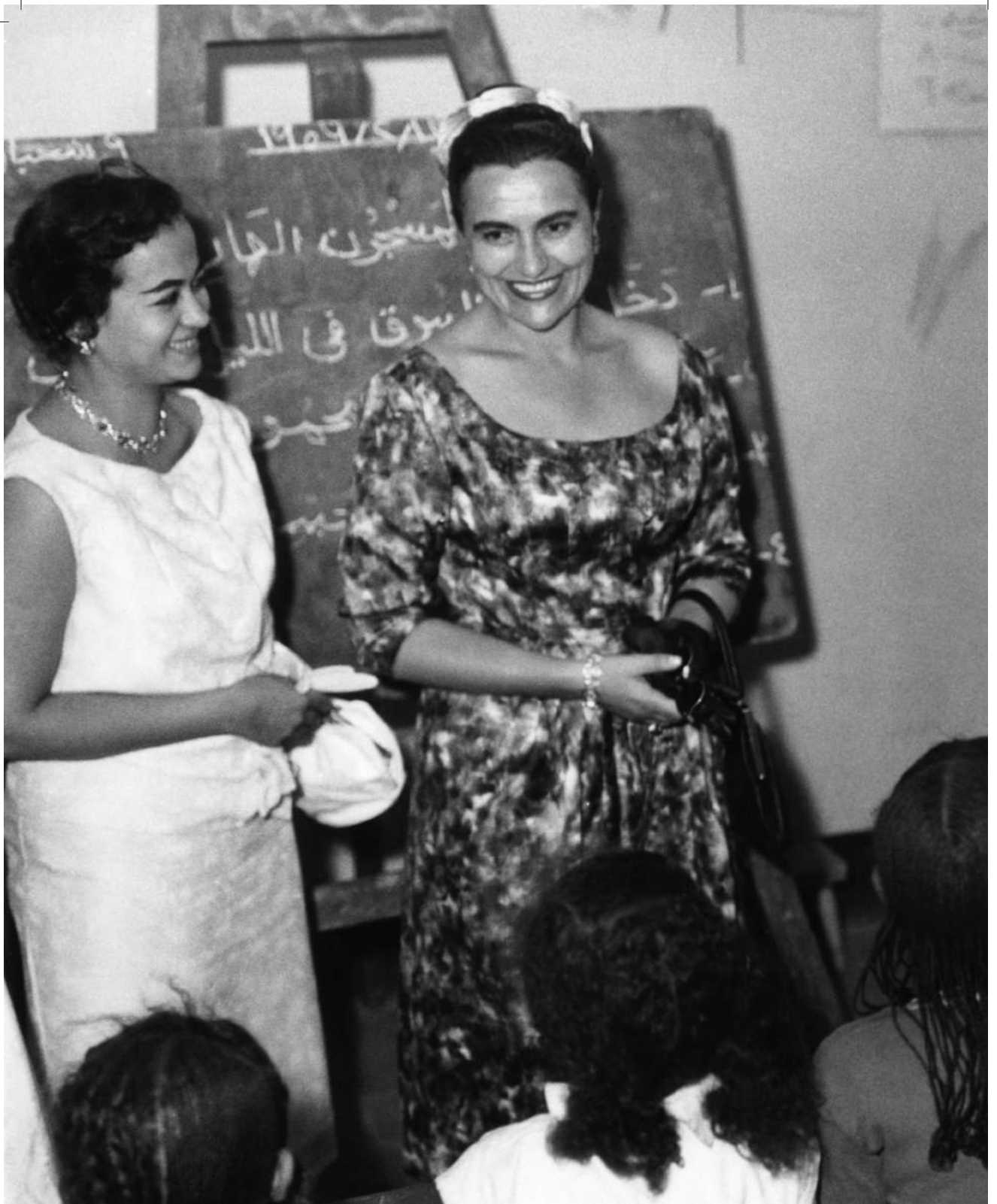
Ukoliko bismo pokušali da sumiramo konsekvence Titovih putovanja u Afriku, kao i različita tumačenja reprezentacije njegove moći, uvideli bismo da su ona doprinela ne samo izgradnji imidža moćnog socijalističkog lidera i vođe nesvrstanih, već i uspehu jugoslovenske spoljne politike i posebnoj ulozi Jugoslavije u Hladnom ratu. Otkad je Tito prvi put kročio na afričko tlo, pa sve do njegove smrti, kao najupečatljivija slika jugoslovenskog predsednika ostala je ona kao prijatelja Afrike. Partizanski borac, žestok zagovornik anti-kolonijalizma, prvi komunistički vođa koji je napustio Istočni blok u potrazi za nezavisnim putem ka socijalizmu, vođa Pokreta nesvrstanih, Josip Broz Tito pomagao je svojim afričkim prijateljima i partnerima u njihovoj borbi za mesto u svetu u eri nakon kolonijalizma. Kao prijatelj, kako je to primetio Hajle

⁵⁰ Julie M. Weiskopf, "Socialism on Safari: Wildlife and Nation-building in Post-colonial Tanzania, 1961-1977", *Journal of African History*, 56(2015), 429-430.

Selasije, Tito je nesebično pružao pomoć, i to „bez ikakvih interesa“. Uverenja su sigurno bila iskrena, međutim, određenog interesa je ipak tu bilo. Zahvaljujući svojoj politici odnosa prema Trećem svetu, Tito se afirmisao kao lider koji je bio uvažavan ne samo među nesvrstanim državama već i u celom polarizovanom svetu. U jakoj konkurenciji za uticaj u Africi između nekadašnjih kolonizatora na jednoj strani, i Sovjetskog Saveza, Kine i Kube na drugoj, Tito je pokazao da je „treći put“ moguć. Otud ne čudi što se i danas mnogi u afričkim zemljama, uglavnom pripadnici starije generacije, sećaju Tita i solidarnosti koju su on i Jugoslavija nesebično pružali Africi.

Iako je antikolonijalizam bio kamen-temeljac jugoslovenske politike, kolonijalizam je, međutim, ostao prisutan kroz vizuelni aparat susreta u Titovim afričkim iskustvima. On se mogao videti na obe strane – i afričkoj i jugoslovenskoj – u različitim situacijama: na masovnim okupljanjima organizovanim u Titovu čast, u protokolu, na safarijima i različitim kulturnim susretima. To, naravno, ne znači da je Tito bio nekakav novi, socijalistički kolonizator, ili da se ponašao na zapadnjački kolonijalistički način. Sve je to bio deo duge tradicije predstavljanja Afrike, gde su slike o ovom kontinentu više govorile o zapadnjački oblikovanom pogledu, nego o samim afričkim kulturama. Ovakva situacija prevazilazi stereotipizacije na jednoj ili na drugoj strani prilikom zvaničnih susreta, bilo na jugoslovenskoj ili na strani domaćina; naime, slike predela, safarija ili narodnih plesova, koje sadrže elemente stereotipnog pogleda na Afriku, bile su – a mnoge se i danas mogu prepoznati – deo jednog mnogo šireg sistema proizvodnje različitosti. Neke predstave Tita u Africi potvrđuju tezu Franca Fanona (*Crna koža, bele maske*) i Albera Memija (*Portret kolonizatora i portret kolonizovanog*) da je u postkolonijalnom periodu i samo-reprezentacija građana afričkih zemalja ili njihovih političkih elita često bila opterećena prethodnim modelima, i da se proces dekolonizacije nije završavao prestankom kolonijalnih državnih uređenja.

Kad uzmemo u obzir celokupno Titovo afričko iskustvo, možemo zaključiti da je on pre svega bio prijatelj Afrike, uzor, modernizator i lider koji je uticao na afričke državnike, ali i obične ljude u njihovoj potrazi za nezavisnošću. O tome svedoče fotografije iz arhiva Muzeja Jugoslavije, filmski žurnali *Filmskih novosti*, izveštaji u štampi, pokloni koje je Tito dobijao, arhivska građa, protokol. Mogućnost doslednog poređenja sa sličnim materijalima u nekoj od afričkih zemalja svakako bi donela brojna nova saznanja. Za sada, međutim, oni kao ukupnost predstavljaju dokument koji pre svega govori o Jugoslaviji i politici Josipa Broza Tita prema afričkim zemljama, odnosno o načinima na koje je on želeo da se kroz ove odnose predstavi.

Jovanka Broz u poseti osnovnoj školi u Kartumu, Sudan 1959.

Pol Bets

Crveni vetar promene: Afrička štampa o Titovim posetama Africi tokom procesa dekolonizacije

Odnos između Jugoslavije i Afrike je jedna od zaboravljenih dimenzija politike Hladnog rata uopšte, a posebno istorije Jugoslavije. U tome se ogleda jedno šire izvrtanje istorije Hladnog rata, koje nastoji da tumači posleratnu međunarodnu istoriju polazeći od blokova i zatvorenih mreža, u skladu s klasičnim geopolitičkim podelama. Poznato je da je Jugoslavija imala posebno mesto u političkoj kartografiji Hladnog rata, ali je njen odnos s Trećim svetom manje istražen. Naučna literatura o toj temi zasnovana je gotovo isključivo na odnosu Tita i Nasera, dvojice lidera čuvenog Pokreta nesvrstanih. Međutim, Titovi odnosi sa Afrikom su bili mnogo bogatiji i razvijeniji nego što se već dugo pretpostavlja. Razlog je delom to što je Tito pridavao veliki značaj međunarodnim sastancima na vrhu i ulagao više energije od bilo kog drugog nesvrstanog lidera u ličnu diplomatiju i putovanja širom sveta. Od početka pedesetih do sedamdesetih godina prošlog veka Tito je bio čest gost u Africi a mnogi afrički lideri – od šefova država do vodećih ličnosti raznih antiimperijalističkih oslobodilačkih pokreta, poput Afričkog nacionalnog kongresa (ANC) i Jugozapadne narodne afričke organizacije (SWAPO) – decenijama su na Titov poziv dolazili u posete Beogradu. Vojna i humanitarna pomoć, trgovinski odnosi, kulturne misije, programi obuke i razmene studenata, samo su neki od aspekata ove obimne transkontinentalne razmene između Jugoslavije i Afrike.

Duga tradicija fasciniranosti Zapada predsednikom Jugoslavije počivala je na Titovoj neverovatnoj partizanskoj pobedi protiv Vermahta u Drugom svetskom ratu, njegovom prkošenju Staljinu i staljinizmu i sposobnosti da sačuva nezavisnost svoje zemlje uprkos teškim hladnoratovskim pritiscima. Tito je bio tema mnogih biografija, čak i ilustrovanih, a njegov život je često prikazivan nizom fotografija.¹ Njegova herojska ličnost privlačila je medije

¹ Fitzroy Maclean, *Josip Broz Tito: A Pictorial Biography* (London: Macmillan, 1980) i Thomas Schreiber, *La Yougoslavie de Tito* (Paris: Presse de la Cité, 1977). Meklin je bio Titov doživotni prijatelj. Najpre je radio u ambasadi Velike Britanije u Moskvi tokom Staljinove velike čistke, a potom je upoznao Tita 1943. godine u njegovom štabu u Bosni i ostao je s njim u kontaktu decenijama nakon toga. Jasper Ridley, *Tito* (London: Constable, 1994), 214-232.

* Zahvaljujem Saši Hepbern na pomoći tokom istraživanja.

široj Zapada od sredine četrdesetih pa sve do kraja pedesetih godina dvadesetog veka, a fotografije Tita krasile su naslovne strane mnogih zapadnih časopisa, uključujući američke nedeljnice *Time*, *Life* i *Newsweek*, britanski *Picture Post* i francuski *Paris Match*.² Titova karijera i ugled međunarodnog socijalističkog heroja bili su inspiracija drugim zemljama širom sveta.

Jugoslovensko interesovanje za Afriku bilo je pitanje odabira pravog trenutka, i Titova politika se u tom smislu razlikovala od strategija i politike moći velikih sila koje su se okretale Africi neposredno nakon dekolonizacije. Međunarodno interesovanje za Afriku je bilo iznenađujuće nerazvijeno tokom pedesetih godina prošlog veka. Američko angažovanje u Africi u suštini je otpočelo tek sa Kenedijevom administracijom početkom šezdesetih godina dvadesetog veka, a britanski stav prema svojoj sve slabijoj imperiji počeo je da poprima novi oblik tek sa čuvenim „Vetrom promene“ (“Wind of Change”) premijera Harolda Makmilana 1960. godine.³ I Sovjetski Savez je pokazivao neobično slabo interesovanje za Afriku sve do početka šezdesetih godina prošlog veka.⁴ Međutim, sredinom te decenije, Afrika je postala uzavrela arena nadmetanja ne samo između Istoka i Zapada već i između SSSR-a i Kine, poprište „Hladnog rata iz senke“ koji je u širem smislu oblikovao sudbinu Trećeg sveta.⁵ Jugoslavija je tu imala svoju ulogu, ali je dejstvovala iz drugačijih pobuda, kao jedna od vodećih zemalja unutar Pokreta nesvrstanih.⁶

S druge strane, interesovanje Afrike za Tita i Jugoslaviju sporo se razvijalo, ali se pojačalo kao rezultat poseta i razmena. U ovom eseju će posebna pažnja biti posvećena Titovim najbitnijim posetama Africi 1961. i 1970.

² Nikolina Kurtović, “Communist stardom in the Cold War: Josip Broz Tito in Western and Yugoslav photography, 1943–1980” (PhD diss., University of Toronto, 2010).

³ Za analizu: Saul Dubow, “MacMillan, Verwoerd and the 1960 ‘Wind of Change’ Speech”, *Historical Journal*, 54:4 (2011), 1087–1124.

⁴ Sergey Mazow, *A Distant Front in the Cold War: The USSR in West Africa and the Congo, 1956–1964* (Palo Alto: Stanford University Press, 2010) i Radoslav A. Yordanov, *The Soviet Union and the Horn of Africa: Between Ideology and Pragmatism* (Lanham, MD: Lexington Books, 2016). Za raniji pogled na ovu temu pogledati: Christopher Stevens, *The Soviet Union and Black Africa* (London: Macmillan, 1976).

⁵ Pieter Lessing, *Africa’s Red Harvest* (London: Michael Joseph, 1962); Emmanuel John Levi, *The Dragon’s Embrace: The Chinese Communists and Africa* (London: Pall Mall Press, 1966); Jeremy Friedman, *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2015).

⁶ William E. Griffith, “Yugoslavia”, u *Africa and the Communist World*, ur. Zbigniew Bzezinski (Palo Alto: Cambridge University Press 1964), 116–141. i Michael M. Milenkovitch, “Yugoslavia and the Third World”, u *Eastern Europe and the Third World: East vs. South*, ur. Michael Radu, (New York: Praeger Publishers, 1981), 273–300. Više u: Peter Willetts, *The Non-Aligned Movement* (New York, 1978).

godine, sa namerom da se razmotri kako je afrička štampa izveštavala o njegovim posetama raznim zemljama tih godina. Te posete organizovane su u vreme kada su glavni akteri Hladnog rata – SAD, SSSR i Kina – ulagali velike napore u jačanje uticaja u tek dekolonizovanim zemljama Afrike. Afrikanci su Tita drugačije dočekivali: uvek su ga pozdravljali kao saosećajnog lidera Pokreta nesvrstanih, čija je karijera partizanskog borca, antisovjetskog pobunjenika i heroja globalne antiimperijalističke borbe bila poput zvezde vodilje mnogim afričkim liderima tokom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog veka. Prvi deo eseja posvećen je pitanjima kako i u kojoj meri je ta slika o njemu bila rasprostranjena na čitavom kontinentu dok se drugi deo bavi pitanjem kako je afrička štampa predstavljala – rečima i slikama – Titovu politiku mira, nezavisnosti i nesvrstanosti.

Na prvi pogled, Titovi susreti sa afričkim šefovima država nisu bili ni po čemu posebni ili neobični, jer su posete tim novim zemljama tada bile standardni oblik međunarodne diplomatije. Iako su direktni susreti između šefova država postajali sve češći tokom dvadesetog veka, oni nisu predstavljali novitet po sebi. Sastanci na visokom nivou su organizovani otkad postoje države, kako bi se razgovaralo o pitanjima od zajedničkog interesa. S nastajanjem modernih državnih formacija, oni su postali učestaliji i značajniji kao načini uspostavljanja i održavanja odnosa sa stranim silama, uz prateću pompu i priliku da se strani gosti impresioniraju i da im se ulije strahopoštovanje.

Iako državne posete imaju dugu tradiciju, takve ceremonije su verovatno bile na vrhuncu tokom doba imperijalizma, krajem devetnaestog veka, kada su se velike sile bavile kulturnom politikom moći i prezentacije, što se ponekad naziva „ornamentalizam.“⁷ Međutim, dvadeseti vek je odigrao jedinstvenu ulogu u toj istoriji, ne samo zbog sve češće prakse putovanja avionom; u stvari, jedna od karakteristika političkog života dvadesetog veka bila je pojava supersoničnih „diplomatskih sastanaka na vrhu“ između velikih sila, koji su postali odlika hladnoratovske visoke politike.⁸ Ali nisu samo velike sile uočile potrebu za diplomatskim sastancima licem u lice; i mali narodi su pribegavali tom obliku politike u kom se ukrštaju mediji i diplomatija. Tito je rano shvatio značaj takvih poseta, i koristio ih je ne samo da bi ostvario dobre odnose između Jugoslavije i novih afričkih zemalja već i

⁷ David Cannadine, *Ornamentalism: How the British Saw Their Empire* (London: Penguin, 2002). Pogledati i: Johannes Paulmann, *Pomp und Politik: Monarchenbegegnungen in Europa zwischen Ancien Régime und Erstem Weltkrieg* (Paderborn: Schöningh, 2000).

⁸ David Reynolds, *Summits: Six Meetings that Changed the 20th Century* (London: Allen Lane, 2007).

da bi pomogao u stvaranju osećanja solidarnosti među zemljama koje inače nisu imale mnogo uzajamnih istorijskih veza. Zato je uloga medijskog izveštavanja bila izuzetno važna, a način na koji je štampa izveštavala o Titovim posetama odigrao je ključnu ulogu u razvoju njegove brižljivo planirane kulturne diplomatije, kako u zemlji tako i u inostranstvu.

Titova putujuća diplomatija uvela je niz noviteta. Njegove posete Egiptu i Indiji 1954-1955. godine bile su prve posete jednog neazijskog šefa države zemljama koje su tek stekle nezavisnost. Titova poseta 1961. godine bila je jedna od prvih poseta komunističkog šefa države podsaharskoj Africi, a 1963. godine Tito je bio prvi šef države iz komunističkog sveta koji je doputovao u Latinsku Ameriku, i tom prilikom je posetio Brazil, Boliviju, Čile i Meksiko. Šatl-diplomatiju „uglađenog, samouverenog, besprekorno obučenog šefa države“ komentarisali su i na Zapadu, ponekad s primesom podsmeha. Članak *New York Timesa* iz 1963. godine o Titovim brzim i kratkotrajnim posetama Mađarskoj i zemljama Latinske Amerike ukazivao je na „gotovo patološku potrebu vlade u Beogradu da ostane u središtu ili barem na rubovima svetske pažnje. Za zemlju veličine Vajominga koja u najboljem slučaju ima polurazvijenu privredu, to može izgledati besmisleno, ali vodeći Jugosloveni očigledno smatraju da je biti u središtu pažnje najsigurnije u svetu mračnih i suprotstavljenih ideologija.“⁹ Čak i ako je tako, Tito je pre svega bio okrenut saradnji s liderima drugih nesvrstanih zemalja i bio je čest gost u Egiptu, Indiji i Indoneziji. Lideri tih zemalja često su posećivali Jugoslaviju. U periodu od 1955. do 1970. godine Gamal Abdel Naser je posetio Beograd pet puta, Džavaharlal Nehru tri, a Ahmed Sukarno šest puta. U ovim slučajevima, bliske političke veze između Indije, Egipta i Jugoslavije stvorene su tokom Korejskog rata, dok su ove zemlje bile nestalne članice Saveta bezbednosti 1950-1951. Redovne konsultacije o korejskom pitanju intenzivirale su i produbile njihove odnose, jer su tada počeli da formulišu zajedničke interese i pozicije.¹⁰

Jugoslavija je bila veoma zainteresovana za korišćenje međunarodnih medija i institucija radi promovisanja svojih ciljeva i zaštite svog suvereniteta, što nije promaklo afričkim posmatračima. To se pre svega videlo u Ujedinjenim nacijama. Pošto je na međunarodnoj sceni ostala bez podrške Sovjetskog Saveza, Jugoslavija se okrenula UN kao forumu u kojem se zalagala za

⁹ David Binder, „Tito Gains Prestige: Thaw Between East and West Has Enhanced Image of Yugoslavia's Independent Communist Leader“, *New York Times*, 25. avgust 1963, E4.

¹⁰ Alvin Z. Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World* (Princeton: Princeton University Press, 1970), 33.

ulogu malih država i nastojala je da ih mobiliše kako bi im pomogla da koriste UN za kontrolu velikih sila. Zbog toga su UN poslužile kao „jugoslovenski most prema Trećem svetu“.¹¹ Jugoslavija je u Ujedinjenim nacijama među prvima zagovarala pitanje ljudskih prava u Africi. Već 1947. godine Jugoslavija se zalagala za Indijsku rezoluciju, čiji je cilj bio da se zaštite prava indijske manjine u Južnoj Africi, a kao rezultat raskida sa Sovjetskim Savezom 1948. godine, jugoslovenska delegacija je u Ujedinjenim nacijama predložila „Deklaraciju o pravima i dužnostima država“, s namerom da odbrani svoju nacionalnu bezbednost tako što bi osigurala jednakost država u suverenosti i pravu na samoopredeljenje. Iako su politički motivi ovog dokumenta bili očigledni, inicijativa je ipak dobila podršku manjih zemalja u Ujedinjenim nacijama, naročito onih iz Afrike i Azije koje su prolazile kroz proces dekolonizacije. Jugoslavija je pokazala i svoju samostalnost u pogledu različitih međunarodnih pitanja vezanih za ljudska prava u UN. Početkom pedesetih godina prošlog veka Jugoslavija je stala na stranu Irana i Iraka usred njihovih sporova oko nafte sa Velikom Britanijom, a podržala je i nezavisnost Alžira od Francuske. U nastojanjima da naglasi svoj nesvrstani status, Jugoslavija je kritikovala i kršenje ljudskih prava u komunističkim zemljama. Jugoslovenska delegacija u Ujedinjenim nacijama je 1950. godine izjavila da se neće protiviti „međunarodnoj istrazi o sistematskom kršenju ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bugarskoj, Mađarskoj i Rumuniji.“¹² Jugoslovenski predstavnik u UN izrazio je 1952. godine nezadovoljstvo što su afričko-arapske zemlje podržale Čehoslovačku, a ne Jugoslaviju za članstvo u Ekonomskom i socijalnom savetu UN, požalivši se na njihovo „neprincipijelno udvaranje Sovjetskom Savezu i izražavanje spremnosti da čine nepotrebne ustupke Sovjetskom bloku“.¹³ U periodu od 1950. do 1954. godine Jugosloveni su bili aktivni učesnici u Stareteljskom savetu UN i pomogli su u oblikovanju ekonomskih projekata razvoja Ujedinjenih nacija poput SUNFED-a¹⁴, što je doprinelo izgradnji snažnih veza sa novim afričkim zemljama.

U ovakvom kontekstu se Tito okrenuo Trećem svetu, a posebno Africi. Tokom 1955. godine posetio je Indiju, Etiopiju i Egipat, izjavljujući na kraju puta da su ove vanblokove zemlje „iskreni saveznici i veliki prijatelji“ Jugoslavije.¹⁵

¹¹ Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 37.

¹² *United Nations, General Assembly, Ad Hoc Political Committee, Official Records, Fifth Session (1951)*, 34, citirano u Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 125-126.

¹³ Citirano u Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 50.

¹⁴ Special United Nations Fund for Economic Development

¹⁵ Maclean, 101. Takođe pogledati: Richard West, *Tito and the Rise and Fall of Yugoslavia* (London: Sinclair-Stevenson, 1994), 266-288.

Dobro praćena poseta Nikite Hruščova Beogradu u maju 1955. godine – tokom koje se izvinio maršalu zbog Staljinovog iskljućenja Jugoslavije sedam godina pre toga – znatno je uticala na to da njegov renome poraste u očima sveta u razvoju. Međutim, Jugoslavija je uspostavljala kontakte sa zemljama Trećeg sveta i pre informbiroovske krize. Već 1947. godine jugoslovenski predstavnici su imali sastanak sa burmanskim levićarima u Indiji kao deo Omladinske delegacije Svetske federacije demokratske omladine, a 1953. godine Jugosloveni su bili jedini Evropljani koji su bili pozvani da učestvuju u prvoj Azijskoj konferenciji u januaru te iste godine, što je potvrdilo pozitivnu ocenu Trećeg sveta o njihovoj pouzdanosti.¹⁶

Jugoslavija se trudila da svoj kredibilitet izgradi i na druge načine. Tajne isporuke oružja slate su Burmi, Egiptu a kasnije i alžirskom Frontu nacionalnog oslobođenja (FLN). Vojna pomoć Jugoslavije bila je u to vreme jedinstvena, jer se nijedna od vodećih sila nije do te mere angažovala u pridobijanju podrške Trećeg sveta. Međutim, prisustvo oružja u razmeni poklona i tokom vojnih parada nije bilo tajna, što i fotografije na izložbi ne-skriveno dokumentuju. Takvo otvoreno prikazivanje znatno se razlikovalo od čehoslovačke vojne pomoći Egiptu sredinom pedesetih godina dvadesetog veka, o kojoj se mnogo govorilo, ali koja se nije mogla videti. Postojali su i očigledni ekonomski motivi za okretanje prema Africi. Jugoslavija se uz velike poteškoće nadmetala sa drugim zemljama na svetskom tržištu, posebno tamo gde se poslovalo na osnovu čvrste valute. Njenoj mladoj industriji bila su potrebna nova tržišta za plasman proizvoda, i upravo to je predstavljalo dopunsku motivaciju za saradnju sa zemljama Afrike, posebno sa Etiopijom. Zahvaljujući Titovom delovanju, diplomatiji i zalaganju, afrićka štampa je velićala njegovu iskrenost, energiju i doslednost u uspostavljanju snažnih veza sa vodećim predstavnicima azijskog i afrićkog nacionalizma. Ali to je bilo mnogo više od puke propagande na obe strane. Tokom turneje po Africi 1961. godine, na primer, Tito je bio prvi strani lider koji je pozvan da održi govor u parlamentu Gane otkad je 1957. godine ta zemlja stekla nezavisnost. Takođe je znaćajno da je vojna vlada Gane, odmah nakon svrgavanja Kvamea Nkrumaha 1966. godine, iz zemlje proterala kineske i sovjetske stručnjake kao strane agente, ali nije preduzela nikakve mere protiv njihovih jugoslovenskih kolega.¹⁷ Tokom pedesetih i šezdesetih godina prošlog veka Jugosloveni su prihvaćeni u unutrašnjim savetima nesvrstanih, jer su stekli duboko poverenje velikog broja lidera Trećeg sveta.

¹⁶ Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 25.

¹⁷ Ibid., 79-90.

Vol. VIII — No. 32
Price Per Copy 10 cents.
Annual Subscription \$ 21.

The Ethiopian Herald

MORNING NEWSPAPER

Addis Ababa — Tuesday, February 10, 1970 — (Yekatit 3, 1962)

LA MASCOTTE
Night Club
Flower Shows
Unique New Electronic Installation
with
Dancing Hall Lights Synchronized
To The Music Rhythms of
NOVITS LUANA
ORCHESTRA

Tel. subscription, 11227 - Advert. 15599,
41211, 14770 - P.O. Box 1074
Tel. 12212 — 11629 — 18217 — 18240

President Tito, Madame Accorded Warm Welcome Emperor, Guest Hold Talks Today

ADDIS ABABA, Monday (ENA) — President Josip Broz Tito arrived here this afternoon from Lusaka, Zambia for a three-day visit and talks with His Imperial Majesty, Haile Selassie I.

The President, who was accompanied by his wife, Madame Jovanka Broz and prominent Yugoslav officials, was welcomed by the Emperor, His Imperial Majesty, Haile Selassie I, the Empress Mesero Asfaw Wossen, His Highness Ras Imru Haile Selassie, H.E. Tshafre Tesfazion Akilu, the Prime Minister, cabinet ministers, senior officers of the armed forces and other government officials.

President Tito, who concluded a week's visit in Zambia earlier in the day, flew here directly from Lusaka. His plane was escorted by a squadron of jets of the Ethiopian Air Force as he landed at 100 kilometers from the capital.

A 21-gun salute was fired in honor of the Yugoslav Head of State as he and Madame Jovanka Broz alighted from the presidential plane. Chief of State Emperor His Imperial Majesty, who introduced

them to the Crown Prince, His Highness Ras Imru and Tshafre Tesfazion Akilu. President Tito in turn introduced members of his entourage to the Emperor. Two girls from the Empress Mesero School presented bouquets of flowers to the President and his wife.

The two heads of state then proceeded to a dais at the airport guard and took the salute of a guard of honour as the national anthems of Yugoslavia and Ethiopia were played. They also inspected the guard of honour.

At the end of the airport ceremonies, President Tito and the Emperor drove in an open car to the Jubilee Palace. They were followed by Madame Jovanka Broz and the Crown Prince in another car.

The national anthems of the two countries were played at the Jubilee Palace. (Continued on page 3 col. 1.)

His Imperial Majesty Haile Selassie I and H.E. President Josip Broz Tito greeting each other warmly on the latter's arrival at Bole International Airport for a state visit to Ethiopia.

Arms Embargo To Pretoria Urged

A Yugoslav-Zambian joint communique issued in Lusaka Sunday at the end of President Tito's visit expressed concern over the further deterioration in the world, which is primarily "the result of the use of force and pressures in solving international disputes and problems and of interference in the internal affairs of independent countries."

President Tito and Zambia expressed serious concern also over the greater tension in the Southern Africa. They urged the suppliers of arms to South Africa to refrain from this activity, which jeopardizes peace and security.

The Presidents of Yugoslavia and Zambia voiced with deep anxiety that a malicious propaganda campaign was being pursued by South Africa in the Western World in order to gain support for its inhuman policy and urged the world to turn attention to the explosive situation in South Africa.

For their part, Yugoslavia and Zambia will continue leading full support to the African and other peoples in their struggle for independence, states the communique, and adds that the next meeting of the General Assembly of the United Nations should endeavour to achieve positive and practical results in decolonization.

The two Presidents condemned colonialism and the racist policy pursued by Portugal, the Republic of South Africa and the illegal Ian Smith Government in Rhodesia. They vigorously demand that the United Nations and international community undertake concrete and urgent measures to bring about the liberation of the peoples of Angola, Mozambique, Rhodesia, Namibia, South Africa and Guinea-Bissau.

The communique also underlines that President Tito and Zambia expressed their dedication to the policy of non-Alignment. They stressed that in the present-day situation in the world, the unaligned countries can play an important role in seeking a solution for the (Continued on page 3 col. 2)

For 7th Africa Cup

Ethiopia May Not Enter Semi-Final

Chances of Ethiopia, Sudan and Ivory Coast going into the finals or semi-finals of the Seventh Africa Cup appear to be complicated.

The Ethiopian national team has still a faint hope of reaching the semi-finals. It is only a dream however. There is a possibility for it to grab the opportunity through a superior goal average.

This will only happen provided Sudan is beaten by Cameroon by two more goals and Ethiopia defeats Ivory Coast by at least five more goals. If Cameroon tops Sudan 1-0, then Ethiopia has to score six goals on Ivory Coast. These are most unlikely results. The possibility, however, is still there. Sudan and Ivory Coast stand level chances in this very complex situation since both of them have one victory each.

In the event of Sudanese triumph over Cameroon, and Ivory Coast over Ethiopia, then another complicated situation

will present itself. Such a situation will place Cameroon, Sudan and Ivory Coast on equal footing for the semi-finals' and finalists' position since all of them would have two wins each and one loss each. Better goal average would be the determining factor here.

The Ethiopian team's hopes to reach the semi-finals or finals of the Seventh Africa Cup were raised Sunday night when it was topped by Cameroon 3-2 in its second match of the cup at Khartoum national stadium. It was leading 1-0 well into the first half. Sudan was also beaten 1-0 by Ivory Coast the same evening.

The Ethiopian team lost the opening match to Sudan. The Ethiopian team will play Ivory Coast this evening. This may be the last match Ethiopia will play in the current Africa Cup competition.

Left wing Geremew Zerga opened the scoring for Ethiopia when he crashed in forcefully from a close range in the 15th minute, according to an AFP dispatch. But Cameroon fought back hard. Inside right Moutamadou hammered in the equalizer from a free kick. Cameroon added another goal toward the closing minutes of the first half.

Then it turned out to be the Ethiopian team's turn to battle and fetch an equalizer. (Continued on page 3 col. 4)

His Imperial Majesty, H.E. President Josip Broz Tito and Madame Jovanka Broz receiving the salute of the guard of honour.

To Examine Studies

African Technical Unit Meets Here

The first meeting of African technical experts representing 26 member countries of the Economic Commission for Africa opened yesterday afternoon at Addis Ababa.

The purpose of the six-day meeting which is scheduled to end on Saturday is to examine studies prepared by the secretariat of the ECA on various social and economic problems of the continent and to make appropriate reports to the ECA annual conference of ministers.

The meeting is also expected to assist the ECA secretariat in the formulation of its work programmes and priorities and in taking measures to assure active contact between the ECA secretariat and member governments of the commission at the working level of competent authorities, an ECA spokesman told The Ethiopian Herald.

The meeting was officially opened by Mr. Robert Gardiner, the Executive Secretary of the ECA, whose nine-page detailed report on the activities planned and undertaken by the ECA and other United Nations specialized organizations, were circulated to the delegates.

Following the opening remarks by the ECA Executive Secretary, a message sent by the United Nations Secretary General at Addis Ababa was read out to the meeting by Mr. Richard Pauw, chief of the secretariat.

Saratog Attempts To Form New Cabinet

ROME, Friday, (Reuters) — Italian President Giuseppe Saragat today begins his first round of consultations on the appointment of a Prime Minister designate to head Italy's next government — the 21st since World War II.

Today and for the next three days he will see no less than 33 former Presidents, Prime Ministers and leading politicians to seek their advice on who would be best suited to form a new government.

He is expected to pick another Prime Minister Mariano Rumor, whose minority Christian Democrat Government resigned on Saturday, to make way for a new four-party centre and coalition of his own. Christian Democrats, social democrats and republicans. (Continued on page 3 col. 2)

Chou Declines Offer for Presidency

HONG KONG, Monday, (AP). — A Hong Kong newspaper, "The Star," reported Sunday that Communist Chinese Premier Chou En-lai last week declined an offer from party Chairman Mao Tse-tung to become President of Mainland China.

In a story attributed to its "Open China Sources," the English-language tabloid said Mao suggested the change because "he wanted Chou to care for his health." The report could not be confirmed in Hong Kong but there have been unofficial reports recently that the 70-year-old Premier was ill.

The daily said Chou decided against accepting the presidency because he "feared" Mao would replace him with a man who would "do Mao's bidding and faithfully obey Madame Mao."

"For many years Premier Chou has been a stern believer in keeping the ambitious and meddling Madame Mao in her place," said the daily.

SOS-Children's Village May Be Set Up Here

Ethiopia may become the 30th country in the world to host an SOS Children's Village. It is to be arranged with the wener general of the Austria-based SOS-Kinderschutzbund International due to arrive here shortly. The IHSI Foundation disclosed yesterday.

Dr. H. Reispreschl, the official from SOS-Kinderschutzbund International, is expected here on February 12 for a few days' visit.

Officials of the IHSI Foundation will discuss with Dr. Reispreschl on how to establish a children's village here. The press release of the Foundation further stated that they will indicate the Foundation's preparedness to contribute (Continued on page 3 col. 4)

His Imperial Highness Crown Prince Merid Aematch Asfaw Wossen greeting H.E. President Josip Broz Tito at Bole International Airport.

Ilustracija 1, The Ethiopian Herald, 10. februar 1970.

MRS. TITO - A Serbian by birth she was a major in her husband's position every during the war.

Yugoslavia's First Lady is in Cairo

HER FIRST OFFICIAL VISIT SINCE HER MARRIAGE

A SMILING, stately brunette, accompanied by Celia's International Airport on Tuesday night to join her husband for a ten-day visit. She was an ordinary tourist in search of winter sunshine, but the First Lady of Yugoslavia on her first official visit outside her country since her marriage.

Since that April day in 1952 when Josip Broz Tito became the first Tito, she has led a quiet life in Belgrade, appearing in public only at official parties or when she has placed her name to a state festival.

She was well known to the public here, but she has been described by an American woman, Mrs. Frances Dulles, who accompanied her on a short visit to the White House on her first trip to America. Mrs. Dulles said she had seen Mrs. Tito on a visit to the White House in 1952 and that she was a "very beautiful woman" and "very intelligent".

WIFE'S MODESTY

"Her private 'average' life" Mrs. Tito is described as being one of the most modest of women. She is said to be a very simple woman, and she is reported to be a very good mother. She is said to be a very good mother.

Tito, beautiful green in a white, and dark brown hair, dark eyes, and a slight smile. He was wearing a dark suit and a white shirt. He was standing next to a woman who was wearing a dark dress and a white shawl. They were both smiling at the camera.

She was well known to the public here, but she has been described by an American woman, Mrs. Frances Dulles, who accompanied her on a short visit to the White House on her first trip to America.

CELEBRITY using her blonde shoulder-length hair for the first time in the British House of Commons in 1954.

THEY QUEUE UP TO PAY £3. 10s. FOR A HAIRCUT

EVERY day in London, 10 to 15 women queue up to pay £3. 10s. for a haircut. This is the price of a haircut for a woman in London. The price is £3. 10s. for a haircut for a woman in London.

He likes short hair. The latest style is short hair. The latest style is short hair. The latest style is short hair.

TODAY'S RADIO PROGRAMME

LITTIFFIAN BROADCASTING SERVICE	
12.30 Personal radio	12.30 Personal radio
12.45 News	12.45 News
1.00 Journal	1.00 Journal
1.15 Morning music	1.15 Morning music
1.30 Pop music	1.30 Pop music
1.45 News	1.45 News
2.00 Personal radio	2.00 Personal radio
2.15 News	2.15 News
2.30 Personal radio	2.30 Personal radio
2.45 News	2.45 News
3.00 Personal radio	3.00 Personal radio
3.15 News	3.15 News
3.30 Personal radio	3.30 Personal radio
3.45 News	3.45 News
4.00 Personal radio	4.00 Personal radio
4.15 News	4.15 News
4.30 Personal radio	4.30 Personal radio
4.45 News	4.45 News
5.00 Personal radio	5.00 Personal radio
5.15 News	5.15 News
5.30 Personal radio	5.30 Personal radio
5.45 News	5.45 News
6.00 Personal radio	6.00 Personal radio
6.15 News	6.15 News
6.30 Personal radio	6.30 Personal radio
6.45 News	6.45 News
7.00 Personal radio	7.00 Personal radio
7.15 News	7.15 News
7.30 Personal radio	7.30 Personal radio
7.45 News	7.45 News
8.00 Personal radio	8.00 Personal radio
8.15 News	8.15 News
8.30 Personal radio	8.30 Personal radio
8.45 News	8.45 News
9.00 Personal radio	9.00 Personal radio
9.15 News	9.15 News
9.30 Personal radio	9.30 Personal radio
9.45 News	9.45 News
10.00 Personal radio	10.00 Personal radio
10.15 News	10.15 News
10.30 Personal radio	10.30 Personal radio
10.45 News	10.45 News
11.00 Personal radio	11.00 Personal radio
11.15 News	11.15 News
11.30 Personal radio	11.30 Personal radio
11.45 News	11.45 News
12.00 Personal radio	12.00 Personal radio
12.15 News	12.15 News

The Duchess will look up the folks back home

The Duchess of Windsor plans to take a preliminary tour in her own country when she returns to the United States in January, according to the Duke.

THE Duchess of Windsor - will now up to look up the folks back home.

The Duchess of Windsor plans to take a preliminary tour in her own country when she returns to the United States in January, according to the Duke.

WELCOME GIRLS

WELCOME GIRLS

Nails, hats, heels a-glitter for evening... A GOLDEN NEW YEAR FOR THE PARISIENNE

By JEANNE GRAHAM
THIS is the season of parties, and theatre-going and, except at studio gatherings on the Left Bank, evening-dress is now considered essential here in Paris.

Another custom that has come back to time for the New Year is the wearing of hats at night. It is a good idea to wear a hat with a jewel or a diamond.

WHAT THE STARS FORETELL

THURSDAY, DEC. 29: You will make the acquaintance of a person who will be very helpful to you. You will have a very good day.

use Pab's woods to be sure!

use Pab's woods to be sure!

UNIVERSAL

UNIVERSAL

LEBON & CIE GAS SERVICE

LEBON & CIE

A GOOD CUISINE IS CHILD'S PLAY!

A GOOD CUISINE IS CHILD'S PLAY!

PATONS & BALDWIN LIMITED

PATONS & BALDWIN LIMITED

SHOWROOMS : 9, St. Sidi Metwally

SHOWROOMS : 9, St. Sidi Metwally

Svojom diplomatijom Tito se iz partizanskog komunističkog revolucionara transformisao u uglednog i pouzdanog državnika na svetskoj sceni, a afrička štampa je pomogla u oblikovanju tog pozitivnog imidža.

Titove turneje po zemljama Afrike predstavljale su događaje od velikog međunarodnog značaja u to vreme. Vesti o njegovim posetama bile su na naslovnim stranama gde god da je išao, a sadržajne reportaže o susretima s državicima uticale su na jačanje odnosa prenoseći slike sve veće jugoslovensko-afričke solidarnosti. Izveštaji nisu isticali samo heroizam i srdačnu velikodušnost samog maršala, već i njegove supruge Jovanke, koja ga je često pratila na tim putovanjima. Kao što se vidi iz novinskog izveštavanja u *The Ethiopia Heraldu* o poseti prvog para Jugoslavije Etiopiji u februaru 1970. godine, fizičko pozdravljanje, rukovanje i zagrljaji su istaknuti u prvi plan kao ilustracija bliskog kontakta i prisnih odnosa, što je bio obrazac kojim su se ovi susreti predstavljali u afričkim medijima (ilustracija 1).

Jedna od ključnih karakteristika izveštavanja o njegovim posetama bilo je i pisanje o Jovanki kao o vernom maršalovom saputniku, što je započelo već tokom prve posete ovog para Egiptu 1955. godine. Za vreme te posete egipatska štampa je mnogo pisala o Jovanki kao o „prvoj dami Jugoslavije“ koja se prvi put pojavila sa svojim suprugom u inostranstvu nakon venčanja, kako je navedeno u članku *Egyptian Gazette* u decembru 1955. godine (ilustracija 2). Hvalili su je kao „nasmejanu, upečatjivu brinetu“ punu „skromnosti koja priliči supruzi.“¹⁸ U skoro svim afričkim novinama Jovanka je prikazana kao uzor afričkim ženama, sažimajući u sebi političko angažovanje, rad na poboljšanju položaja žena, lojalnost u službi i skromnost u ophođenju.¹⁹ Jedan članak u *Tanzanian Standard Sunday Magazinu* pod naslovom „Od borca za slobodu do supruge predsednika“ (ilustracija 3) bio je posvećen samo njoj. U tekstu se nagoveštava da je Jovanka, ispunivši svoju revolucionarnu misiju, u bukvalnom smislu postala domaćica. Rodna podela aktivnosti koja je karakterisala turneje Brozovih svakako je bila uočljiva i u jugoslovenskoj i u afričkoj fotografiji: dok je maršal predstavljen kako potpisuje trgovinske sporazume, vrši smotru vojnih trupa i isprobava nove tehnologije, njegova supruga je prikazana kako otvara škole, posećuje bolnice, susreće se sa meštankama i bavi se decom. Povrh toga, obučeni sa stilom i modernog izgleda (često sa naočarima za sunce), Brozovi su unosili u politiku nesvrstanosti dozu raskoši. Ne samo u Africi već i na drugim kon-

¹⁸ „Yugoslavia’s First Lady is in Cairo“, *The Egyptian Gazette*, 29. decembar 1955, 2.

¹⁹ „Madame Jovanka Broz Tito“, *The Ethiopian Herald*, 28. januar 1968, 5. i „Jovanka Broz: Fighter at the Front“, *The Ethiopian Herald*, 12. februar 1970, 2.

For women

From freedom fighter to president's wife

It is difficult to realise that Jovanka Broz was once a freedom fighter and that, as an 18-year-old, she helped Yugoslavia's only Women's Detachment to rout an enemy tank unit. Which only goes to prove that appearances are deceptive.

Today the wife of Yugoslavia's President Tito is a still beautiful, smiling woman, so modest that she rarely gives interviews and so placid that her favourite occupations are reading, walking and watching films, but her wartime experiences have made her a dedicated lover of peace, and she has vowed that so long as she lives peace will be her

By
RODNEY BEGG

aim, and that she will strive for it against all war and killing. Jovanka Broz was born in Lika, a beautiful region in the north-west of Yugoslavia; her maiden name was Jovanka Broz-Budisarijevic. While still a little girl her father sailed for America to seek fortune leaving his wife and three children in the village of Pecan.

His letters with their deep yearning for the family to be reunited, had a profound influence upon the little girl who became quickly converted to the concept of a socialist society in which all could live and work happily together.

It was therefore, perhaps inevitable that when German and Italian Nazi and Fascist forces invaded Yugoslavia in 1941, she should have joined a women's Partisan detachment at the outset of the People's Liberation struggle. So far as she recalls it was the only women's detachment in the Yugoslav Partisan movement.

Part of 1942 was spent quietly training in a Lika village but the uneasy quiet did not last long; and the detachment experienced its baptism of fire in Kordun, near Jovanka's birthplace, when a detachment of the girls clashed with the Italian "Alexandria" regiment, a combination of tanks and cavalry.

Later Jovanka Broz was to tell a Yugoslav News Agency reporter that she felt as though everything around her was burning, but the girls fought so well that the enemy retreated. But in turn the girls had to withdraw. Jovanka, then only 18 was the last Partisan rearguard when the freedom fighters left the town of Gospić. Her elder brother was killed there — on a bridge at Osik. He was only 21.

How could a gentle and sensitive girl fight so remorselessly with guns and bombs? When she is asked this question, President Tito's wife smiles rather sadly. "If he has to, a human being can do anything," she says. "There were difficult days. Naturally there was fear, too. Every new battle, a new fear, but the human desire to survive has always emerged anew."

Promotion came quickly, soon she was a lieutenant and Commissar of the hospital at Drvar. She was there when German paratroopers landed in a bid to capture the partisan leader, Tito. Here was the task of evacuating the last wounded and sick freedom fighter and rejoining

ing the partisan units. Later she was to meet Tito himself. His personality so impressed her that she was never to forget the first meeting. When not evacuating wounded, Jovanka Broz was in the firing line and when towards the end of the war, fighting units were moved to Serbia, she fought for the liberation of Valjevo and Belgrade in the summer and autumn of 1944.

Not until the war ended did she find her two younger sisters — Nada and Zora. They were the only surviving members of her family. Her home had been burnt down, her parents and her brother were dead.

Immediately after the war ended, Jovanka was to remain in the army first at Nis, a town in the south of Serbia and later at Belgrade on the general staff, being demobilised to the reserve as a Major. In 1948 she was sent to Tito's residence at Dedinec to look after his home — and more than 18 years ago they were married.

When, recently she was asked what her usual working day was like, as the wife of the President, her answer was typical. "Usual working day? It seems to me that is something that doesn't exist! Every day is different."

Her first job in the morning is to catch up with world affairs by perusing the newspapers. Afterwards she reads her numerous correspondence. If foreign diplomats visit the president accompanied by their wives, she receives the ladies. Because she believes in a welcoming atmosphere, guests are always received with flowers: they are everywhere in her home in St. Uscicka 12.

President Tito and his wife usually lunch between 1 p.m. and 1.30, seldom on at least one guest. The President, who rises earlier than his wife, rests after lunch leaving her to read any letters she was unable to tackle earlier on, to radio music which she carefully selects.

President Tito himself usually makes the morning coffee — "and this coffee, I must say, is really excellent", she says — and he is an expert at certain national speciality dishes, particularly "strudel" — a kind of sally cake with cheese from Hrvatsko Zagorje, the region of his birthplace.

He explains that as an underground fighter for so long he often had to prepare his own food and it is to that he ascribes his skill as a cook.

Incidentally, how does she address her husband? Simply by his Partisan name — Tito. An ardent supporter of women's rights and feminine equality Madam Tito feels that

Madame Broz examines some of the carvings at the village museum which she visited with Mrs. Romanić.

the modern Yugoslav girls should not regard her present emancipation as a gift. To win the current freedom and equality many women sacrificed their lives and women still had to fight for many things.

The President's wife is very fond of reading and says she is never without a good book. She recently read Lawrence Durrell's "The Alexandria Quartet" which she found "odd at the beginning," but liked later. She was also very fond of the Russian Classics and had recently re-read "War and Peace" and "Anna Karenina." She had also read all of Hemingway's works because she liked his simple writing.

President Tito and his wife are also very fond of films and spend every free evening watching their small projector. But her greatest joy is walking and making new contacts with nature and its beauties.

"I like walking along by the sea to listen to its whisper," she says. "I am very fond of travelling too. When in Slovenia, for instance, I don't like to stay at home. I have climbed as high as Mt. Triglav (the highest mountain in Yugoslavia) because I simply enjoy long walks."

Jovanka Broz accompanies her husband on almost all his tours of the country and abroad. She prefers travelling by train or car so that she can watch the scenery but on long trips, of course must go by air. But much as she likes travelling, she enjoys going home, and always manages to find time to walk through Belgrade to look at new buildings, new parks, even a new shop window.

In short the President's wife is an intensely feminine personality, but a woman who has proved that her courage is indomitable and her spirit unquenchable.

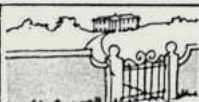
Act Naturally

As naturally as you can. Confident and poised. Because you have discovered a new way to overcome those difficult days of the month. With Tampax tampons, the modern sanitary protection worn internally.

Tampax tampons were developed by a doctor over 30 years ago for women married or single, active or not — everywhere so, today you can be free from the troublesome monthly belt, pin, pad routine. Free of the worry from odour and the discomfort of chafing. Free of embarrassing disposal problems. Free to be your own natural, charming self all day, any day.

Tampax tampons, on sale in 100 countries are available in two absorbencies — Regular

NGK SPARK PLUGS

MAKE THE DIFFERENCE!

No overheating, no pre-ignition at high speed. No fouling, no misfiring at low speeds.

Save gas! Best for high and low speeds.

inentima, Jovanka i njen suprug često su prikazivani kao glamurozni prvi par Pokreta nesvrstanih. Iako je to donekle nalikovalo „glavnom medijskom paru sveta“ predsedniku Džonu F. Kenediju i Džeki Kenedi, revolucionarna prošlost Brozovih kvalifikovala ih je kao nove emisare solidarnosti između Istoka i Juga.

Najupečatljivija slika Tita tokom njegovih afričkih turneja je svepri-
sutno rukovanje sa afričkim šefovima država. Fotografije ovih skoro ko-
reografski insceniranih susreta objavljujane su u svim afričkim novinama,
predstavljajući prvi trenutak susreta Tita i njegovih afričkih kolega kao gest
solidarnosti i dobre volje. Danas nam ti snimci mogu delovati prilično usi-
ljeno i neprirodno, poput ponavljanja poznate vizuelne pompe diplomatskih
sastanaka visokog ranga bilo gde u svetu. Međutim, to su bili značajni do-
gađaji, koji su, posredstvom medija, približavali ideje Pokreta nesvrstanih,
prikazujući bratstvo dalekih zemalja zasnovano na zajedničkim interesima i
stavovima. Fotografije Tita okruženog brojnim lokalnim stanovništvom koje
ga pozdravlja, prenosile su podršku naroda njegovim posetama. Tita su do-
čekivali uz veliku pompu u svakoj zemlji, a njegov lični odnos sa liderima
tih afričkih zemalja jačao je sa svakom novom posetom. Ove fotografije su
bile vizuelne predstave ne samo transkontinentalnih kontakata već i uza-
jamnog uvažavanja. Pregledom novinskih fotografija može se pratiti razvoj
ovih odnosa. To je najupečatljivije na fotografijama na kojima je sa Naserom,
s obzirom na to da je Tito posetio Egipat šesnaest puta između 1955. i
1975. godine. Uzajamne posete razmenjivane sa Naserom i drugim liderima
Pokreta nesvrstanih obeležene su međusobnim poverenjem i vidno bliskim
odnosom, koji je očigledan u opuštenoj prisnosti i govoru tela ovih držav-
nika. Razvoj Titovog odnosa sa Naserom može se videti u razlici između
novinskog izveštavanja tokom njegove prve zvanične posete 1955. godine
i fotografija snimljenih tokom njegove turneje 1970. godine. Ilustracija 4
beleži prvobitnu formalnost i uzdržanost prilikom državne posete, dok ilu-
stracija 5 iz 1970. godine odražava prisnije prijateljstvo i bliskost.

Izveštaji afričke štampe o Titovim posetama isticali su njegove poli-
tičke stavove i vojnu karijeru. Uvek su ga pozdravljali kao borca za neza-
visnost malih zemalja i za njihovu nesvrstanost na svetskoj sceni. U na-
vođenju njegove biografije isticano je njegovo junaštvo, kao i pouzdanost
koju je Tito želeo da pokaže pred ovim tek dekolonizovanim zemljama.
Poruka poverenja bila je naglašena značajem koji je pridavan uspostavlja-
nju trgovinskih odnosa, ili Titovim odobravanjem dogovora između Egipta
i Čehoslovačke o trgovini oružjem o kom se dosta pisalo. Ukazivalo se i na

The Egyptian Gazette

ذى الحجة ١٣٣٥
Thursday, December 29, 1955

EGYPT-YUGOSLAV TIES ARE REAFFIRMED

MARSHAL TITO is seen in conversation with Premier Nasser at the Grand Garden of the Rixes, the Egyptian destination, which the Premier addressed on his yesterday.

Nasser and Tito emphasise importance of peace policy

THE "sympathy, understanding and warm friendship" existing between Egypt and Yugoslavia was emphasized by Premier Gamal Abdul Nasser in his address at the banquet given at Abdin Palace last night in honour of Marshal Tito.

The Yugoslav President said in reply that the Yugoslav nation had followed with great sympathy Egypt's struggle for full independence and efforts to improve social conditions.

Both leaders stressed, too, the importance of the common policy, aiming at the consolidation of peace, followed by their respective countries in the international field.

Marshal Tito, looking from the balcony of the Rixes, the Egyptian destination, which the Premier addressed on his yesterday, said after his trip to Ethiopia, arrived at Suez yesterday morning on a ten-day visit to Egypt at the invitation of Premier Nasser.

After being greeted by an official delegation of the Rixes, the Premier, accompanied by his wife, travelled to the Grand Garden of the Rixes, the Egyptian destination, which the Premier addressed on his yesterday.

At the banquet, the Premier, accompanied by his wife, travelled to the Grand Garden of the Rixes, the Egyptian destination, which the Premier addressed on his yesterday.

'190 Valentine tanks shipped to Egypt'

London, December 28.

ACCORDING to the "Daily Telegraph" special correspondent at Antwerp, enough British Army material has been shipped to Egypt through Antwerp since September to equip several Egyptian armoured regiments.

The correspondent learns that the total is 190 M49 Valentine tanks, 13 Sherman tanks, 43 armoured cars and about 100 Army jeeps.

ARMISTICE ACCORD VIOLATED

Jerusalem, Dec. 28.

BOTH Israel and Egypt are still violating the Israeli-Egyptian armistice agreement by maintaining forces in areas not permitted under the agreement, according to a report from the United Nations.

The report, issued by the United Nations, says that the armistice agreement is being violated by both sides.

The report, issued by the United Nations, says that the armistice agreement is being violated by both sides.

The report, issued by the United Nations, says that the armistice agreement is being violated by both sides.

Eisenhower arrives in Florida for holiday

Washington, Dec. 28.

President Dwight D. Eisenhower arrived in Key West, Florida, yesterday to spend a holiday. The President is expected to spend the next few days in Florida.

The President is expected to spend the next few days in Florida.

'GREAT SOLDIER'

It is indeed a great pleasure to me to welcome on my own behalf and on behalf of the Egyptian people, the distinguished visitor, Marshal Tito, President of the Federal People's Republic of Yugoslavia.

The visit of Marshal Tito to Egypt is a significant event in the history of the two nations.

TALKS BEGIN TODAY AT KUBBA PALACE

Official dispatches from Cairo and Khartoum today announced that talks between Egyptian and Sudanese representatives are beginning today at Kubba Palace in Khartoum.

The talks are expected to continue for several days.

COOPERATION

"Your Excellency, it is my sincere desire to strengthen the cooperation between the Egyptian and Sudanese peoples in the political, economic and cultural fields."

The statement was made by the Egyptian representative during the opening of the talks.

The talks are expected to continue for several days.

The talks are expected to continue for several days.

Comet III breaks Atlantic record

London, December 28.

THE Comet III, Britain's newest post-jet jet airliner, today smashed all existing civil records for the Atlantic crossing.

The Comet flew 2,112 miles non-stop from Montreal to London in six hours 17 minutes.

ALGERIAN SCHOOLS DESTROYED

Algiers, Dec. 28.

REBELS, reportedly with some French troops, destroyed 100 Algerian primary and secondary schools in the province of Algiers.

The schools were destroyed by fire.

SOVIET PARLIAMENT APPROVES BUDGET

London, December 28.

BOTH Houses of the Soviet Parliament today approved a budget for 1956, which Moscow Radio said provides a cut in defence spending.

The Council of Ministers approved the budget.

Search for soldier in Cyprus

Nicosia, Dec. 28.

SEARCHERS for a missing British soldier who was last seen in Cyprus, are continuing their search in the mountains of Cyprus.

The soldier is believed to be in the area of Nicosia.

GALES LASH COASTS OF BRITAIN

London, Dec. 28.

GALES lashed the British coast today, driving ships to shelter, while inland strong winds caused damage and threatened some flooding over heavy rain.

The gales are expected to continue for several days.

THE WEATHER

Forecast	Actual
Clear	Partly cloudy
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain
Light rain	Light rain

WASSER-TITO: U.S., ISRAEL THREATEN PEACE OF WORLD

Russia favours Big Four pressure

LONDON, Feb. 25. (UPI)—Watered-down U.S. President Nixon and Soviet Premier Alexei Kossygin declared tonight that Russia has turned down direct American efforts to moderate current limitations on supplies for the Jewish Arabs and Israelis.

They also show Russia favours Big Four pressure to force the Arab embassies to pull out of Israel.

Tests of the letters on the subject were written by the Arab side in the U.S. Government were seen tonight by an American official who declined to be quoted.

But the letters that the Soviet government sent to the United States after the agreement were signed.

They say for any agreement of the Middle East, the Soviet government will continue to support the Arab side.

It is the President said his government will support the Arab side.

Communique urges Israeli pull-out, Palestine freedom

Dr. ABDUL MEGUID: Guerrillas not responsible for Swissair disaster

THE UAR insists on the necessity of implementing the Security Council resolution of Nov. 22, 1957 and cannot possibly envisage a co-existence with the Israelis in the Holy Land. The UAR stand for two states, one for the Jewish and the other for the Arab people.

Dr. Meguid said the Swissair disaster was the result of the Israeli military aggression and not the fault of the guerrillas.

He said the Swissair disaster was the result of the Israeli military aggression and not the fault of the guerrillas.

Pompidou: Israel must renounce armed conquest

Washington, Feb. 25. (UPI)—French President Georges Pompidou said his Government today that Israel's victories against the Arabs would be provisional and after the Jewish state renounced military conquest and solved the Palestine political problem.

The French leader, in an address to Congress on the second day of his new visit, said that his government's policy in the Middle East was not determined to either side in the Arab-Israeli conflict.

He acknowledged the French policy involved some compromise toward Israel and the sale of some 300 M.109 tanks to Libya, an ally of Egypt — had been criticized, but he said it had been misunderstood.

All the Israeli attacks, he said, had been in violation of the 1948 armistice agreement and the 1957 Security Council resolution. He said that if the state of Israel did not renounce its policy of armed conquest, the French government would have to take steps to ensure that the 1957 Security Council resolution was implemented.

He said that the French government would continue to support the Arab side and would continue to support the Arab side in the Middle East.

President Georges Pompidou in profile, wearing a dark suit and tie, looking towards the right of the frame.

UAR PLANES RAID NORTH SECTOR

CAIRO, Feb. 25. (UPI)—Egyptian fighter-planes raided the North Sector of Israel today, according to an official statement.

FRENCH GROUP'S SECURITY PACT FOR MED URGED

Paris, Feb. 25. (UPI)—Fifty prominent Frenchmen today called for a Middle East security pact.

The group, which included several members of the French Parliament, urged the French Government to take steps to ensure that the 1957 Security Council resolution was implemented.

They said that the French government should continue to support the Arab side and should continue to support the Arab side in the Middle East.

Advancement
 In his address Mr. Kossygin said Israel's provocative attitude in seeking Egyptian help to continue its operations in the Holy Land, and in supporting the Security Council resolution of Nov. 22, 1957, was a serious threat to the peace of the Middle East.

He said that the Israeli military aggression and the occupation of the West Bank and East Jerusalem were a serious threat to the peace of the Middle East.

ISRAEL BEGGING AGAIN

Jerusalem, Feb. 25. (UPI)—The Israeli Government today begged the United Nations Security Council to help it in its fight against the Arab guerrillas.

It said that the Arab guerrillas were a serious threat to the peace of Israel and that the Israeli Government was unable to deal with them on its own.

It asked the Security Council to take steps to ensure that the 1957 Security Council resolution was implemented.

WORK RESUMED ON ARAP PLANES IN UK

London, Feb. 25. (UPI)—Work on the design of Arab planes resumed today in the United Kingdom, according to an official statement.

The work was suspended for some time because of the Israeli military aggression and the occupation of the West Bank and East Jerusalem.

It is expected that the work will be completed by the end of the year.

Laos stronghold in North Viet hands after pull-out

Vientiane, Feb. 25. (UPI)—A major Viet North stronghold in Laos was captured today by the Viet North army, according to an official statement.

The stronghold was a major Viet North base and had been held for some time by the Viet North army.

It is expected that the Viet North army will continue to expand its operations in Laos.

THE WEATHER

FORECAST - Night
 Clear to partly cloudy, with light rain or drizzle at times.

City	Temp.	Wind	Humid.
Cairo	15	10	70
Alexandria	14	10	75
Suez	14	10	75
Asiut	14	10	75
Minya	14	10	75
Assiut	14	10	75
Shubra	14	10	75
Matruh	14	10	75
Port Said	14	10	75
Sidi Barrani	14	10	75
Matruh	14	10	75
Sidi Barrani	14	10	75

1st EVER SWAP FOR LEUKAEMIA

Lebanon, Feb. 25. (UPI)—The first ever swap of blood between a patient and a donor was performed today in Lebanon, according to an official statement.

The patient was a 40-year-old man who had been suffering from leukemia for some time.

It is expected that the swap will be repeated in the future.

U.A.R. SIDE

Jerusalem, Feb. 25. (UPI)—The United Arab Republic (UAR) today announced that it had received a letter from the Israeli Government asking for a swap of blood between a patient and a donor.

The UAR government said that it was unable to agree to the swap because of the Israeli military aggression and the occupation of the West Bank and East Jerusalem.

It said that the Israeli Government should continue to support the Arab side and should continue to support the Arab side in the Middle East.

No PFLP statement authorised

Beirut, Feb. 25. (UPI)—The Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) today announced that it was unable to authorize a statement on the Arab guerrillas.

The PFLP said that it was unable to do so because of the Israeli military aggression and the occupation of the West Bank and East Jerusalem.

It said that the Israeli Government should continue to support the Arab side and should continue to support the Arab side in the Middle East.

No decision on Phantoms yet

Washington, Feb. 25. (UPI)—The United States today announced that it had received a letter from the Israeli Government asking for a decision on the Phantom fighters.

The United States said that it was unable to make a decision because of the Israeli military aggression and the occupation of the West Bank and East Jerusalem.

It said that the Israeli Government should continue to support the Arab side and should continue to support the Arab side in the Middle East.

sličnosti između Jugoslavije i njenih afričkih partnera kao „marljivih naroda kojima su u prošlosti veliku nepravdu naneli korumpirani režimi“, i koji su se od tada „upustili u mnogobrojne i značajne poduhvate za narodnu dobrobit.“²⁰

Jugoslovenski predsednik je dobijao priznanja i poklone prilikom svake posete, što je bio pokazatelj solidarnosti i uzajamnog poštovanja. Česte su bile i ceremonije razmene poklona. Predsednik Kenije Džomo Kenijata je odlikovao Tita Ordenom zlatnog srca (prvog reda), dok je Tito odlikovao Kenijatu Ordenom jugoslovenske velike zvezde.²¹ Naseru je dodeljen Orden jugoslovenske velike zvezde, najviša počast Jugoslavije kojom je mogao da bude odlikovan pripadnik druge nacije. To je bio i krunski događaj Titove prve posete Egiptu i Africi 1955. godine u duhu težnje za daljim razvojem jugoslovensko-afričkih odnosa.²² Tito je u Zambiji dobio Orden velikog borca za slobodu i tom prilikom se jugoslovenski predsednik zahvalio rekavši da je i njegova zemlja prošla kroz niz teškoća i zbog toga „može vrlo dobro da razume osećanja afričkih naroda“.²³ Fotografije razmena poklona bile su svedočanstvo uzajamnog poštovanja i uvažavanja, ali su takođe – a to je bilo posebno važno novim nezavisnim afričkim zemljama – prenosile estetiku jednakosti između naroda.

U okviru poseta, Tita su uvek vodili i u obilazak slikovitih lokacija širom zemlje domaćina, od razgledanja novih tehnoloških čuda pa do lova i safarija, kao što se vidi na fotografijama. Na prvi pogled to se može protumačiti kao pokušaj nedavno dekolonizovanih zemalja da, ponosno pokazujući svoja kulturna bogatstva, istaknu značaj ostvarenja nezavisnosti nakon duge borbe protiv kolonizacije i potvrde svoju savremenost. U tome sigurno ima dosta istine, što se vidi iz Titovih poseta Asuanskoj brani u Egiptu i modernim fabrikama, kao i vojnim smotrama širom kontinenta. Međutim, ove posete su ujedno bile i prilika da afričke zemlje prikažu svoju tradicionalnu kulturu. U okviru posete Egiptu 1955. godine u Titovu čast je organizovana posebna parada u kojoj su kostimirani pitomci policije rekonstruisali scenu „Ramzes II u faraonskoj kočiji vrši smotru svoje vojske“ koja se završila uz povike „Pobeda Egiptu!“²⁴ Tokom posete Etiopiji u decembru 1955. godine, gde su ga „široke narodne mase“ dočekale klicanjem, Titu je etiopski ratnik u belo narodnoj nošnji poklonio štit

²⁰ „Welcome to Marshal Tito“, *Egyptian Gazette*, 29. decembar 1955, 4.

²¹ „Mzee, Tito Call on Big Powers to Bolster Peace“, *Daily Nation* (Najrobi), 13. februar 1970, 1.

²² „Tito Pays High Tribute to the Egyptian Forces“, *Egyptian Mail*, 31. decembar 1955, 1.

²³ „Tito Gets a Major Decoration“, *Times of Zambia*, 9. februar 1970, 1.

²⁴ „Tito back from Aswan, Visits Police Academy“, *The Egyptian Gazette*, 4. januar 1956, 1.

TITO SEES THE YOUTH

Italian trader refused bail

A N Italian merchant resident in Kumasi accused of defrauding two strangers from Sierra Leone of £4,300 was yesterday refused bail by a Kumasi Court.

Earlier, Police Inspector J. W. Nketia (prosecuting), had opposed bail.

The inspector stated that since the police had not as yet succeeded in recovering a part of the money involved, if the Italian merchant was granted bail, he might interfere with police investigation.

The merchant, Rod a Jawad was therefore remanded until next Thursday. His plea was not taken.

Charged

Jawad is jointly charged with Martin Adu Poku who failed to appear before the court yesterday following his admission to the Kumasi Central Hospital.

The prosecution had earlier stated that on February 17 this year, Jawad received £4,300 in Ghana currency from the two strangers in exchange for West African currency.

But Jawad, the police alleged, gave them two parcels containing only pieces of paper, purported to contain the "changed" money.

A GIFT FROM FARMERS

A BOVE—President Tito of Yugoslavia inspecting a guard of honour formed by the Ghana Young Pioneers when he visited the headquarters of the Convention People's Party in Accra yesterday.

Behind him is President Nkrumah.

Left — Osagyefo Dr Kwame Nkrumah, presenting miniature carved wooden talking drums to President Tito.

The presentation was on behalf of the United Ghana Farmers' Council at the FARMERS HALL, in Accra.

Among other places the Yugoslav President visited was the offices of the National Co-operative Council.

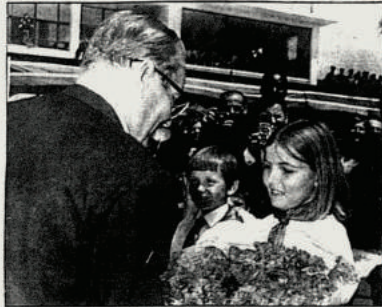
VITACUP FOR VITALITY!

VITACUP FOR VALUE!

A cup taken at night brings you sound sleep—and so much nourishment that you're brimful of energy all the next day!

It costs so little to take Vitacup regularly. There are more cups in every tin!

PRESIDENT TITO receives a bouquet of flowers after his arrival at the Embakasi Airport. Right, Kamba women dance a welcome as the motorcade passes carrying President Tito and Mr. Kenyatta in the first car, and Mme. Broz and Mama Ngina in the following car.

Pomp, splendour as visit starts

By NATION Reporter

THOUSANDS of Kenyans yesterday joined President Kenyatta and Mama Ngina Kenyatta in giving President Tito of Yugoslavia and his wife, Mrs. Jovanka Broz, a colourful and memorable welcome to Kenya.

Hundreds of Kenyans packed the airport viewing bases as President Tito's aircraft touched down at Embakasi at 10.55 a.m.

On one side of the airan stood colourful tribal dancers waiting to greet the guests, while in the middle of it all, men of the 5th Battalion Kenya Rifles — in magnificent red — and the Armed Forces Band added to the colourful spectacle.

Red carpet

While the President, Mrs. Kenyatta, the Vice-President, Mr. Danie arap Moi, and the Minister for Foreign Affairs, Dr. Njoroge Mungai, made their way up the red carpet to the aircraft, Cabinet Ministers, the diplomatic corps, Assist-

ant Ministers and other dignitaries lined up for presentation.

First into the aircraft was the Yugoslav Ambassador to Kenya, Mr. Ivo Pelicco. Minutes later President Tito and Madame Broz appeared.

The two Presidents greeted each other with a warm handshake and there were smiles all round. President Kenyatta said: "Welcome, welcome." His guest replied: "I am so happy to be here with you."

President Kenyatta, in his familiar grey-checked suit, cut a smart figure. President Tito wore a dark suit. The two First Ladies wore almost identical outfits.

Mrs. Kenyatta wore a silver-gold suit with matching accessories, and so did Madame Broz. The outfits blended well with the dazzle of the sun.

The two Presidents stood at attention as the national anthems of the two countries were played. President Tito inspected a guard of honour

mounted by men of the 5th Battalion Kenya Rifles.

They were greeted by the Mayor of Nairobi, Councilor Isaac Lagonzo, Cabinet Ministers, the diplomatic corps and the Assistant Ministers.

Loud cheers rolled across the tarmac from the spectators at the viewing bases.

All smiles

President Tito then entered a ceremonial Land-Rover accompanied by his host. The two wives entered another Land-Rover. They were driven close to a long line of traditional dancers. President Tito was all smiles as he waved in greeting to the 200 dancers.

Before they retired to the Presidential lounge for refreshments President Tito met about 20 Yugoslavs living in Kenya.

The motorcade to State House — for a State luncheon — was cheered by hundreds of Kenyans. It was a happy occasion, marked by friendship and the warmth of a hospitable nation.

PRESIDENT TITO (above) presents the Order of the Great Star of Yugoslavia to President Kenyatta. The two leaders (below) embrace after President Kenyatta had presented Marshal Tito with the Order of the Golden Heart.

PRESIDENT TITO inspects a guard of honour mounted by men of the 5th Battalion Kenya Rifles.

First ever big clearance sale Don't miss this golden chance: HURRY! HURRY!

GENUINE SALE

REDUCED	FROM	TO
New Shikabo 82800	45.00	24.50
Silky Finish Shirts 99.00	55.00	31.50
Prada of Paris Shirts 36.00	25.00	22.50
Eico H.N. Shirts 99.00	25.00	14.50
Treva from Germany 42.50	26.00	37.50
Kurobo Terorion Shirts 96.00	44.00	32.50
Shikibo Mermaid Shirts 46.00	97.50	19.50
Permanent Press Trousers		
Tetex Trousers		
Polyester Trousers		
Men's Heavy Jeans		
Winter Jacket's		
Terywool Pullovers		
Italian Jackets		
Nylon Delux Shirts	26.00	21.50
Beger Shirts	24.00	16.50
Eico Bush Shirts	37.00	19.50
Men's Gowns	26.00	21.50
Midco Safari Vest-Briefs 3 for	10.00	
Men's Nylon Socks	3 for	8.50
Men's Bri-Nylon Socks	3 for	13.00
Ladies' Terywool Cardigans	26.00	40.00
Ladies' Acrylic Cardigans	37.00	25.00
Ladies' Hand Bags	26.00	16.75
Ladies' Stretch Panties 3 for	10.00	
Children's Suits, Shirts and Shorts, Bed covers, Bed sheets, and Towels		

LOW LOW PRICES at SUMARIA SHAH STORE Next to Mihinprice Bata River Road, Nairobi, Box 11516.

OPEN DURING LUNCH HOUR

Ilustracija 7, Daily Nation, 13. februar 1970.

i koplje, a kasnije su ga odveli u obilazak drevne crkve u Aksumu, što je bio sastavni deo izgradnje prijateljskih bilateralnih odnosa.²⁵ Kao što se vidi na ilustraciji 6 nakon zvanične smotre omladine Gane, tokom posete toj zemlji 1961. godine, Tito je od Nkrumaha dobio „minijaturni drveni *bubanj koji govori*“.²⁶ Prilikom posete Keniji 1970. godine, Tita su dočekali „plemenski igrači u šarenim nošnjama spremni da pozdrave goste“ i orkestar vojske.²⁷ Kasnije tokom te posete, fotografije Titovih dogodovština tokom safarija i lova na krupnu divljač u Keniji preplavile su kenijsku štampu.²⁸ Tokom posete Tanzaniji 1970. godine, sastavni deo programa bili su obilazak lovnog parka i projekcija filma *Serengeti neće umreti*.²⁹ Međutim, rekao bih da ove slike ne odaju samo egzotičnost koja proizlazi iz neobičnosti situacije u kojoj Tito stavlja afričko oglavlje, ili dok sa Jovankom sedi u salonskim stolicama u savani Kenije, kao što se jasno vidi na nekim fotografijama ove izložbe. One takođe prenose atmosferu neformalnosti između dve kulture. Maršal i njegova supruga deluju veoma opuštено dok uživaju u stranim predelima i kulturnim događajima organizovanim u njihovu čast. Fotografije koje prikazuju Tita dok fotografiše tokom posete, kakve se mogu videti među snimljenim materijalima kako jugoslovenskih tako i afričkih fotografa, naglašavaju njegovu radoznalost i nepretencioznost. Same posete odaju snažan spoj tradicije i modernosti kroz koje su afričke zemlje domaćini težile da se predstavе.

Ključne karakteristike Titovih poseta mogu se jasno uočiti na fotografijama načinjenim prilikom njegove trodnevne posete Keniji 1970. godine. Na fotografijama (ilustracija 7) koje je, uz izveštaj o poseti visokog gosta, objavio kenijski *Daily Nation*, vidimo Tita u zagrljaju sa predsednikom Kenijatom, potom u trenutku kada kenijskom predsedniku na rever stavlja Orden jugoslovenske velike zvezde, decu koja mu predaju bukete cveća, smotru nacionalne garde u čast jugoslovenskog predsednika i nastup tradicionalnih plesača organizovan tokom prolaska povorke automobila. I sledeća ilustracija 8 prikazuje dodatne elemente jedne tipične posete, uključujući i zvanično potpisivanje Knjige gostiju, iskustvo iz safarija (Tito je prikazan u karakterističnoj pozi kako fotografiše divljač), tradicionalni narodni ples i obavezna poseta Jugoslovenima koji rade na različitim razvojnim projektima u Africi.

²⁵ „Pres. Tito, Accompanied by His Imperial Majesty, is Extended Warm Welcome on Arrival in Asmara“, *The Ethiopian Herald*, 24. decembar 1955, 1.

²⁶ „Tito Sees the Youth“, *Daily Graphic* (Gana), 3. mart 1961, 5.

²⁷ „Pomp, Splendour as Visit Starts“, *Daily Nation* (Najrobi), 13. februar 1970, 2.

²⁸ „Hunter Tito Bags a Rhino“, *Daily Nation* (Najrobi), 16. februar 1970, 4.

²⁹ „Tito Sees Game at Ngorongoro“, *The Standard* (Tanzanija), 31. januar 1970, 5.

Some taking law into own hands

DEFECTIVE BUS 'A DEATH TRAP'

From NATION Reporter: KAMPALA, Monday

THE Uganda Government is in the "final process" of amending the Traffic and Road Safety Act, the Acting Permanent Secretary to the Ministry of Works, Communications and Housing, Mr. J. M. Zikusoka, announced here today.

Opening a two-week course for bus operators, Mr. Zikusoka emphasised the need for safety in any system of road transport.

He urged bus operators to train their staff and keep their buses in safe condition "because a poorly maintained bus is a potential death trap for innocent passengers and a drunken driver is a danger to everyone."

Mr. Zikusoka appealed to bus operators to apply the knowledge they would gain from the course so that they may give the travelling public "value for their money."

THE Deputy Provincial Commissioner for Nyanza, Mr. Jairo Akibaya, yesterday gave a stern warning to people living in areas surrounding Kisumu to refrain from hooliganism and urged them to co-operate fully with the authorities in solving all their problems.

Mr. Akibaya, who was addressing a large boma at Regumo Chief's Camp, Kiowa Location, Kisumu District, said the attention of the Administration had been drawn to reports lawlessness in the Nyanza and Pandipier areas of Kisumu where "some thugs" had attempted to stone policemen.

He also referred to another incident in which a man, alleged to have been a thief, was beaten to death in Man-yalla area by some people who had taken the law into their own hands.

The Deputy PC said the Administration was anxious to see that thieves and wrongdoers were stamped out and those whose behaviour posed a threat to security were disciplined.

He pointed out, however, that this must not be done by beating such people to death. He warned the people to co-operate with the police in rooting such hooligans so that they could be dealt with by law.

Mr. Akibaya, who was accompanied by the MP for Wiman, Mr. G. N. Onyulo, a former MP for the area. Mr.

By NATION Correspondent

Oselu Nyalik, and the DC for Kisumu, Mr. J. Kipsanal, told the people of Kiowa that the Administration had set up various GPT assessment committees in the area according to Government's directive and that it had been agreed that those people with an income of under £4 a year would be exempted from paying GPT.

He said assessment forms were being distributed by chiefs in the area and advised those with complaints over assessment to appeal to higher authorities within the specified time.

Mr. Akibaya also called on the people of Kiowa to respond to the smallpox vaccination campaign currently going on in the area. He noted that some people in the Siaya District had not responded to the campaign when it was launched there recently.

He advised the people to grow more groundnuts, noting that it was likely that the price of one bag of groundnuts would rise to £6 6s. within a short time.

What's special?

NATIONAL PROUDLY PRESENT AFRICA'S BEST BATTERY SPECIAL

buy them and prove it

THE NEW
LONG LIFE
HIGH POWER

THEY LAST LONGER, MUCH LONGER

FOR THE TECHNICALLY MINDED

Much thicker inner zinc container (PURPOSE: Longer life)

Polyethylene top seal replaces old type top seal (PURPOSE: Genuine leak proof)

New construction allows space for more compound (PURPOSE: Longer life)

Pure refined electrolyte; manganese dioxide is used (PURPOSE: Longer life)

Ilustracija 8, Daily Nation, 17. februar 1970.

T
a
AMON
of film
enthusi
Vuceli
dame l
on to
near is
at the
Park.
Piper
hoilage
to 3)
Thom
Averla
game l
hoarla
to Kee
The
extra
Nakuru
ful Th
never
beautif
Kriyal
Daniel
present

BEFORE entering the Lake Nakuru National Park to view the flamingoes, President Tito signed the Visitors' Book. Mr. Moi and Madame Broz look on while the Yugoslav leader pens his signature. Above, the Presidential party, camera in action, capture the beauty of the exotic birds from the lake shore. Right, during his visit to Nakuru town, Marshal Tito visited the Town Hall. He is seen, right, signing the Visitors' Book as the acting Mayor, Councillor Samuel Okubo, and the Town Clerk, Mr. J. M. Mumanyi, look on.

Tito shoots lion and colour film

of the hundreds of feet shot by home movie artists. President Tito of Yugoslavia and his wife, Madame Broz, bride of peace will film shot in the President yesterday at Lake Nakuru National Park.

President Tito and his wife, accompanied through Nakuru yesterday headed for the National Park's new lodge, the Ark — on the day of their State visit to Kenya.

State guests were, as half-hour at Lake Nakuru. "It is really wonderful to see these beautiful birds. I thought it would be so wonderful," the President told the Vice-President, Mr. J. M. Mumanyi, who was also

President Tito and Madame Broz were so pleased with the spectacle that they got out of their official Land-Rover and moved to within 100 yards of the feeding birds.

After rising early, the couple were airborne from the Keekorok Game Lodge and by 9.30 a.m. were at Nakuru's tiny airfield where a rousing welcome awaited them from school children and a score of Yugoslavs living or working in Kenya.

About 20 minutes before they arrive at the Vice-President and Mr. Simon Nyanja, Rift Valley P.C. were at the airstrip. They had also come from Keekorok.

Mr. Juxon Shako, the Minister for Wildlife and Tourism, was also on hand.

At the dinner, President Tito had expressed his joy at

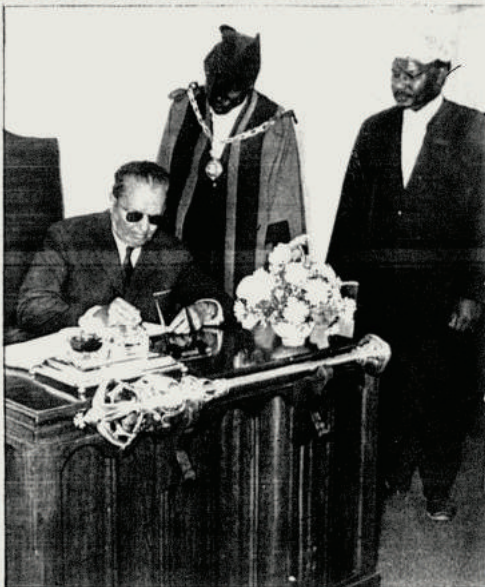
shooting a lion, a trophy which he said he was very pleased to have captured.

He also thanked the people of Kenya and particularly those in the Mara area who had come out to give him a warm welcome.

Driving through Nakuru town to the Lake the Presidential motorcade was greeted by thunderous cheers from schoolchildren and the town's population which lined the route.

After the Lake visit the couple also paid a courtesy call on the Acting Mayor, Councillor Samuel Okubo at the new Town Hall where President Tito was introduced to Councillors and other officers of the Council.

The President and his wife were due to travel last night at the Ark.

EVERYWHERE President Tito and Madame Broz have gone they have been entertained by singing and dancing. Left, young girls dance for the Yugoslav Head of State at Keekorok. Above, President Tito with a group of his countrymen currently in Kenya working on development projects.

Novinske fotografije (ilustracija 9) dotiču se sličnih tema, prikazujući Jovanuku koja dobija broš dobrodošlice, goste koji razgledaju lokalne useve (kafe, u ovom slučaju) i bikove uzgajane u Veterinarsko-istraživačkoj laboratoriji u Kabeteu.

Uloga nauke i pomoći koju je Jugoslavija pružala u tom domenu je takođe značajna u nizu fotografija. Na jednoj fotografiji vidimo Tita dok gleda kroz mikroskop; Jugoslavija je uložila značajna sredstva u uspostavljanje razmene studenata, u okviru koje su mladi ljudi iz Afrike dolazili u Jugoslaviju da studiraju prirodne nauke, tehnologiju i medicinu kako bi pomogli svojoj zemlji. U tom smislu je nauka poslužila kao spona između Jugoslavije i afričkih zemalja u domenu razvoja i modernizacije. Međutim, novinska fotografija Jovanuke koja u zagrljaju drži dete iz naroda Masaji pod budnim okom detetovih rođaka, uvodi neke druge pravce interpretacije. Ovaj prizor je istovremeno i majčinski i gotovo imperijalan u smislu tradicionalnog načina reprezentacije evropsko-afričkih susreta devetnaestog veka. To verovatno nije bila namera, ali fotografije Tita (sa naočarima za sunce) dok u kraljevskoj pozi sedi za stolom i potpisuje Knjigu gostiju ili razgleda kenijsku naučnu opremu i stoku meštana dok njegova supruga prima poklone i u naručju drži decu, zamućuju poruku antiimperjalističke jednakosti i solidarnosti, barem vizuelno.³⁰ Ipak, treba biti oprezan u karakterisanju ovog stila reprezentacije samo kao ostatka evropskog imperijalizma u novom postimperijalnom ključu, naročito stoga što su takvi očinski/majčinski prikazi belih Evropljana kako pomažu deci Trećeg sveta bili široko rasprostranjeni i u nizu međunarodnih organizacija, poput UNESCO, UNICEF i Svetske zdravstvene organizacije.³¹ Nekoliko fotografija sa izložbe otkriva sličan način vizuelnog predstavljanja. U tom smislu, one ukazuju na poteškoće u stvaranju postimperijalnog vizuelnog stila u dokumentovanju evropsko-afričkog povezivanja, iako su sastanci i govori organizovani s namerom da se prevaziđe upravo to neželjeno nasleđe. Sličnost afričke novinske fotografije sa snimcima jugoslovenskih fotografa tih istih događaja pokazuje da je pre reč o zajedničkom vizuelnom registru, nego o „vladarskom pogledu“. Na kraju krajeva, prigodni albumi sa fotografijama koje su afričke države domaćini poklanjale Titu za uspomenu na posetu, beleže Titov boravak na upečatljivo sličan način.

³⁰ „Special Handshake from a VIP“ i „Tito Shoots Lion and Colour Film“, *Daily Nation* (Najrobi), 17. februar 1970, 1, 13.

³¹ Davide Rodogno i Thomas David, *All the World Loves a Picture: The World Health Organization's Visual Politics, 1948–1973*; Heide Fehrenbach i Davide Rodogno (ur.), *Humanitarian Photography: A History* (New York: Cambridge University Press, 2015), 223–248.

PRESIDENT Tito and Madame Broz yesterday visited Keekorok as part of their current State Visit to Kenya. Here, Madame Broz carried a small Masai child as his relatives look on smiling. Above, President Tito, complete with camera, admires the colour and beauty of the traditional Masai dress. Earlier in the day, the Yugoslav Head of State had visited the Veterinary Research Laboratories at Kabete. He is seen (right) looking at a specimen through a microscope.

President Tito on State visit

FROM PAGE 1

Lodge for a three-day hunting safari.

President Tito was accompanied also by his wife, Madame Broz, and Kenya's Minister for Tourism and Wildlife, Mr. J. L. M. Shako.

A traditional Masai welcome awaited President Tito and Madame Broz when they arrived at Keekorok, in the Masai Game Reserve.

The Presidential party also included Mr. A. P. Achieng, Permanent Secretary, Ministry of Tourism and Wildlife, and the Rift Valley Provincial Commissioner, Mr. Simon Nyachae.

Hunting trip

At the airfield, President Tito and his wife watched traditional dancers, posed for photographs with them, joined the Press photographers in taking pictures, and mingled with Masai, Mau Mau and women.

In the afternoon, the President and his wife, accompanied by Mr. Shako and Mr. Achieng and the Chief Game Warden, Mr. M. J. Mutinda, viewed wildlife in the Mara Game Reserve.

Today the President will go on a hunting safari arranged by the Minister for Tourism, assisted by the Divisional Game Warden (South), Mr. Zafaro, and the Divisional Game Warden (Central), Mr. J. Barrah.

— Reuter and AP

"Very impressive," said President Tito of the magnificent bull at Kenya's Artificial Insemination Centre. This Sahinai was among the many fine animals which were on parade for his visit. Below, the Minister for Agriculture, Mr. Bruce McKenzie gives the visiting President a comprehensive lecture on coffee at a Kabete farm as a Kikuyu woman carries her baby, cradles a tree.

KENYA ORCHID GIFT

MRS. J. Stewart pins an orchid on Mrs. Broz Tito's dress during her tour of a floral display at All Saints' Cathedral, Hall in Nairobi yesterday. In the centre is Mrs. E. Skudler, chairman of the Horticultural Society of Kenya.

The display of floral arrangements, orchids, cacti and exotic foliage plants were staged in honour of the Yugoslav President's wife.

Also present was Councillor Miss Margaret Kenyatta, Deputy Mayor of Nairobi.

The display was staged by Kenya Floral Arrangement, The Kenya Orchid Society, the Kenya Horticultural Society and the Nairobi City Parks in commemoration Mrs. Tito's visit to Kenya.

She was accompanied by the wife of the Yugoslav Ambassador to Kenya, Mrs. Olga Pelican.

Also present was the president of the Kenya Orchid Society, Col. R. D. C. Witcock.

Tokom ovih poseta vlade afričkih zemalja domaćina često su sa ponosom predstavljale tradicionalne kulture svojim gostima. Ilustrativan primer je Titova poseta Adis Abebi 1968. godine, kada je u njegovu čast organizovan „izbor raznovrsnih kulturno-folklornih pesama i igara.“³² U to vreme su lokalne novine objavile zapažanja o kulturnim dostignućima gostujuće meksičke koreografkinje Ane Moride, koja je radila na spajanju tradicionalnog etiopskog plesa i modernih elemenata. Nastup na kojem je radila sa lokalnim igračima što je bio etiopski doprinos Svetskom festivalu folkloru u Meksiko Sitiju te godine, prikazan je prvi put tokom Titove posete. Novinari su uočili vezu između ovog plesnog događaja kao spoja tradicije i savremenosti, i Selasijevog govora na otvaranju Univerziteta Hajle Selasije I 1961. godine. Tom prilikom Selasije je napomenuo da „osnovni cilj univerziteta mora biti očuvanje i razvoj kulture naroda kojem služi.“ Novinar je potom iskoristio priliku da to poveže sa širim kontekstom, rekavši da je savremena Etiopija „morala da izdrži mnoge napade na svoju tradiciju u vidu neprijatne muzike, neukusne mode i loših filmova koje su producenti sa Zapada istovarili u ovoj zemlji.“ Ovakve folklorne manifestacije mogu „da spasu mlađu generaciju od frenetičnih kandži rokenrola i bezbrižne privlačnosti uvezenih filmova. Možemo se nadati da će s vremenom ovakve [plesne] predstave oterati kauboje, kraljice seksa i superšpijune sa ekrana i zauvek vratiti etiopske plesove i drame u žižu interesovanja.“³³ Tako je Titova poseta viđena kao ključni trenutak da se ovaj plodni spoj tradicije i savremenosti stavi u prvi plan, do te mere da je njegova poseta navodno bila praćena modnom pomamom Etiopljana. Ne samo da su mnoga deca u Etiopiji, navodno, dobila ime po Titu nakon njegove posete 1955. godine, već je i novi dezen veza (*tilet*) koji je deo narodne nošnje (ukrasna bordura ženske suknje) dobio ime u njegovu čast. Prema izveštavanju jednog etiopskog novinara, „*tilet Tito*“ postao je „poslednji modni krik na modnoj sceni Adis Abebe.“³⁴

Iako ovo na prvi pogled deluje kao neobičan kulturni fenomen, on dobija više smisla kada se podsetimo da je Etiopija prva afrička zemlja sa kojom je Jugoslavija krenula da gradi odnose. Početni kontakti između ove dve zemlje su ostvareni na Pariskoj mirovnoj konferenciji 1947. godine. Uz to, Jugoslaviju i Etiopiju zbližilo je i slično iskustvo, budući da su obe bile na meti italijanske fašističke agresije, i obe zemlje su tražile deo reparacije

³² „President Tito, His Imperial Majesty Urge in [sic] Near East Peace“, *The Ethiopian Herald*, 4. februar, 1968, 1.

³³ „New Lustre for Old Art“, *The Ethiopian Herald*, 6. februar 1968, 2.

³⁴ „‘Tito Tilet’ Is Popular Here“, *The Ethiopian Herald*, 7. februar 1968, 1.

– Jugoslavija je podržala zahtev Etiopije za Eritrejom, a Etiopija je podržala zahtev Jugoslavije za Trstom. Jugoslovenski zvaničnik dr Joža Vilfan je 1951. godine predvodio prvu misiju dobre volje upućenu u Etiopiju, a diplomatski odnosi su uspostavljeni sledeće godine. Kao rezultat Vilfanove misije, u julu 1954. godine car Selasije je posetio Beograd, gde je dočekan uz veliku pompu, između ostalog i zato što je bio prvi afrički lider koji je posetio Jugoslaviju. Tito je uzvratio posetom Etiopiji u decembru 1955. godine. Od 1954. do 1961. godine Tito i Selasije su se sastali šest puta da bi razgovarali o Sueckoj krizi iz 1956. godine i o Kongoanskoj krizi 1960 – 1961. Ekonomski odnosi su se takođe razvili, čemu je doprinelo osnivanje nekoliko etiopsko-jugoslovenskih preduzeća, kao i upućivanje stotina jugoslovenskih tehničkih stručnjaka na rad u Etiopiju.³⁵

Međutim, Titova poseta Etiopiji 1961. godine bila je poseban događaj. Titov dolazak u Selasijevu Etiopiju je navodno pozdravilo „na hiljade ljudi“ koji su na ulicama klicali „spontane ovacije“. Selasije je zahvalio Titu na finansijskoj i tehničkoj pomoći Jugoslavije, naročito na slanju tehničkih stručnjaka za izgradnju luke Asab, kao i na pomoći pri osnivanju *Yugo-Ethiopian Co. Ltd.* mešovitog preduzeća, koje je trgovalo kafom, sirovom i prerađenom kožom. Tom prilikom Tito je istakao veze između dva naroda, rekavši da su njihove zemlje „povezane dubokim prijateljstvom na osnovu zajedničkih težnji koje su došle do izražaja više puta u prošlosti, a posebno u borbi protiv snaga agresije uoči i tokom Drugog svetskog rata“, nakon čega su sada „povezane i herojskom borbom za slobodu i nezavisnost kao i težnjom za mirom i boljom budućnošću.“³⁶ Ostali članci veličaju taj odnos koji „izvire iz vrela bliskosti, razumevanja i shvatanja“ i da „iako prilično prostorno udaljeni, narodi ove dve zemlje su povezani“, jer su „iskusili šta to znači boriti se za nezavisnost jedne nacije.“³⁷ Istorijska veza je s vremenom postala još jača, jer je Tito bio prikazan kao izvor inspiracije za Etiopljane. Tokom posete Etiopiji 1968. godine, na primer, novinari su ponovo istakli činjenicu da su obe zemlje napali „fašistički agresori“ u Drugom svetskom ratu, i da „kada je Jugoslaviju zadesila ista sudbina, narod Etiopije poistovetio se sa borbom Jugoslovena i bio je uvek sa njima u mislima.“³⁸

³⁵ Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 35, 43-44.

³⁶ „Marshal Tito, Madam On Second Ethiopian Visit Warmly Welcomed By Government, People“, *Ethiopian Herald*, 4. februar 1959, 1. i „Yugo-Ethiopian Friendship Has Historic Foundation“, *The Ethiopian Herald*, 3. februar 1959, 1.

³⁷ „President Tito's 2nd Visit“, *The Ethiopian Herald*, 2. februar 1959, 2.

³⁸ „Distinguished Guest“, *The Ethiopian Herald*, 27. januar 1968, 2.

Naglašavanje Titove nezavisne uloge u komunističkom svetu takođe je pomoglo prenošenju poruke o pouzdanosti Jugoslavije kao partnera Etiopije. Jedan novinar je istakao da je Titova poseta izazvala strah u Sovjetskom Savezu, Bugarskoj i Albaniji, i da ju je čak napala kineska štampa. Prema rečima tog novinara, razlog zbog kog je Tito „pogodio nerv istočnoevropskih i kineskih komunista je taj što je Jugoslavija odbila da postane član ‘komunističkog tabora’“, ističući da je njegova poseta Etiopiji bila sastanak zemalja „koje razmišljaju nezavisno“. U članku se čak zaključuje da je Tito „očigledno više dobrodošao [u Africi] nego istočnonemački *her* Oto Grotevol tokom svoje trenutne turneje“,³⁹ sugerišući da je postojala neka vrsta nadmetanja među socijalističkim zemljama za afričku naklonost. U izveštajima etiopske štampe takođe je istaknuto da su Tito i Selasije govorili o problematičnom prijemu afroameričkih đaka u američke srednje škole u kojima postoji segregacija, što pokazuje kako je Tito koristio pitanje rase da izgradi jake veze sa afričkim zemljama.⁴⁰

Egipat je ipak imao počasno mesto u Titovoj afričkoj politici. Odnosi između ove dve zemlje su se rano razvili – egipatska vojna misija prvi put je posetila Jugoslaviju 1953. godine i obišla vojne jedinice i fabrike ove balkanske države. Nakon toga, dve zemlje su ugovorile prodaju ručnog oružja,⁴¹ čime je Jugoslavija postala prva država koja je Naseru poslala vojnu pomoć. Sve jače lično prijateljstvo između Tita i Nasera je bilo ključni faktor u međunarodnim odnosima tokom Hladnog rata, i bilo je jedinstveno među nesvrstanim liderima. U periodu od 1955. do 1968. godine Tito i Naser sastali su se više od 20 puta. Titova prva poseta Egiptu u februaru 1955. godine dobila je ogroman publicitet u egipatskoj štampi i umnogome je postavila ton njegovih budućih poseta širom kontinenta.⁴² Titov status „velikog vojnika i državnika“ istican je u novinskim izveštajima 1955. godine, a i o njegovoj poseti Egiptu 1959. godine pisano je na isti način.⁴³ Čak i više nego 1955. godine, Tita su pozdravile „ogromne narodne mase gromoglasnim klicanjem“ dok su ga čekali u Latakiji u tolikom broju da su se kolone ljudi – među kojima su mnogi nosili zastave Ujedinjene Arapske Republike (UAR)

³⁹ „Tito’s Afro-Asian Visit Spikes Fears [sic] Soviet Union“, *The Ethiopian Herald*, 16. februar 1959, 2.

⁴⁰ „State Visit of Pres. Tito Highlites [sic] Local Coverage“, *The Ethiopian Herald*, 9. februar 1959, 2.

⁴¹ Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 52.

⁴² „Tito, Nasser Review World Problems“, *The Egyptian Gazette*, 6. februar 1955, 1. i „Yugoslavia Will Support Egypt’s Position“, *The Egyptian Gazette*, 7. februar 1955.

⁴³ „Egypt-Yugoslav Ties Are Reaffirmed“, *The Egyptian Gazette*, 29. decembar 1955, 1.

i Jugoslavije i koji su želeli da mu požele dobrodošlicu – navodno protezale preko četrdeset kilometara.⁴⁴ Tokom Titove posete Egiptu 1961. godine, akcenat je stavljen na njegova dostignuća tokom Drugog svetskog rata i na partizanski heroizam kao poveznicu sa Egipatskom revolucijom.⁴⁵ Do kraja pedesetih godina dvadesetog veka Egipat je postao najvažniji jugoslovenski trgovinski partner u Africi, a ujedno i kanal za razmenu iskustava i transfer tehnologije. Samo tokom 1966. godine Jugoslavija je poslala preko 500 svojih tehničkih stručnjaka u Egipat, uključujući lekare, agronome i inženjere. U okviru jugoslovenskog projekta melioracije na čelu sa zagrebačkim preduzećem *Ingra*, koje je do 1970. godine radilo na povraćaju više od 20.000 hektara zemljišta od egipatske pustinje, izgrađeno je 290 kilometara povezanih puteva i sistema za navodnjavanje širom Egipta.

Alžir je Jugoslaviji takođe bio važan međunarodni partner. Jugoslovenski delegati u Ujedinjenim nacijama su bili među prvima koji su otvoreno i dosledno podržavali ciljeve FLN-a. Kao i Naser, Tito je oružjem i vojnom pomoći podržao oslobodilačku borbu FLN-a, ali je otišao i korak dalje slanjem humanitarne pomoći u vidu hrane i lekova. Povrh toga, vojnici FLN-a su avionima prebacivani u jugoslovenske bolnice, jugoslovenski lekari su pomagali u obuci alžirskih studenata medicine, sakupljala se odeća i hrana za izbeglice iz Alžira koji su bili u Tunisu i Maroku, alžirska dramsko-plesna grupa održala je turneju u Jugoslaviji i alžirski studenti su dobijali stipendije u Jugoslaviji. Ovakvo delovanje nije bilo tajno, a dospelo je i u kulturu Jugoslavije. Izveštaj jugoslovenskog novinara Zdravka Pečara iz 1959. godine *Alžir* pomogao je popularizaciji ove borbe u Jugoslaviji.⁴⁶ Sa svoje strane, alžirski borci i njihovi politički lideri nikada nisu zaboravili zahvalnost koju su zbog svega toga dugovali Jugoslaviji. FLN je ponavljao da su Jugosloveni njihovi najbliži nearapski saveznici, svakako bliži i od Indijaca. Tokom posete Beogradu 1964. godine, vođa FLN-a Ahmed Ben Bela je prokomentarisao da „nije slučajno što je naša prva poseta Evropi otpočela u Jugoslaviji. Došli smo u Jugoslaviju zbog velike sličnosti u našim borbama. Došli smo jer ste izabrali put koji smatramo ispravnim – put u socijalizam... Vidimo sliku sebe u vama, u vašoj hrabrosti.“⁴⁷

⁴⁴ „Enthusiastic Welcome for Nasser, Tito at Latakia“, *The Egyptian Gazette*, 1. mart 1959, 1-2.

⁴⁵ „World War II heroes are Marshal Tito's aides: Statesmen of Action“, *The Egyptian Gazette*, 18. april 1961, 1.

⁴⁶ Zdravko Pečar, *Alžir* (Beograd: Kultura, 1959); citirano prema Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 87.

⁴⁷ Citirano prema Rubinstein, *Yugoslavia and the Nonaligned World*, 88.

Tokom Titove posete Alžiru 1965. godine, alžirska štampa je bila veoma svesna jugoslovenske vojne i humanitarne pomoći FLN-u za vreme Alžirskog rata za nezavisnost. U novinskim člancima je isticano da je „na stotine“ ranjenih alžirskih vojnika avionima prebacivano u bolnice u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, gde su lečeni. Opet su isticane sličnosti dve zemlje, kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti. Predsednik Ben Bela pozdravio je Tita kao „uglednog i neumornog borca za mir i solidarnost“. U ovom slučaju, pobedu partizana, uspostavljanje socijalističkog režima i radničko samoupravljanje na jugoslovenski način, Ben Bela je označio kao same temelje socijalističke solidarnosti.⁴⁸

Postupci Jugoslavije tokom Alžirskog rata bili su od presudnog značaja za redefinisane politike Trećeg sveta. Bitno je pomenuti neuspeh u naporima Kine da osujeti početke razvijanja odnosa između Drugog i Trećeg sveta, igrajući na kartu rase zbog sopstvenih ciljeva. Mao Cedung je u više navrata afričkim liderima ponavljao da su Sovjeti i Jugosloveni beli Evropljani kojima se ne može verovati, što je izazvalo uznemirenost širom Pokreta nesvrstanih. Mao je 1961. godine navodno rekao kenijском novinaru „svi ti Evropljani su isti... mi nebelci moramo da se držimo jedni drugih.“⁴⁹ Na sastanku sa Ben Belom 1964. godine u Beogradu, Tito je navodno negodovao zbog insinucija Kine da su „svi crnci dobri a svi belci loši“. Ben Bela se složio, delimično zbog podrške koju je FLN dobio od Jugoslavije, zaključivši da „ideje o kontinentima i boji kože treba da se prevaziđu, jer napredne snage postoje širom sveta.“⁵⁰ Pokušaj Kine da politiku Trećeg sveta pretvori u rat rasa prošao je neslavno, a nesvrstanost je izgrađena na temeljima jugoistočnoevropsko-afričko-indijskih odnosa, naročito na onim između Tita, Nasera i Nehrua. Kao rezultat toga, od početka šezdesetih godina prošlog veka Pokret nesvrstanih zamenio je afro-azijanizam kao glavni organizacioni koncept Trećeg sveta i pomogao u redefinisaju Trećeg sveta kao političkog projekta sa otvorenim članstvom, a ne kao izraza ne-zapadnog, ne-belog identiteta.

⁴⁸ „Prestigieux militant de la Paix et de la Solidarité: Tito en Algerie“, *Revolution et Travail: Organe Central de l'Union Generale des Travailleurs Algeriens*, 15. april 1965, 1-3. Ovaj stav je ponovljen tokom Titove posete 1969. godine, kao što je navedeno u: „Algérie Yougoslavie: Objectifs fondamentaux identiques“, *Revolution et Travail: Organe Central de l'Union Generale des Travailleurs Algeriens*, 12. novembar 1969, 1-2.

⁴⁹ W.A.C. Adie, „China, Russia and the Third World“, *The China Quarterly* 11 (1962), 200-213.

⁵⁰ Jeffrey James Byrne, „Beyond Continents, Colours and the Cold War: Yugoslavia, Algeria and the Struggle for Non-Alignment“, *The International History Review*, 37:5 (2015), 924.

U afričkoj štampi centralno mesto zauzimala je Titova impozantna figura lidera Pokreta nesvrstanih, posebno u vezi sa njegovim ključnim doprinosom u uspostavljanju odnosa Istok–Jug. Time je Pokret nesvrstanih promenio geografiju politike Trećeg sveta, premeštanjem njenog težišta iz Azije u Afriku i Latinsku Ameriku. Titove posete bile su dobro propraćene, pa je on koristio i ostale prigode prilikom državnih susreta da komentariše svetsku politiku. Tokom posete Maliju 1961. godine, na primer, Tito je iskoristio priliku da osudi agresiju „kolonijalista i njihovih saveznika“ u Kongu i povezao ovu krizu sa Alžirskim ratom, a završio najavom bilateralnih trgovinskih odnosa.⁵¹ Slične antiimperijalističke izjave dao je i u Sudanu, tokom posete toj zemlji,⁵² kao i tokom posete Liberiji.⁵³ U tim trenucima naglašavao je da su ideje nesvrstanosti daleko šire od programa Bandunga. Tokom posete Kairu 1964. godine Tito je zaključio da Pokret nesvrstanih nije povezan sa rasom: „Postalo je očigledno da ova politika [nesvrstanosti] nije ograničena geografskim granicama niti je umrljana rasnim predrasudama, a ne sputavaju je ni razlike u društvenim sistemima, već da – crpeći snagu iz naprednih promena koje su se desile – stiče sve veću podršku.“⁵⁴ Tokom posete Etiopiji 1968. godine, Tito je ukazao na potrebu za miroljubivom koegzistencijom, a takođe je istakao i bliske jugoslovensko-afričke ekonomske veze.⁵⁵ Na primer, tokom posete Etiopiji 1970. godine, Tito je rekao da oko hiljadu jugoslovenskih stručnjaka – uglavnom lekara, agronoma i tehničara – radi u Africi, kao i da je 1.300 studenata iz Afrike studiralo u Jugoslaviji tokom 1969. godine.⁵⁶

Tokom poseta Tito je često davao izjave o zlu aparthejda u Južnoj Africi.⁵⁷ Ovo je naročito bilo prisutno tokom posete Zambiji. Zambijski predsednik Kenet Kaunda je bio afrički lider u sponu sredinom šezdesetih godina prošlog veka, i bio je veoma aktivan u Pokretu nesvrstanih. Aparthejd je za njega bio ključno međunarodno pitanje, a u jednom govoru na konferenciji Pokreta nesvrstanih u Kairu 1964. godine, izjavio je da će Južnu Afriku

⁵¹ „La Visite du Président Tito en République du Mali”, *L'Essor* (Mali), 28. mart 1961, 1-2.

⁵² „Sudan and Yugoslavia Agree on Expedient Liquidation of Imperialism”, *The Sudan Daily*, 19. februar 1962, 1-2.

⁵³ „Welcome to Liberia, Marshal Josip Tito”, *The Listener* (Liberija), 12/13. mart 1961, 1-2.

⁵⁴ „Tito's Speech”, *The Egyptian Gazette*, 7. oktobar 1964, 3.

⁵⁵ „President Tito Says Co-Existence Only Alternative to World Disaster”, *The Ethiopian Herald*, 30. januar 1968, 1.

⁵⁶ „Yugoslavia and Africa”, *The Ethiopian Herald*, 7. februar 1970, 3.

⁵⁷ „Kenyatta-Tito Joint Communique: Talks to be Held on Joint Projects”, *Daily Nation* (Najrobi), 21. februar 1970, 1-2.

„saseći vihor propasti“ ako „nastavi da prkosi razumu i osnovnim načelima civilizacije i ljudskih prava“. Po njemu i mnogim drugima jedino rešenje je bila efikasna akcija diplomatije posredstvom UN. Tito je shvatao ovu promenu raspoloženja pa je prilagodio svoju poruku zambijskim interesovanjima. Ne čudi da je Tito u Zambiji bio veličan kao „predstavnik socijalizma sa ljudskim licem.“⁵⁸ Tita su odveli u obilazak Kvačanske brane, u čijoj je izgradnji učestvovalo više stotina jugoslovenskih radnika. Predsednik Kaunda je iskoristio priliku da kaže da je brana pokazatelj toga šta sve nesvrstane zemlje mogu zajedno da urade i da u njima „ljudi različitih rasa mogu da rade zajedno.“⁵⁹ Tanzanijski novinski članci su prenosili slične stavove tokom Titove posete 1970. godine, kada on ponovo koristi priliku da skrene pažnju na aparthejd u Južnoj Africi kao „najveću sramotu čovečanstva.“⁶⁰ Ova tema je dominirala na Trećoj konferenciji Pokreta nesvrstanih u Lusaki, u Zambiji, gde je Tito pružio podršku Kaundinom rukovodstvu po tom pitanju.⁶¹ Fotografije Tita dok se rukuje ili grli sa afričkim šefovima država su stoga ne samo vizuelni izraz bratske solidarnosti i međusobnog poštovanja, već i evropsko-afričkog međurasnog razumevanja i saradnje.

Tokom posete Egiptu 1970. godine, koja je otpočela obilaskom Asuanske brane, Tito se kritički osvrnuo i na bliskoistočnu krizu, naročito na izraelsku okupaciju Palestine. On je naglasio da „je pravi trenutak da se okonča izraelska politika agresije kojoj su Arapi na Bliskom istoku izloženi“ i da Jugoslavija „oštro osuđuje i protivi se varvarskim činovima agresije koje su počinile izraelske okupacione vlasti protiv Arapa u okupiranoj zemlji.“⁶² Povrh toga, Tito je skrenuo pažnju i na ono što je nazvao izraelsko kršenje „palestinskih prava“ i izrazio nezadovoljstvo zbog neuspeha Ujedinjenih nacija da primoraju Izrael da se ponaša u skladu sa ključnim rezolucijama, navodeći primer Lige naroda: „Liga naroda počinila je nedopustivu grešku kada je ostavila Etiopiju na milost i nemilost fašističkim agresorima. Svet je kasnije platio visoku cenu zbog toga“ i zato „ne smemo popuštati onima koji krše principe Povelje Ujedinjenih nacija, jer bi to ugrozilo i samo po-

⁵⁸ „World Working Against Africa – Tito“, *Times of Zambia*, 3. februar 1970, 1

⁵⁹ „Real Pals – For Good! Tito Says Friendship Links Will Grow“, *Times of Zambia*, 7. februar 1970, 1.

⁶⁰ „Mwalimu Hails a Great Man: Yugoslavia 'Truly Independent'“, *The Standard* (Tanzanija), 27. januar 1970, 1.

⁶¹ Marvine Howe, „Unaligned Find Common Cause in Africa“, *New York Times*, 13. septembar 1970, E2.

⁶² „Nasser and Tito Speeches“, *The Egyptian Gazette*, 24. februar 1970, 2.

stojanje te svetske organizacije i vodilo čovečanstvo u novu katastrofu.“⁶³ Egipatska štampa je posebnu pažnju posvetila izveštajima o zajedničkim izjavama Naseru i Tita u kojima su se zauzimali za povlačenje Izraela i afirmaciju palestinskih sloboda.⁶⁴ Titov blizak odnos sa Egiptom nastavljen je i nakon Naserove smrti: Tito je posetio Egipat da bi Naseru odao poslednju počast i kako bi potvrdio značaj principa nesvrstanosti u celini, a posebno da bi pozvao na povlačenje Izraela.⁶⁵

Sve u svemu, ovo su izuzetni primeri Titove kulturne diplomatije, i malobrojni su šefovi država koji su tokom Hladnog rata tako uspešno iskoristili svoje lične kontakte širom sveta. Ono što je on uradio pre svega je bilo uspostavljanje trajnog poverenja među partnerima sa Globalnog juga, što nije bilo jednostavno s obzirom na visoke uloge geopolitičkog rivaliteta u vreme Hladnog rata. Zapravo, zemlje sa kojima je Jugoslavija imala dobre odnose od sredine pedesetih godina prošlog veka pa nadalje, neprekidno su veličale Tita zbog njegovog neutralnog stava i odsustva ekspanzionističkog razmišljanja. U jednom kenijском novinskom članku iz 1970. godine kaže se da je Tito – čija je zemlja „iskusila pritisak jednog od blokova moći“ – pouzdan partner upravo zato što se nikada nije pokolebao, niti odustao od svog ubeđenja da je „suverenitet nepovrediv“ i da su male zemlje bitne. U istom članku navodi se i nešto još značajnije: „Najverovatnije nijedna evropska zemlja do sada nije bila toliko bezinteresna za ostvarenje svoje lične koristi u bliskim odnosima sa zemljama Trećeg sveta“, kao i da „nikada nije postojala sumnja da iza ijedne u nizu pomoći koje je Jugoslavija pružala Africi postoje skriveni motivi“.⁶⁶

Početak šezdesetih godina dvadesetog veka mnogi koji su pratili Titov zaokret prema Jugu nakon dekolonizacije su bili skeptični, do te mere da su neki kritičari smatrali njegove napore da izgradi bliže odnose sa afričkim partnerima nepotrebnim odvracanjem pažnje od značajnijih pitanja koja su se ticala Jugoslavije na svetskom planu.⁶⁷ Isto važi i za njegove kontakte sa drugim evropskim zemljama, uključujući i „bratske“ predsednike država u Istočnoj Evropi. I pored toga, njegov uticaj je bio značajan i u Evropi. Titu

⁶³ „Tito-Numeiry Communique“, *The Egyptian Gazette*, 24. februar 1970, 2.

⁶⁴ „Nasser-Tito: US, Israel Threaten Peace of World“, *The Egyptian Gazette*, 26. februar 1970, 1.

⁶⁵ „Tito for Just Early Peace: Sadat Demands Full Withdrawal and Palestinian Rights“, *The Egyptian Gazette*, 15. februar 1971, 1.

⁶⁶ „Tito's Good Example“, *Daily Nation* (Najrobi), 11. februar 1970, 1.

⁶⁷ Pogledati kritičke komentare Ilije Jukića: Ilija Jukić, *Tito Between East and West* (London: Demos Publishing Company, 1961), 55-67.

Predsednik Tito u poseti Parlamentu u Najrobiju, Kenija 1970.

se ne pripisuje bez osnova ključna uloga u pomaganju sklapanja Helsinškog sporazuma 1975. godine, jer se njegova filozofija jednakosti država ponekad tumači i kao presudna za „uspeh njegovih ideja.“⁶⁸ Ipak, Tito je uvek prihvatao Afriku kao najplodnije tlo za politiku nesvrstanosti, kao zonu razvoja u kojoj je Jugoslavija trebalo da osigura svoje jedinstveno mesto u hladnoratovskoj geografiji moći. Njegovi govori na konferenciji nesvrstanih u Beogradu u septembru 1961. godine, u kojima je pozivao nesvrstane zemlje „da mobilišu svoje ogromne moralne snage i energiju ka konsolidaciji mira u svetu i ka proširenju opšte međunarodne saradnje na ravnopravnoj osnovi“, pokrenuli su ovaj alternativni stav antihladnoratovske politike.⁶⁹ Fotografska arhiva Titovih diplomatskih poseta zemljama u Africi dokumentuje njegovu spoljnu politiku prema zemljama Trećeg sveta i ujedno pomaže u razumevanju misije i realnosti nesvrstanosti u Jugoslaviji, Africi i širom sveta. Titova afrička politika je možda manje poznata strana njegove međunarodne politike ali se ona može smatrati jednim od njegovih trajnih dostignuća. Snažni odnosi sa Globalnim jugom su verovatno Titovo najveće spoljnopoličko zaveštanje u pogledu međunarodnog položaja Jugoslavije u svetu, ali ono nije preživelo njegovu smrt 1980. godine.

⁶⁸ Maclean, *Josip Broz Tito*, 109.

⁶⁹ *Belgrade Conference: The Speeches of President Josip Broz Tito* (Beograd: Publicističko-Izdavački Zavod 'Jugoslavia', 1961), 50.

Za vreme zvaničnih malijsko-jugoslovenskih razgovora u Bamaku, Mali 1961.

Radovan Cukić

| Slika Afrike u foto-kolekcijama | Muzeja Jugoslavije

Izložba „Tito u Africi: slike solidarnosti“, kao deo projekta *Socialism goes global*, u fokusu ima odnose Titove Jugoslavije prema zemljama ovog kontinenta. Iako je inicijalna ideja same postavke s vremenom dopunjena trodimenzionalnim objektima, filmskim materijalom i štampom, u njenoj osnovi su i dalje fotografije koje ove odnose oživljavaju. Izložba je zasnovana pre svega na bogatom fondu fotografija snimljenih u Africi, koje baštini Muzej Jugoslavije. U svojoj putujućoj varijanti, priređenoj za publiku u Oksfordu i Los Angelesu, ovo će biti isključivo fotografska izložba.

Nastanak ove bogate slikovne građe gotovo je u potpunosti vezan za ime doživotnog predsednika SFRJ Josipa Broza Tita. Ona svedoči o razuđenim vezama Titove Jugoslavije i pojedinih afričkih zemalja i svakako je značajna za bolje razumevanje diplomatije u periodu Hladnog rata. Međutim, budući da pokriva jedan toliko značajan period u istoriji Afrike, kada je najveći deo kontinenta izlazio iz kolonijalne potčinjenosti i započinjao nezavisni život, ona ima značaj i za bolje razumevanje samih afričkih zemalja, njihove teške istorije, bogate tradicije i kulture, predstava koje su sami Afrikanci odašiljali o sebi, ali i kako su ih drugi percipirali. Zato će se ovaj tekst, osim prikaza samih kolekcija iz kojih su izabrane fotografije za ovu izložbu, baviti i osvrtnom na njihovu izvornu vrednost i dosadašnja tumačenja.

Slike o Africi, kako su predstavljene na izložbi, izabrane su iz više foto-kolekcija Muzeja istorije Jugoslavije. Najveći i najznačajniji deo, nastao kao plod rada fotografa zaposlenih u Odeljenju za štampu Kabineta predsednika Jugoslavije, a kome će u radu biti posvećena najveća pažnja, danas se nalazi u foto-arhivu Josipa Broza Tita. Deo snimaka izabran je iz foto-albuma koji su poklonjeni Titu, a prikazani su i uramljeni portreti afričkih državnika. U izboru se nalazi i nekoliko snimaka koje je načinio sam J. B. Tito i koji se čuvaju u kolekciji njegovih ličnih snimaka.

Kada je sredinom 1947. u okviru Kabineta maršala formirana foto-služba sa zadatkom praćenja svih aktivnosti Josipa Broza Tita, niko verovatno nije mogao ni da pretpostavi količinu građe koju će ona u toku svog postojanja proizvesti. Dug ostanak Tita na vlasti i dinamika njegovih državnčkih i po-

sebno diplomatskih aktivnosti uticali su na to da u periodu od 33 godine, do 1980, nastane više stotina hiljada crno-belih negativa (organizovanih u 15.210 košuljica prema događajima koje dokumentuju), kao i više desetina hiljada kolor negativa i dija pozitiviva. Svi ovi snimci delo su četvorice fotografa koji su u ovom periodu bili zaposleni u Kabinetu: Dragutina Grbića, Aleksandra Stojanovića, Miloša Rašete i Mirka Lovrića. Poseban deo arhiva čini 132.000 fotografija formata 18x24 cm, koje su smeštene u 708 kutija nalik knjigama. Kao takva celina predate su Titu, predstavljajući neku vrstu njegovog ličnog foto-albuma. Foto-arhiv Josipa Broza Tita je svakako najbolji slikovni izvor za proučavanje perioda Titove vlasti. Posebno su dobro dokumentovane prebogat diplomatske aktivnosti i brojna putovanja po svetu, ovekovečeni na fotografijama snimljenim u čak 78 različitih zemalja. Već početkom pedesetih godina 20. veka uspostavljeni su i prvi diplomatski kontakti socijalističke Jugoslavije sa Etiopijom i Egiptom, sa kojima će uskoro biti razmenjene i prve državničke posete. U narednih četvrt veka, Tito će području Afrike davati poseban značaj u svojoj globalnoj diplomatiji, toliko neuobičajenoj za zemlju veličine Jugoslavije. U arhivu su tako zabeležene njegove državničke posete u čak 15 zemalja Afrike, boravci na tri konferencije nesvrstanih koje su održane na Afričkom kontinentu (Kairo 1964, Lusaka 1971. i Alžir 1973), ali i prijemi afričkih državnika i delegacija. Najviše građe vezano je za zemlje sa kojima su odnosi bili intenzivniji, pored Egipta i Etiopije i sa Alžirom i Libijom, malo kasnije. Velika Titova turneja po zemljama Afrike (Gana, Gvineja, Togo, Liberiya, Mali, Maroko, Tunis, Egipat), koja je prethodila Beogradskoj konferenciji 1961. godine, pokrivena je sa 17 kutija fotografija u predsedničkoj kolekciji, odnosno 2.879 fotografija, a turneja po zemljama Istočne Afrike 1970. godine (Tanzanija, Zambija, Kenija, Etiopija, Sudan, Uganda) sa 9 kutija, odnosno 1.626 fotografija. Kada se na ovo dodaju negativ i kolor dija pozitivivi, dobija se pravi mali arhiv za svaku od dve turneje.

Kakvu sliku Afrike nudi ova kolekcija? Imajući u vidu njen zvaničan karakter, odnosno zvaničnost diplomatskih odnosa koje u ovom slučaju fotografija predstavlja, ona je na prvom mestu protokolarna. Najveći broj snimljenih aktivnosti odnosi se na zvanične aktivnosti koje domaćini priređuju za visokog gosta, a tu spadaju: svečani dočeci i ispraćaji, razgovori državnih delegacija, svečani prijemi, razmene poklona i odlikovanja, komemorativne svečanosti ili prisustvovanje paradama, vojnim i građanskim. Dopuna ovim aktivnostima jesu planirani obilasci istorijskih lokaliteta i muzeja, koji predstavljaju promociju istorije i tradicije zemlje domaćina, potom obilasci plantaža, fabrika, energetskih objekata i gradilišta, uglavnom u sklopu

Scena iz seoskog života (snimio J. B. Tito), Egipat 1962.

Pripadnici jugoslovenskog odreda u sastavu snaga UN na Sinaju uređuju logor, Egipat 1958.

ostvarene ili planirane međusobne ekonomske saradnje, dok u domen aktivnosti prve dame uglavnom spadaju obilasci škola, bolnica i porodilišta. Specifično mesto ima i naizgled nezvanična aktivnost kakva je lov (safari).

Programi zvaničnih poseta ispunjeni su strogo formalizovanim nizom aktivnosti, putem kojih se, na simboličkoj ravni, odvija komunikacija između dve države, a izabrani akteri personifikuju države koje predstavljaju. U pripremi svečanih dočeka i ispraćaja, komemoracija i prijema, svaki korak je brižljivo isplaniran i dogovoren, nekada čak i mesecima unapred, u prepisci protokola dveju zemalja, što se može pratiti i kroz pisanu arhivsku građu. Time ceo događaj poprima formu rituala. Improvizacija nije dozvoljena, određeno je i propisano sve, od odeće koja se nosi, preko hodnih linija, načina pozdravljanja i redosleda i sadržaja obraćanja. Za širu javnost ovaj po-

litički teatar dostupan je samo preko novinskih fotografija, koje imaju i najjači medijski potencijal. U savremenoj dnevnoj štampi objavljuvane su prevashodno fotografije koje dokumentuju ove, visokoritualizovane političke činove, i u kojima dominira portret lidera, u pratnji lidera država domaćina. One u sebi sadrže sve elemente državne reprezentacije i predstava političke moći, ali se u njima može čitati i slojevitost tradicije i istorije zemalja čiji su reprezentanti prikazani.

Predstavljanje šire slike događaja, odnosno fotografisanje momenata koji i nemaju previše očiglednih veza sa samom temom diplomatskih i državnih odnosa, kao i sa ličnošću čije se aktivnosti dokumentuju, osobenost je kolekcija u arhivu J. B. Tita nastalih na putovanjima, a posebno na putovanjima u afričke zemlje. Neke od tih fotografija nastalih na tlu Afrike sjajni su primeri putopisne fotografije, jer dok se u arhivu, gde dominiraju zvanične aktivnosti, mogu pronaći fotografije prirodnih lepota, gradova i mesta koje je Tito posećivao u zemlji i inostranstvu, obični ljudi, prolaznici ili učesnici na dočecima i paradama privlače pravu pažnju foto-reportera. Među portretima nastalim na taj način izdvajamo posebno portret mlade stenodaktilografkinje snimljene tokom zvaničnih razgovora u Maliju. Ovde je čak fotograf dozvolio sebi da istupi iz koda fotografisanja jedne strogo zvanične prilike i ovu sliku uključio u prikaz esencije samit diplomatije. Fotografije koje beleže prirodne lepote zemlje i svakodnevicu stanovnika, kao da izmiču kategorizaciji, prema kojoj je arhiv klasifikovan, a čime se oblikuje pristup budućih istraživača. Ne uklapaju se u osnovni sadržaj arhiva, jer ne predstavljaju deo protokola. U ovom odstupanju od uobičajenog (repertoara) koje nastaje u susretu sa novim i nepoznatim, prepoznaje se posebno lični pečat autora, u strogo kontrolisanim uslovima koje im nameće priroda posla. Svrha njihovog nastanka, nevezana za svrhu samog postojanja foto-službe koja ih stvara, čini ih još neuhvatljivijim. Njihov medijski potencijal je ipak manji. Ne pronalaze se na stupcima dnevne štampe, kao slika kojom se prate aktivnosti vođe tokom zvanične posete. Takve fotografije mogu se videti kao ilustracije u knjigama i brošurama koje o ovim posetama i o samim afričkim zemljama govore,¹ ali i kao dodatak predsedničkog kompleta fotografija.

Kakva je izvorna vrednost slika Afrike u ovoj kolekciji? Ovde se mora na prvom mestu voditi računa o specifičnostima nastanka kolekcije. Foto-služba koja ih je produkovala bila je deo Odeljenja za štampu Kabineta

¹ Videti recimo publikaciju: Obren Milićević, *With friends in Africa. On President Tito's Visit to Africa, Feb. to April, 1961* (Beograd: Jugoslavija, 1961).

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u poseti kod cara Hajla Selasija i carice Menen, Etiopija 1955.

predsednika Republike (do 1953. Kabineta maršala Jugoslavije). Njen rad na prvom mestu je bio propagandistički, odnosno okrenut savremenom trenutku i građenju pozitivne slike o predsedniku države. Poimence, taj se rad sastojao u sledećem: portretisanje i obavljanje fotoreporterskog rada u vezi sa životom i radom predsednika Republike, izrađivanje fotografija na kojima je prikazan predsednikov život i rad a koje će ući u periodične zbirke namenjene predsedniku, izrađivanje fotografija sa prijema za članove raznih delegacija i goste, vršenje usluga domaćim i inostranim listovima i agencijama izrađivanjem raznih prigodnih fotografija predsednika, vršenje foto-usluga raznim službama Kabineta predsednika Republike, vođenje fototeke običnih, kolor i stereo filmova, dijapozitiva i pozitiva.²

² Arhiv Jugoslavije (dalje AJ), KPR, fascikla VI-3/6, Uputstvo o poslovanju fotografa na službi u Kabinetu predsednika Republike, 30. 6. 1962.

Da je postojala ideja da se ovaj rad organizuje ozbiljnije svedoči i Memorandum koji je njen tadašnji šef Mirko Lovrić³ uputio generalnom sekretaru Kabineta predsednika Republike Bogdanu Crnobrnji 1963. godine. U ovom bitnom dokumentu, Lovrić ističe niz tehničkih primedbi na praksu snimanja, koja se po njemu odvijala isključivo kao fotografska registracija događaja, bez smisla za uočavanje i isticanje glavnih momenata i bez vođenja računa o ambijentu i vremenu zbivanja. Razlog ovome vidi u niskom opštem obrazovanju fotoreportera i ističe da snimanje treba shvatiti kao stvaranje ozbiljne i sveobuhvatne hronike svog vremena, gde će svaki važniji događaj imati sadržinski zaokruženu celinu i istaknute najvažnije momente.⁴ Deo primedbi odnosio se i na praksu rada u foto-laboratoriji, ali i na nedostatke u čuvanju negatifa. Prema intervjuu koji je sa Mirkom Lovrićem vođen 2013. godine u Muzeju istorije Jugoslavije, ovaj Memorandum, iako napisan u dosta oštrom tonu, urodio je plodom, tako da je došlo do značajnog unapređenja prakse foto-službe, ali i poboljšanja njene tehničke opremljenosti.⁵

Treba ipak pomenuti da je Mirko Lovrić bio umetnik zarobljen u poslu foto-reportera i da je jedan deo nedostataka koje je zapazio u funkcionisanju foto-službe imanentan poslu foto-reportera, koji, primorani da zadovolje dnevnu potražnju za slikama i da dokumentuju događaj od državnog značaja kome prisustvuju, fotografije snimaju u serijama, u brzom sledu ekspozicije, sa slabim nadzorom nad kompozicijom, vremenom i povoljnim položajem i sa neizvesnim ishodom kvaliteta.⁶

S obzirom na to da je služba bila deo Odeljenja za štampu, može se pretpostaviti da je glavno zaduženje ipak bilo kreiranje poželjne slike o predsedniku u javnosti. Milanka Todić kaže da izučavati, analizirati i prezentovati fotografiju kao eksponent političke moći iz epohe socijalizma znači baviti se samo oficijelnim snimcima, pošto u ovom periodu zapravo i nema druge fotografije koja bi se pojavila u javnosti, osim državne.⁷ Rad

³ Mirko Lovrić (1935–2013) završio je umetničku fotografiju u Školi primenjenih umetnosti u Zagrebu, a potom i istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu. U periodu 1963–1971. radio je kao šef foto-službe KPR, da bi kasnije napravio karijeru kao jedan od najpriznatijih umetničkih fotografa u Srbiji.

⁴ AJ, KPR, fascikla VI-3/6, Beleška za druga Bogdana Crnobrnju, 13. 9. 1963.

⁵ Intervju sa Mirkom Lovrićem, Muzej istorije Jugoslavije 2013. Razgovor vodila Olga Manojlović-Pintar, snimao Fabijan Behtle.

⁶ Mary Lynn Ritzenthaler, Gerald J. Munoff, Margery S. Long, *Upravljanje zbirkama fotografija* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2004), 22.

⁷ Milanka Todić, *Fotografija i propaganda 1945–1958* (Banja Luka: JU Književna Zadruga – Pančevo: Helicon, 2005), 8.

Jovanka Broz sa ženama Gane u hotelu *Ambasador* u Akri, Gana 1961.

foto-službe u tom smislu predstavlja ultimativni primer. Pa ipak, nisu ni sve fotografije koje su nastajale u radu ove službe, kao što smo već videli, bile namenjene za objavljivanje. Na jednom nivou to je značilo pažljiv odabir najuspelijih fotografija koje su se prikazivale u štampi, čime se slala snažna i monumentalna propagandna poruka, u kojoj za „neprikladne“ scene nije bilo mesta. Na drugom nivou, rađene su i fotografije koje su u startu imale niži medijski potencijal i koje nisu ni bile namenjene za objavljivanje, ili su bile namenjene za selektivno objavljivanje. Njihova funkcija shvatljiva je tek u okvirima selektovane kolekcije fotografija, svojevrsnom ličnom/podičnom foto-albumu, koji je u grandioznim razmerama ponavljao ono što je u građanskim porodicama Amerike i Evrope bilo uobičajena praksa od druge polovine 19. veka: nuđenje dela porodičnih uspomena posetiocima.⁸ Zarobljene u tom albumu decenijama, one sada nude na uvid istraživačima i ono što je možda bilo namenjeno užem krugu.

⁸ Mary Lynn Ritzenthaler, Gerald J. Munoff, Margery S. Long, *Upravljanje zbirkama fotografija* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2004), 15.

Prizor sa putovanja od Konakrija do grada Mamu, Gvineja 1961.

Pored svega, mora se voditi računa i o samim ograničenjima fotografije kao objektivnog izvora. Kamera možda vidi ono što oku promakne, ali je ljudsko oko to koje bira šta će biti zabeleženo kroz kadriranje, pa i naknadne dorade i selekciju. Politička fotografija više nego bilo koja druga predstavlja sliku odnosa snaga između činilaca političkog života, a ne sliku stvarnosti.⁹ Objektivnost se može staviti pod znak pitanja i posmatranjem foto-arhiva kao celine. Naime, njegova celovitost i imponozantan broj snimaka mogu nas navesti na pomisao da su okom kamere zabeleženi svi događaji u kojima je glavni junak učestvovao, pa čak i njegov privatan život, što je naravno daleko od istine. Ugao posmatranja koji u centar svih zbivanja stavlja J. B. Tita, dopunjen je i time što je originalna dokumentacija takva da pruža samo najšturija objašnjenja, opet iz lične perspektive. Fotografija je ipak takav medij kome su potrebna mnoga pojašnjenja, kako bi njen potencijal bio do kraja iskorišćen i kako bi se moguće neshvatanje ili zloupotrebe umanjili. To posebno

⁹ Milanka Šaponja, „Do istine na novinskim stupcima“, u: Miodrag Đorđević, *Fotografija kod Srba 1839–1989* (Beograd: Galerija SANU, 1991), 127.

Defile omladine i pionira priređen u čast predsednika Tita u gradu Mamuu, Gvineja 1961.

važi u ovom slučaju, gde je reč o predstavama koje često zahtevaju dodatno tumačenje, kako ne bi došlo do, makar i nenamerne, pogrešne interpretacije. Kada se sve ovo ima u vidu, čak i kao njenih ograničavajućih faktora, ipak je vrednost ove kolekcije za sliku o samoj Africi od velikog značaja. Ona nudi prikaz odnosa niza afričkih društava u za njih ključnim godinama izgradnje nacionalnih država sa jednim potpuno novim političkim igračem na globalnoj pozornici. Slike nastale iz takve perspektive, iako propuštene kroz specifičnu „dioptriju“, značajan su istorijski izvor.

Drugi deo izloženih fotografija odabran je iz zbirke foto-albuma i uraljenih portreta poklonjenih J. B. Titu.¹⁰ Postojanje ličnosti koja je tako dugo bila na čelu države i imala ulogu u međunarodnoj politici koja je dale-

¹⁰ Albumi su poklanjani i Titovoj supruzi Jovanki Broz, dok su ponekad u posvetama navedeni zajedno. Posle Titove smrti iz zbirke je izdvojen jedan manji broj albuma koji su poklonjeni i posvećeni Jovanki Broz i oni su joj predati.

ko nadmašivala značaj zemlje koju je vodila i koja je bila centar razvijenog kulta ličnosti sa ustanovljenim ritualima koji su ga pratili, uslovalo je da zbirka broji blizu 2.300 foto-albuma.

Veći broj albuma poklonjen je u zemlji i to od strane različitih naučnih, prosvetnih i zdravstvenih ustanova, radnih kolektiva, učesnika radnih akcija, predstavnika različitih nivoa vlasti i JNA, raznih udruženja i saveza iz Jugoslavije. Najveći broj takvih poklona stizao je prilikom proslave Titovih rođendana (dostavljale su ih delegacije ili su slati poštom), ali i povodom obeležavanja važnih državnih praznika. Neki su predavani neposredno prilikom Titovih poseta. Manji broj albuma poslali su pojedinci, fotografi ili foto-amateri. Značaj široke lepeze darodavaca je u različitoj dokumentarnoj vrednosti koju nose, raznovrsnosti opreme, slikovitosti i slojevitosti poruka i tekstova koji ih prate. Neki od albuma serijske su proizvodnje i odlikuje ih jedino sadržaj. Kod unikatnih primeraka, korice i telo albuma često nose obeležje onoga ko ih je napravio i poklonio. Čitava zbirka foto-albuma može se sagledavati, proučavati i kontekstualizovati na više načina. Primarni kontekst, koji je i doveo do njenog muzealizovanja, jeste to što su albumi poklonjeni jednoj ličnosti. U suprotnom bi se takva kolekcija teško ikada sakupila i našla na jednom mestu. Drugi kontekst jeste svedočenje o samim poklonodavcima, koji su albume proizvodili i slali. Za njih same ovaj kontekst je verovatno bio važniji od onog prvog, budući da je fotografska slika korišćena za slanje svedočanstva o sebi. Otprilike četvrtina ukupnog broja albuma potiče od darodavaca iz inostranstva i svedoči o diplomatskim odnosima na najvišem nivou, najviše o Titovim državnim posetama. Ti albumi najčešće su poklon državnog protokola zemlje domaćina, ređe pojedinih ministarstava. Pobrojan je 41 foto-album čiji su darodavci sa afričkog kontinenta (od čega 12 iz Egipta). Budući da su darodavci najviši predstavnici zemlje domaćina, sadržina albuma je uglavnom strogo protokolarna. Nekada uz album ide i knjiga protokola državne posete. Nekoliko albuma sa fotografijama snimljenim u Africi poklonili su jugoslovenski građani: preduzeća iz Jugoslavije koja su radila u afričkim zemljama, pripadnici odreda JNA stacioniranog na Sinaju (Egipat). Ovi albumi na poseban način, iz ugla darodavca, osvetljavaju odnose Jugoslavije i pojedinih afričkih zemalja. Deo ove zbirke čine i uramljeni portreti državnika, najčešće potpisani, kojih ima ukupno oko 150 i koji na najbolji način svedoče o dometima diplomatije Titove Jugoslavije i jednom (kvazi) ličnom nivou koji diplomatija oličena kroz susrete najviših predstavnika država ima. Među ovih 150 portreta nalaze se portreti 18 afričkih državnika i dve prve dame (supruga cara Hajla

Prizor sa ulica grada Tunisa, Tunis 1961.

Selasija i supruga predsednika Kenije Džoma Kenijate). Slika Afrike u ovoj kolekciji poklonjenih albuma i portreta je striktno zvanična. U pitanju je već izvršena selekcija fotografija koje se poklanjaju gostu, kao uspomena na posetu. Značaj pojedinačnih uramljenih fotografija raste kada se kolekcija posmatra kao celina, jer tako mnogo rečitije govori o ličnosti i zemlji kojoj su pojedini primerci poklonjeni.

Poslednji deo slika iz Afrike izabran je u jednoj, po mnogo čemu specifičnoj kolekciji Muzeja Jugoslavije, a to je kolekcija snimaka koje je načinio Josip Broz Tito. Tito je sa fotografijom imao kontakt preko 40 godina, snimajući i radeći u foto-laboratoriji, ali su u fondu Muzeja sačuvani snimci pravljani u poslednjih dvadeset godina njegovog života, oko 680 filmova lajka i formata 6x6 cm, kao i oko 200 snimaka načinjenih polaroidom. Foto-aparat je bio jedan od omiljenih rekvizita i na putovanjima, a fotografisao je kada nije bio zauzet ceremonijalnim dužnostima. Takvih prilika je na putovanjima po afričkim zemljama bilo dovoljno, budući da su uglavnom dosta dugo trajala. Na fotografijama su njegovi saputnici, narod na dočeku, kulturne i istorijske znamenitosti, prirodne lepote i narodne igre. Najveći

Predsednik Tito u razgledanju plantaža kakaoa u mestu Tafo, Gana 1961.

broj snimaka načinjen je tokom krstarenja rekom Nil u Egiptu. Ovi snimci napravljeni su za lični užitek autora i nisu objavljivani u štampi. Pretenzija ovih fotografija nije umetnička, ali se u njima može pronaći kvalitet ličnog i neposredovanog doživljaja Afrike.

Predsednik Tito na *Galebu* za vreme plovidbe ka Etiopiji, Crveno more 1955.

Ana Sladojević

Izvan kadra:
Tumačenje fotografija iz fonda Muzeja Jugoslavije u
savremenom kontekstu¹

Dragi druže Tito!

Kao i obično i danas sam čitala u novinama o putovanju na koje se spremate. Ja sam učenica Tehničke škole u Karlovcu. Mnogo volim strane zemlje, ali nažalost nemam mogućnosti da ih posjetim i vidim. U našu školu ide sada i šest drugova iz Sudana. Crne su puti, ali to ih ništa ne razlikuje od nas. Kolege su nam i volimo ih. Dugo mi je trebalo da skupim toliko hrabrosti da Vam pišem. Dali će ovo pismo stići do vaših ruku? Moja je želja posjetiti zemlje toliko bliske mojim školskim drugovima. Moje prisustvo na vašem putovanju nebi se uopće primjećivalo./.../ Mnogo Vas pozdravlja omladinka iz Karlovca, sa vrućom željom da vas prati na tom putu. Jasna!²

Sagledana u celini, kao zvaničan protokolarni zapis nastao u okviru delovanja Kabineta predsednika Republike (1947–1980), kolekcija iz koje su odabrane fotografije za ovu izložbu ima osobenu značenjsku pozadinu. U formalnom vizuelnom smislu, jedan od prvih utisaka u susretu sa fotografskim fondom Muzeja Jugoslavije (MJ) jeste da, iako autora fotografija ima nekoliko – to su Dragutin Grbić, Aleksandar Stojanović, Miloš Rašeta i Mirko Lovrić – većinu fotografija nedvosmisleno povezuje programiranost protokolarnih susreta i prepoznatljiv Titov državnički stil. To ukazuje na dominantnu prvobitnu ulogu fotografija, kao svedočanstava o javnim, ali i (barem naizgled) privatnim momentima predsedničkog života, uključujući, pre svega, sastanke sa državicima tokom poseta Jugoslaviji i međunarodna putovanja Josipa Broza.

Ove fotografije su bile spregnute sa dominantnim ideologijama, kao njihovi direktni nosioci. Kroz njih je stvarana određena slika o poziciji Jugoslavije u svetu, i kroz nju se perpetuirala svojevrsna slika o sebi: uvodni citat iz jednog

¹ Ovaj tekst nastao je u okviru rada na pripremi izložbe „Tito u Africi: slike solidarnosti“, tokom 2016. godine.

² Primljeno 13. II 1961, org. jed. 02, broj 6/50, Arhiv Jugoslavije, KPR I-2/13-1 1209 (sadržaj pisma prenesen je bez ispravki, A.S.).

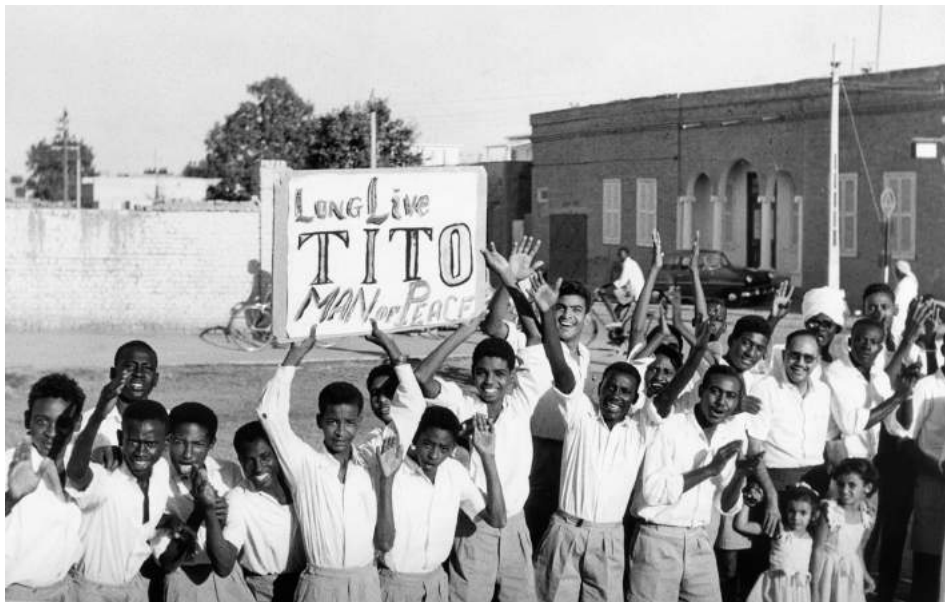

Foto-reporter na zadatku, prilikom posete predsednika Tita Luksoru (snimio J. B. Tito), Egipat 1962.

od mnogih pisama primljenih povodom putovanja Josipa Broza Tita u zemlje Afrike, odražava prisustvo iako donekle naivnog, besumnje aktivnog odnosa građana prema slikama jugoslovenske međunarodne politike. Međutim, kao posledica korenitih društvenih promena, ne samo da se institucionalni status ove kolekcije više puta menjao, što je uticalo i na načine na koje su fotografije bile *korišćene* – kao političko ili propagandno oruđe, protokolarni predmet razmene, dokument, novinska ilustracija, arhivska celina, foto-građa, muzejska kolekcija, predmet umetničkog i teorijskog razmatranja,³ i drugo – već se i njena valorizacija takođe menjala u različitim kontekstima.⁴

³ Pogledati: Okwui Enwezor, "Archive Fever: Photography Between History and the Monument" u: *Archive Fever: Uses of the Document in Contemporary Art* (New York: Steidl/ICP, 2008); Allan Sekula, "Reading an Archive, Photography between Labour and Capital", in: *The Photography Reader*, Liz Wells, ed. (London and New York Routledge, 2003), 443-452.

⁴ Različiti momenti rada Muzeja Jugoslavije direktno su povezani sa političkim kretanjima – od osnivanja prvog muzeja na njegovom mestu, Muzeja 25. maj (otvorenog kao muzej poklona Josipu Brozu Titu 1962. godine), a zatim i Memorijalnog centra JBT, otvorenog za posete 1982, dve godine nakon Brozove smrti; 1996. godine, spojivši se sa fondovima Muzeja revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije, topos nekadašnjeg Memorijalnog centra, znatno umanjen za nekoliko ključnih zgrada, poput Rezidencije, kao i za veći deo parka koji je pripadao Komplexu, biće nazvan Muzejom istorije Jugoslavije (MIJ). Prvog decembra 2016, povodom obeležavanja 20 godina MIJ, najavljeno je i novo ime muzeja: Muzej Jugoslavije.

Narod okupljen na dočeku predsednika Tita u Barakatu, Sudan 1959.

Doček Kwame Nkrumaha, predsednika Gane, Pula (Jugoslavija) 1961.

Snimatelj *Filmskih novosti* Stevan Labudović snima pijacu u Kartumu, Sudan 1962.

Najveća ruptura u valorizaciji desila se, razumljivo, u vreme kraja socijalističke Jugoslavije. Naime, kroz čitav period od skoro četrdeset pet godina nakon Drugog svetskog rata, vizuelna kultura FNRJ/SFRJ je bila duboko obeležena određenim simbolima i slikama, koji su često propagirani kroz fotografije i filmske zapise. Iako je tokom decenija dolazilo do uočljivih zaokreta i promena u načinima na koje se javnim vizuelnim jezikom upravljalo,⁵ postojao je svojevrsan značenjski i vrednosni kontinuitet koji je povezivao posleratnu vizuelnu kulturu. Međutim, prekid sa prethodnim društvenim uređenjem i njegovim vrednostima, koji je u lokalnoj sredini nastupio tokom devedesetih (1990) i nastavio se tokom prve polovine dvehiljaditih (2000), na upečatljiv način se odrazio i u tretmanu vizuelnih aspekata socijalističke Jugoslavije. Fotografije o kojima je reč, prateći sudbinu šireg muzejskog fonda kojem su pripadale, u ovom periodu su pale ne u blagu zapostavljenost, već u sveprožimajući zaborav koji je u javnom diskursu u Srbiji sistematski brisao vizuelne tragove prethodnih svakodnevnica.

⁵ Pogledati: Milanka Todić, *Fotografija i propaganda/Photography and Propaganda 1945–1958* (Banja Luka: JU Književna zadruga / Pančevo: Helicon, 2005).

Predsednik Tito sa članovima jugoslovenske kolonije u Adis Abebi, Etiopija 1955.

Predsednik Tito sa članovima jugoslovenske kolonije u Kairu, Egipat 1956.

Kada je sredinom 2000-ih nastupilo ponovno buđenje interesovanja za sadržaje fonda tadašnjeg Muzeja istorije Jugoslavije (MIJ), iz razloga prepoznavanja i re-evaluiranja jednog perioda skorije istorije, fotografije iz Kabineta predsednika Republike su ponovo zadobile vidljivost, i od tog momenta nadalje njihova popularnost neprekidno je u usponu. Značajki načinjene, upečatljive kako prema svojoj vizuelnosti tako i dokumentarnosti, one su, prema rečima Radovana Cukića, načelnika Odeljenja za istraživanje i zaštitu muzejskog fonda, u poslednjih nekoliko godina na vrhu liste zahteva za korišćenje građe upućenih Muzeju. Jasno je, međutim, da fotografija kao konstruisana realnost nikada nije neutralna, a naročito kada pripada određenom fondu koji je, usled burnih fluktuacija u kulturnoj i političkoj klimi, prolazio kroz tako temeljne promene kao onaj u današnjem Muzeju Jugoslavije. Njihovim ponovnim pojavljivanjem u jednom znatno promenjenom diskursu od onog u kojem su nastale, fotografije postaju nosioci određene „vremenske egzotičnosti“, koja je pojačana navedenim dugotrajnim izbjavanjem iz javnog okvira.

Bitan element ove egzotizacije ne samo fotografija već i samog fonda Muzeja, kao i jednog dela jugoslovenske istorije, jeste repetitivan momenat „otkrića“, uslovljen kako pritiscima pod kojima rade istraživači, koji stalno moraju da „pronalaze“ i „otkrivaju“ nove teme, tako i procesima rekuperacije određenih ideja koje neminovno bivaju distorzirane vremenskom i značenjskom distancom. Ovo je posebno bitno istaći zato što i selekcija fotografija iz fonda MJ koje će biti izabrane da nešto prikažu ili ilustruju može biti veoma sugestivna: iz mnoštva fotografija moguće je konstruisati različite, čak i oprečne narative, ne samo o Josipu Brozu, već i o jugoslovenskoj spoljnoj politici i o ukupnoj političkoj i kulturnoj klimi. Tome svakako doprinosi brisanje određenih istorijskih i kulturnih realnosti, ali i referenci iz svakodnevice, i višestruka promena konteksta, koji su doveli do toga da se određeni, nekada podrazumevani sadržaji fotografija više ne iščitavaju ni približno tako jasno kako su se percipirali pre nekoliko decenija. Međutim, daleko bitniji od zaboravljanja imena i uloga aktera na fotografijama jeste gubitak aktivnog odnosa građana prema ovim fotografijama onda kada su one prestale da reflektuju afirmativnu sliku o sebi. Tome je, naravno, doprinelo i brisanje „sebe“ kojem su one bile namenjene.

- || – Uopštavaš, Papà! Sam si govorio da svi beli nisu isti. A ja dolazim iz zemlje koja je krvarila u dugim borbama protiv svih vidova patnje. Ostao je pri svome.
- Ne! Vi ste belci odreda rasiste, jer uopštavate slučajnosti, a nevažnim pojavama dajete ugled zakonitosti.⁶

Istorijski period koji fotografije koje potiču iz Kabineta predsednika Republike pokrivaju, obeležile su okolnosti međunarodne politike nakon Drugog svetskog rata: vreme novog početka za brojne zemlje širom sveta. Ideje pravičnijeg društva, uključujući i ono bez kolonijalizma kao zvaničnog poretka, kao i ono koje ne bi favorizovalo određene kulturne modele na štetu drugih, postajale su vidljive. Glasovi intelektualaca poput Franca Fanona,⁷ Patrisa Lumumbe i dr., dobijaju recepciju ne samo u kolonizovanim zemljama, već i u svetskim okvirima. Ovakva situacija na globalnom nivou, u jednom relativno kratkom ali istorijski bitnom i za mnoge zemlje uzbudljivom vremenu nade i novih ideja, prevashodno tokom 1960-ih, otvara puteve zamišljanju alternativnih društvenih realnosti i državnih modela. U pogledu kulture, u zemljama Afrike ističe se nastanak nacionalnih redefinicija, uspostavljanje kulturnih emancipatorskih ideologija, i uz to afirmisanje onoga što se smatralo autentičnim kulturnim i umetničkim identitetima.⁸

⁶ Oskar Davičo, *Crno na belo* (Beograd: Prosveta, 1969), 33.

⁷ Pogledati: Frantz Fanon, *Black Skin, White Masks*, Predgovor Homi K. Bhabha: "Remembering Fanon; Self, Psyche and the Colonial Condition" (London: Pluto Press, 1986 / first published Editions de Seuil, 1952).

⁸ U vremenu izumiranja državnog kolonijalizma, u brojnim afričkim zemljama bitna uloga dodeljena je emancipatorskim ideologijama, poput negritude i panafricanizma, koje su se bavile projektima redefinisiranja i regeneracije kulture shvaćenim kao nezaobilazan element nacionalnih, ali i (pan)afričkih identiteta. Negrituda koja vodi poreklo iz 1930-ih godina, kada su termin u Parizu skovali Lepold Sedar Sengor, Eme Sezer i Leon Gontran Damas, trojica intelektualaca iz Afrike i sa Kariba. Obrazovani kroz francuski školski sistem, kao francuski građani, po dolasku u Pariz uviđaju da se beli Francuzi prema njima odnose kao prema građanima drugog reda. Ovaj momenat bio je za njih težak i preloman, upravo zato što je njihov saznavni, epistemološki okvir postavilo francusko obrazovanje. U odnosu na njega, međutim, oni postavljaju i valorizaciju afričkog stvaralaštva i umetničkog izraza. Panafricanizam, kao ideologija o sveafričkom karakteru misli, kulture i stvaralaštva kako u Africi tako i u dijaspori, u svom istorijskom vidu korespondirao je sa pokretima u kulturi, poput harlemske renesanse u SAD tokom 1920-ih. Među glavnim ekponentima bili su V.E.B. Dubojs, Markus Garvi, Džordž Padmor. Ovi u velikoj meri utopistički projekti zamišljeni su kao odgovor na potrebu koja je prepoznata i kao politički bitna: da se pronađe autentična definicija koja ističe i obuhvata osobenosti, značaj i vrednost afričkih kultura. Pogledati: Messay Kebede, *Africa's Quest for a Philosophy of Decolonization* (Amsterdam, New York: Rodopi, 2004); Olúfémi Táíwò, "Post-Independence African Political Philosophy", u: *A Companion to African Philosophy*, Kwasi Wiredu, ed. (Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2004), 243-259.

Predsednici Tito i Seku Ture na polaganju venca na Spomenik žrtvama kolonijalizma u Konakriju, Gvineja 1961.

Apartna u društvu zemalja kojima je iskustvo kolonijalizma bilo još uvek veoma sveže, ili koje su tek prolazile kroz antikolonijalnu borbu, Jugoslavija se na druge načine, diskurzivno, ideološki, politički i ekonomski, povezivala sa njima. I pre zvaničnog uspostavljanja Pokreta nesvrstanih (PN) u septembru 1961. u Beogradu, bila je prepoznata jugoslovenska uloga pomaganja oslobodilačkim antikolonijalnim pokretima. I čak ukoliko nam određene reference i dodirne tačke između Jugoslavije i zemalja Afrike, na koje se tadašnja politička i medijska sfera pozivala (poređenja jugoslovenskih naroda pod „Habzburzima i Otomanima“ sa afričkim narodima pod kolonijalnim režimima) deluju nedovoljno ubedljivo, možemo se složiti sa tvrdnjom⁹ da je zapravo *antikolonijalizam bio tačka susreta* između zemalja disparatnih društvenih uređenja i veoma različitih kulturnih određenja koje su se okupile oko PN.

⁹ Leo Mates, *Nesvrstanost – teorija i savremena praksa* (Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 1971); Walter D. Mignolo, “Geopolitics of Sensing and Knowing, On (De)Coloniality, Border Thinking, and Epistemic Disobedience”, *Transversal*, Vol. 08 (2009), <http://eipcp.net/transversal/0112/mignolo/en> (poslednji datum pristupa 27. 11. 2016).

Polaganje venca na Spomenik žrtvama kolonijalizma u Konakriju, Gvineja 1961.

Antikolonijalizam i antirasizam, međutim, ma koliko da su diskurzivno bili prisutni, u okvirima socijalističke Jugoslavije bili su posmatrani kao reakcija na dešavanja u svetu, pre svega na antikolonijalnu borbu.¹⁰ Identifikacija Jugoslavije sa kolonizovanim zemljama ili bivšim kolonijama, u najširem smislu sa zemljama takozvanog Trećeg sveta, bila je u skladu sa idejama o ravnopravnosti svih ljudi, i sa dubokim antiimperijalnim ubeđenjima. To, međutim, nije značilo da su detaljne realnosti kolonijalizma i kolonijalnog rasizma, iako se o njima govorilo i izveštavalo, mogle ikada biti temeljno shvaćene ukoliko nije postojalo iskustvo *proživljenog*. Oskar Davičo, u svom esejističko-žurnalističkom štivu značajnog naslova *Crno na belo*, pred jugoslovenskog čitaoca onog vremena dovodi pitanja koja nastaju u susretu sa višeslojnim, bogatim i kompleksnim realnostima ne više Afrike, već konkretne zemlje, konkretnog grada ili mesta, konkretne osobe. Dajući reč pojedincima, Davičo konfrontira svoj generalno naivni idealizam sa dubokim, proživljenim kolonijalnim iskustvima ljudi koje sreće u Africi, na taj

¹⁰ Učešće Jugoslovena poput Zdravka Pečara i Vede Zagorac, Stevana Labudovića i drugih aktera okupljenih oko Alžirskog rata za nezavisnost, putem novinskih članaka, fotografija, snimaka i revolucionarnih izdanja, prenosilo je lični entuzijazam prema antikolonijalnim idejama i borbi.

Scena sa puta za Konakri, Gvineja 1961.

način pokazujući svojevrsnu širinu u razumevanju različitih pozicija sa kojih se o određenim stvarima može misliti.

Ovakva suptilna distinkcija, međutim, često nedostaje na fotografijama iz fonda MJ, s obzirom na to da su i ciljevi s kojima su snimane drugačiji. One teže da prikažu bliskost iskustava kroz oslobodilačku borbu, a ne različitost, da odraze moć, a ne neizvesnost. One imaju mnogo sličnosti sa drugim državničkim fotografijama koje su nastajale širom sveta, uglavnom odražavajući „scenografizaciju” sporednih učesnika i predela koji na fotografijama postaju svojevrsni „dodatak” centralnom događaju – susretu na najvišem državničkom nivou. Današnja promena u diskursu, u odnosu na izvorne reprezentacije i čitanja fotografija koja su imala čitav niz implicitno upisanih značenja, pruža jedno daleko drugačije sagledavanje njihovih formalnih karakteristika. Postaje neophodno upitati se zašto se vizuelnost samih fotografija, ukoliko se posmatra van konteksta antikolonijalizma i antifašizma, i pozadine jugoslovenskih odnosa sa afričkim zemljama, bez posebnog napora percipira u najširim okvirima kao opterećena kolonijalnim sistemom slike.

Miting na Trgu esplanada Afrike u Alžiru, priređen u čast predsednika Tita, Alžir 1965.

U jednoj od prvih revalorizacija ovog fotografskog arhiva nakon 2000, u okviru izložbe organizovane 2004. u prostoru Stalne postavke Muzeja afričke umetnosti – zbirke Vede Zagorac i dr Zdravka Pečara, pod nazivom „Crno telo, bele maske” (kao parafraza naslova Fanonove značajne knjige), kustos Dejan Sretenović ustanovljava da stil fotografija ponavlja neke od uvreženih stereotipa, poput onog o lovcu, kolekcionaru, *belcu* u Africi.¹¹ Ovaj Sretenovićev uvid jedan je od tek nekoliko tekstova objavljenih u poslednjih desetak ili više godina, među kojima je i tekst Marije Krstić sugerišućeg naslova „Tito kao turista”,¹² koji se direktno ili posredno bave putovanjima Josipa Broza Tita, između ostalog i posetama zemljama Afrike. Ovi tekstovi nastaju nakon vremenske, političke i vrednosne distance koja

¹¹ On ipak kaže kako: „Titoistička politička figura Afrike nije figura apsolutno drugog, isključenog i distanciranog, već figura partnera i 'mlađeg brata' na putu u socijalizam koji je leopardovu kožu zamenio radničkim kombinezonom.” Dejan Sretenović, *Crno telo, bele maske* (Beograd: Muzej afričke umetnosti – zbirka Vede i dr Zdravka Pečara, 2004), 26.

¹² Marija Krstić, „Tito kao turista”, *Etnoantropološki problemi*, n.s.god 5, sv 2 (2010), 141-164.

Miting na Trgu prvi novembar u Oranu, priređen u čast predsednika Tita, Alžir 1965.

Poseta Jovanke Broz Centru za rehabilitaciju u Dueri, u okolini Alžira, Alžir 1965.

je uspostavljena prema ulozi Josipa Broza. On je za života, ali i godinama nakon smrti, među brojnim građanima Jugoslavije uživao veliki ugled. Međutim, krajem 1980-ih i početkom 1990-ih, u periodu demistifikacije njegove političke ličnosti, fotografije i filmski zapisi (često baš sa putovanja) korišćeni su i da ukažu na ekstravagantnost njegovog životnog stila, kao suprotnog načelima socijalizma koja je propagirao.

Milovan Đilas, u osvrtu na dugogodišnju saradnju sa Josipom Brozom, prema kojem i nakon političkog raskida zadržava poštovanje, ako ne i divljenje, nema zadržke u načinu na koji karakteriše njegovo političko i privatno ponašanje i stil. Naime, on kaže: „...izuzetnost, bilo stvarna bilo glumljena, nije bez banalnosti i vulgarnosti. Titov luksuz i pomodarstvo su prejaki, skorojevićevski, njegov kraljevski način života i aristokratsko vladanje staromodni i uvredljivi. Ali on se na to obazirao samo ukoliko bi primetio da se radi o slabljenju njegove uloge i njegovog prestiža... Kada je američki 'Life' krajem 1949. godine objavio njegove fotografije – s vilama, konjima, salonima, psima i sinom Žarkom, Kardelj i krug oko njega, u kome sam bio i

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom na brodu ispred hrama u Abu Simbelu, Egipat 1962.

ja – bili smo u New Yorku, na zasedanju Ujedinjenih nacija – primetili su da je Tito predstavljen poput latinoameričkih diktatora.”¹³ Ovaj izvod iz Đilasove knjige govori u prilog tome da je Titov lični stil imao mnogo uticaja na to kako se on predstavljao u međunarodnim krugovima, ali ne treba zaboraviti, u slučaju predsedničkih fotografija, da je diplomatski protokol određivao detalje međunarodnih poseta, uključujući i nivo formalnosti garderobe.

Postavlja se pitanje, međutim, da li fotografije koje potiču iz arhive Kabineta predsednika Republike adekvatno odražavaju stvarnost vremena, i da li su one reprezentativne upravo za temu same izložbe pod nazivom „Tito u Africi: slike solidarnosti”. Naime, ne može se prenebregnuti element ironije koja nastaje u trvenju između formalnih karakteristika fotografija i njihovog načelnog značenja, proizašlog iz vrednosti koje su diskurzivno proklamovane u vreme njihovog nastanka: solidarnosti, antikolonijalizma, antirasizma, socijalizma i antiimperijalizma. Naravno, promene konteksta, a posebno zaboravljanje i brisanje izvornog konteksta nastanka fotografija,

¹³ Milovan Đilas, *Druženje s Titom* (Beograd: Svedočanstva, 1990), 38-39.

Predsednik Naser tokom krstarenja sa predsednikom Titom po Crvenom moru (snimio J. B. Tito), Egipat 1962.

doprinele su brisanju implicitnih značenja koja su fotografije imale u jugoslovenskoj svakodnevici. Stoga bi bilo veoma problematično ukoliko bi se jedan formalan, državnički i politički sistem slike koristio za ilustrovanje ukupne društvene i kulturne klime koja je, iako u relativno kratkom vremenskom intervalu od par decenija, omogućila kontekst za drugačije sagledavanje kako sebe tako i svoje pozicije u svetu.¹⁴

||| *U samom njegovom principu ustanovljenja, u njegovom jeziku, i u njegovim konačnicama, narativ o Africi uvek je izgovor za komentar o nečemu drugom, nekom drugom mestu, nekim drugim ljudima.*¹⁵

Upliv kulturoloških i identitetskih ideologija poput negritude i panafrikanizma, kao i drugih nacionalnih kulturnih ideologija, na ukupne

¹⁴ Pogledati: Jože Smole i Rudi Štajduhar, *Predsednik Tito u zemljama Azije i Afrike* (Beograd: Kultura, 1959).

¹⁵ Achille Mbembe, *On the Postcolony* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 2001), 3.

Parada društvenih organizacija u Akri, organizovana u čast predsednika Tita, Gana 1961.

političke realnosti, pa tako i na susrete u okviru spoljne politike, bio je vidljiv i u samim ceremonijama dočeka stranih državnika i zvaničnim programima njihovog boravka u mnogim zemaljama Afrike nakon dekolonizacije. Određeni elementi političkog spektakla pronašli su svoj izvor u vidovima javne komunikacije kakvi su tradicionalne tkanine koje prenose kompleksne poruke, mahalice, oglavlja i parafernalije koje služe kao oznake moći. Bitno je razumeti traganje za nacionalnim i sveafričkim izrazima u kontekstu prethodno dominantnog kolonijalnog poretka, koji je unižavao i čak zabranjivao – u neretko surovim procesima akulturacije – određene vernakularne forme društvenog izražavanja, među njima različite umetničke izraze i jezike. Kwame Nkrumah je bio među prvim afričkim liderima koji je sa namerom koristio određene simbole koji potiču iz tradicije, u ovom slučaju sa dvora Ašanti, kroz načine oblačenja i izražavanja moći.¹⁶ Obnova „afričke ličnosti“, kako Kwame Nkrumah sumira proces u

¹⁶ „Mnogi među državnicima nezavisnih afričkih država, uključujući Nkrumaha, Silvanusa Epifania Olimpia i Seku Turea, koji nisu bili kraljevskog porekla, morali su da

Predsednici Kenijata i Tito prilikom ispraćaja na aerodromu u Najrobiju, Kenija 1970.

svom pisanju o kulturnoj rekuperaciji, bila je pokušaj da se zauzme aktivna pozicija naspram vekova negativnih predstava koje su ostavile duboke ožiljke na društvenom tkivu. Međutim, on je rano uvideo i da osnovni nosioci državne moći, poput grba, zastave i himne, ali i oni često zanemareni nosioci državnih poruka poput poštanskih marki, mogu imati dalekosežnog značaja u konsolidaciji nacionalnog jedinstva. Praksa obogaćivanja vizuelnog političkog jezika „afričkim“ elementima, iako su se pogledi na nju ideološki razlikovali, postaće prepoznata i među drugim zvaničnicima i državniciima.¹⁷ Među njima su, između ostalih, Džomo Kenijata u Keniji, Džulijus Njerere u Tanzaniji, Leopold Sedar Sengor u Senegal. Međutim, ono što je predstavljalo očigledno i oportuno korišćenje tradicije u jednom

se poistovete (sa ulogom, prim. prev.) i 'transformišu' u 'kraljeve' kako bi se potvrdili u rivalstvu koje je postojalo između elitističkih nacionalista i tradicionalnih vladara u borbi za nezavisnost u zapadnoj Africi... [kroz podražavanje i povezivanje] njihovog vođstva sa stvarnim monarsima." Harcourt Fuller, *Building the Ghanaian Nation-State, Kwame Nkrumah's Symbolic Nationalism* (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 40.

¹⁷ Fuller, *Building the Ghanaian Nation-State, Kwame Nkrumah's Symbolic Nationalism*, 191.

Antifašistički spomenik Jekatit 12, delo A. Augustinčića i F. Kršinića, podignut 1955. u Adis Abebi, kao poklon predsednika Tita i naroda Jugoslavije Etiopiji, Etiopija 1955.

politički bitnom trenutku, nailazilo je i na na kritiku onih koji su smatrali da je to samo još jedan način „etnografizacije” afričkih zemalja i kultura.

S druge strane, iako su upravo „etnografski” elementi reprezentacije posebno upečatljivi u poklonima koje je Josip Broz Tito dobijao na putovanjima u Ganu, Mali, Gvineju, Liberiju, Keniju, Tanzaniju, Sudan i dr., treba imati u vidu da su državnički pokloni uvek težili da predstave ono što je očigledno ili prepoznatljivo: oni su često zapravo luksurniji vid suvenira, sa retkim izuzecima kada su u pitanju arheološka blaga ili dela izuzetnih umetnika. Međutim, čak i kada sami pokloni nisu luksurni ili izuzetni, način njihove akvizicije postavlja ih u specifičan kontekst koji im daje značaj.

Da su državnički pokloni razmenjivani na najvišem nivou uglavnom pratili određene obrasce, može da se zaključi i komparativnim pregledom

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u razgledanju Muzeja islamske umetnosti u Kairu, Egipat 1955.

kolekcija koje su srodne kolekciji Mj prema vremenu nastanka, poput kolekcije Kenedi.¹⁸ Slike izrađene tehnikom marketerije iz Togoja, predmeti od slonovače iz Sudana, tkanine „tapi“ izrađene na uskom razboju iz Malija, samo su neki primeri takoreći identičnih poklona datih stranim državicima, među kojima je bio i Josip Broz. Za razliku od ovih poklona, koji mogu da se posmatraju kao predmeti „etničke umetnosti“,¹⁹ postoje i oni predmeti koji pripadaju savremenom dizajnu, poput poklona Keneta Kaunde, koji daruje predmete pokućstva poput lampi i klub stočića, načinjenih od bakra, jednog od najbitnijih privrednih proizvoda Zambije; Leopold Sedar Sengor daruje

¹⁸ John F. Kennedy Presidential Library and Museum, Boston, USA, <https://www.jfklibrary.org/Research/Search-Our-Collections/Browse-Digital-Collections.aspx> (poslednji datum pristupa 27. 11. 2016).

¹⁹ Nelson H. H. Graburn, *Ethnic and Tourist Arts: Cultural Expressions from the Fourth World* (Berkeley: University of California Press, 1976).

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u razgledanju Etnografskog muzeja u Kartumu, Sudan 1959.

radove savremenih umetnika, poput tapiserije izrađene u gradu Tijesu prema nacrtu slikara Mamadua Vadea.

U razmatranju simbolike određenog poklona, mesto predaje takođe ima ulogu. Ukoliko pogledamo predmete koje je Kwame Nkrumah 1960. i 1965. ustupio muzeju Ghana Armed Forces, štit i dva koplja, koje je dobio od cara Hajla Selasija I Etiopskog,²⁰ videćemo da je takoreći istovetne poklone dobio i Josip Broz Tito, i to upravo na mestu koje je bilo poprište čuvene bitke kod Adué, u kojoj su Etiopljani potukli Italijane 1896. pod vođstvom cara Menelika II. Istorijski značaj ove bitke imao je dalekosežan uticaj ne samo u Etiopiji, već i u velikom broju drugih afričkih zemalja: ona je predstavljala jedan od simbola afričkog otpora kolonijalizmu. Kontekst fotografija koje prikazuju Tita kako nosi etiopsko oglavlje i kako drži štit i koplja na ovom istorijski značajnom mestu – naizgled kolonijalnih prema načinu „kostimiranja“, aproprijacije i scenografije – omogućava nam da ih tumačimo kao antikolonijalne u veoma upečatljivom simboličnom smislu.

²⁰ Fuller, *Building the Ghanaian Nation-State, Kwame Nkrumah's Symbolic Nationalism*, 133.

Jovanka Broz i Safija Gadafi, supruga Moamera el Gadafija, u razgledanju Briona, Brioni (Jugoslavija), 1977.

Slike nacionalnog kontinuiteta, pored toga što se ponekad upisuju u poklone koji se razmenjuju, uspostavljaju se često i kroz formalne institucionalne reprezentacije kulturnog kontinuiteta, za koje su muzeji najbolji primer,²¹ ali takođe i arheološka nalazišta, spomenici i mesta nacionalnog sećanja i pamćenja. Odnos prema tradiciji, pa tako i prema definicijama toga šta je tradicionalna umetnost i kako se ona može interpretirati, u velikom broju zemalja Afrike bio je bitna antikolonijalna tema. Vodile su se debate o tome šta se sve podrazumeva pod „autentično afričkim“ umetničkim izrazima. Iako su bilo kakve definicije u tom pogledu

²¹ Međutim, baš muzej je jedna od ključnih institucija perpetuiranja „kolonijalnog“ pogleda, imajući u vidu muzej koji se u savremenom smislu posebno definisao u 19. veku: on u sebi sažima različita vremena i prostore, uspostavljajući „sliku sveta“ kroz apropijaciju prošlosti. Ideja o muzeju kao formalnom reprezentu kulture i kontinuiteta, kao i nacionalne kohezije, može da se prati i kroz odnos Josipa Broza prema osnivanju novih muzeja: Tito je za 70 rođendan kao poklon od grada Beograda dobio Muzej 25. maj, a imao je i mali Arheološki muzej, te arheološko nalazište na Brionima, kao i prirodnjačku „postavku“ kako u rezidenciji u Beogradu, tako i na Brionima, gde se nalazio i zoološki vrt. Ovo su neki elementi repertoara predsedničkih poseta koje susrećemo i na brojnim fotografijama iz KPR iz zemalja širom sveta.

Jovanka Broz u obilasku arheološkog grada Leptis Magna, Libija 1977.

često bile ideološke, one su imale svoju ulogu u rekuperaciji mesta određenih umetničkih izraza u širem kontekstu kulture, poput izvođačkih umetnosti.²²

Prethodno uspostavljeni modeli reprezentacije, koji su deo saznanjih – među njima i vizuelnih i kulturalnih – okvira, a koji su tokom prethodnih decenija, čak i vekova, perpetuirali određene društvene odnose, nastavili su, međutim, da utiču na reprezentacije i nakon dekolonizacije.²³ U prilog tome, slike moći koje možemo da prepoznamo među fotografijama iz fonda

²² U tekstu o Dakarskom festivalu (1er Festival Mondial des Arts Nègres, aka FESMAN), 1966. godine, jednom od tri najvažnija skupa ovog tipa tokom 1960-ih i 1970-ih (pored njega održani su Panafrički festival u Alžiru 1969 i FESTAC u Lagosu (Nigerija), 1977), Ester Dagan prenosi duh skupa kojem su prisustvovali muzičari i plesači iz tridesetak zemalja, a koji je pratilo preko 350.000 posetilaca, među kojima i državni afričkih zemalja (ona pominje kralja Hasana iz Maroka i Hajla Selasija I, cara Etiopije), kao „jedinstvenog događaja koji ne bi smeo da bude zaboravljen”. Esther A. Dagan, ur. “Senegal, Dances in the Dakar Festival, 1966”, u: *The Spirit's Dance in Africa, Evolution, Transformation and Continuity in Sub-Sahara* (Westmount: Galerie Amrad African Arts Publications, 1997), 154-155.

²³ Edward W Said, „Kultura i imperijalizam” (1993), u Zdenko Lešić, *Poststrukturalistička čitanka* (Sarajevo, Buybook, 2002), 252-267.

Folklorni program ispred hotela Savoy u Ndoli, Zambija 1970.

Folklorni program ispred hotela Savoy u Ndoli, Zambija 1970.

Na putu od Teme do rezidencije u Akri, Gana 1961.

MJ oslanjale su se na prepoznatljive vizuelne simbole, koji su naročito prisutni u susretima na političkom vrhu. Kao zanimljiva paralela može da se navede recentan umetnički i istraživački rad Marjam Džafri,²⁴ koja se bavi periodom sticanja nezavisnosti zemalja širom sveta, i koja se na ubedljiv ali suptilan način bavi vizuelnošću ceremonija proklamovanja nezavisnosti nekadašnjih kolonija, upravo kroz fotografije. One pokazuju u kojoj meri samim ceremonijama orkestriraju imperijalne sile u povlačenju, kao da novoosvojena nezavisnost i samostalan politički jezik još uvek nisu ni izdaleka uspostavljeni.²⁵ Međutim, postavlja se jedno veoma bitno pitanje, ne samo u kontekstu fotografija MJ, već u širem sistemu reprezentacija, a to je zašto se ova „preuzeta“ modernost na državičkim fotografijama iz bivših kolonija percipira kao da je grotesknija od kolonijalne stvarnosti koja

²⁴ Maryam Jafri, "Independence Day 1934-1975" /2009-ongoing, <http://www.maryamjafri.net/indepDay.htm> (poslednji datum pristupa 21. 11. 2016).

²⁵ O ceremonijama proklamovanja nezavisnosti pogledati u: David Cannadine, "Introduction: Independence Day Ceremonials in Historical Perspective", *The Round Table* (2008), 649-665; Claire Wintle, "Decolonising the Museum: The Case of the Imperial and Commonwealth Institutes", *Museum & Society*, 11(2) (2009), 185-201.

Parada društvenih organizacija u Akri, organizovana u čast posete predsednika Tita, Gana 1961.

je ove modele reprezentacije uspostavila. Da li zato što tako jasno ukazuje na neuspeh nacionalnih projekata koji su u pitanju (ili ih najavljuje) – što je nešto savremeniji način stereotipnog govora o zemljama Afrike kao neuspešnim ili nesposobnim za samostalno funkcionisanje²⁶ – ili zato što demaskira svoj izvor: kolonijalizam, podnoseći sav teret razočaranosti zbog kraha idealizma iz šezdesetih?

Ukoliko fotografije lova na lavove i krupnu divljač u Africi, safari odela i kask šefiri odražavaju ideje inscenirane „turističke“ autentičnosti, onda velelepne sale i tribine, domovi skupština i nova gradilišta predstavljaju stereotipne slike moći kojoj se teži. Međutim, pitanje koje zapravo treba postaviti i koje ih povezuje jeste sledeće: a kojih drugih slika su one „ogledalski odrazi“,²⁷ koliko dugo su ovakve slike cirkulisale imperijalnim

²⁶ O pisanju o afričkim zemljama kao o „neuspešnim projektima“, videti u: Branwen Gruffydd Jones, „Africanist Scholarship, Eurocentrism and the Politics of Knowledge“, u: Araújo, M. and S. Maeso (Eds.), *Eurocentrism, Racism and Knowledge, Debates on History and Power in Europe and the Americas* (Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2015), 114-135, 129.

²⁷ Kako ih je moja koleginica Emilia Epštajn okarakterisala.

Predsednici Tito i Kaunda na mitingu u radničkom naselju na gradilištu HE Kafue, Zambija 1970.

i kolonijalnim svetom, i do koje mere su one upisane i u naše današnje saznanje sisteme?

Mbembe podvlači kako „više nego bilo koji drugi deo sveta, Afrika se /stoga/ ističe kao glavni predmet zapadnjačkih opsesija, kružnih diskusija, faktografije 'nedostajanja', 'nepostojanja' i 'ne-bivanja', identiteta i različitosti, negativnosti – ukratko, odsustva.”²⁸ Kao nekadašnje „popunjavanje praznog prostora” sirenama, kanibalima i čudovištima,²⁹ reprezentacije i samorepresentacije zemalja Afrike u periodu nakon političke dekolonizacije često su tretirane kao scenografija za „popunjavanje” idejama o sopstvenoj političkoj i međunarodnoj važnosti.

Oskar Davičo strategiju opstanka „malih zemalja” u polarizovanom

²⁸ “More than any other region, Africa thus stands out as the supreme receptacle of the West's obsession with, and circular discourse about, the facts of 'absence', 'lack' and 'non-being', of identity and difference, of negativeness – in short, of nothingness”, Mbembe, *On the Postcolony*, 4.

²⁹ Pogledati: En Mek Klinton, „Genealogija imperijalizma”, *Postkolonijalna teorija u: Treći program*, br. 125-126, I-II, (2005), 130-160.

Predsednici Tito i Naser u razgledanju gradilišta Asuanske brane, Egipat 1968.

svetu, u koje ubraja kako neke tek dekolonizovane afričke zemlje tako i Jugoslaviju, naziva „politikom otvorenih vrata”,³⁰ koja podrazumeva veoma intenzivnu međunarodnu komunikaciju. Međutim, na različite načine reciklirajući prethodno uspostavljene državničke reprezentacije, protokolarni susreti na svetskom nivou, kao propisani, proceduralni i time prilično konzervativni sistem, ne samo da ponavljaju postojeće obrasce ophođenja već perpetuiraju i čitave metanivoe stereotipnih kulturnih referenci. Posebno zato što sistem političkih reprezentacija kao nasleđeni, preuzeti jezik kulture imperijalizma, u najširem mogućem smislu nije uopšte „dekolonizovan”.

³⁰ Davičo, *Crno na belo*, 299-300.

Odavanje pošte Patrisu Lumumbi na plenarnom zasedanju Prve konferencije nesvrstanih, Beograd (Jugoslavija) 1961.

IV ... antikolonijalizam nije diskurs koji pripada prošlosti.³¹

Koliko god da se dugo određeni utemeljeni društveni poreci održavaju, toliko lako i brzo se, međutim, zaboravljaju i gube neki drugi. Dobar primer za to jeste kulturni prostor bivše Jugoslavije u kojem su fotografije iz fonda MJ nastale. Iako su bile podržane teorijama dekolonizacije i pisanjem intelektualaca poput Fanona, čija su dela objavljivana u realnom vremenu, postoji nekoliko razloga koji objašnjavaju zašto su ideologije antikolonijalizma i kulturne i epistemološke emancipacije uskoro u jednom širem društvenom okviru zaboravljene. Naime, dok su Hajle Selasije, Kwame Nkrumah, Gamal Abdel Naser, Sukarno, ali i Leopold Sedar Sengor, Agoštinjo Neto, Patris Lumumba i drugi bili opštepoznata imena, koja su figurirala u popularnom diskursu, i po kojima su se nazivale ulice i objekti

³¹ "...anti-colonialism is not a discourse which belongs to the past", Marlon Simmons and George J. Sefa Dei, "Reframing Anti-colonial Theory for the Diasporic Context", *Postcolonial Directions in Education* 1(1), (2012), 67-99, 69.

Predsednici Tito i Naser u prolazu automobilom kroz Kairo, Egipat 1955.

Susret predsednika Tita sa Kenijcima koji su studirali u Jugoslaviji, Kenija 1970.

(i dalje postoje ulice Patrisa Lumumbe, Nehruova, Dr Agostina Neta, Studentski dom „Patris Lumumba“), njihov značaj i poznavanje su takoreći u potpunosti nestali sa nestankom vrednosti socijalističke Jugoslavije, o čemu je bilo reči u uvodnom delu. Neposredno pre toga, sa krahom blokovske podele 1989. godine, Pokret nesvrstanih – koji je predstavljao svojevrsno sredstvo za prolaz afričkih realnosti u jugoslovenski javni diskurs – biva uskraćen za jedno od njegovih inicijalnih i integralnih značenja, čime je i ovaj aspekt kulturnog sećanja i pamćenja korespondirao sa opštom političkom i kulturnom klimom zaboravljanja početkom devedesetih u Jugoslaviji.³²

Generalni jugoslovenski diskurs bio je da Jugoslavija, iako evropska, nikada nije bila kolonijalna zemlja, već najpre zemlja koja je višestruko propatila kroz borbe za oslobođenje. Ovaj diskurs bio je toliko naglašen u

³² Osnovno brisanje odnosilo se, naravno, na različite institucionalne tekovine same socijalističke Jugoslavije. Otpornost koju je reč „Jugoslavija“ pokazala u opstajanju u nazivima nekoliko institucija tokom 1990-ih, između ostalog i u slučaju Muzeja istorije Jugoslavije i Arhiva Jugoslavije, pa i Jugoslovenske kinoteke, ima veze sa političkim potezima vlasti u Srbiji, koja je kombinovala narastajući nacionalizam sa retorikom jugoslovenstva shvaćenog kao politički adut u pretendovanju na državni kontinuitet.

Prijem predstavnika oslobodilačkih pokreta Angole, Mozambika, Južne Afrike i Namibije kod predsednika Tita, tokom Treće konferencije nesvrstanih, Zambija 1970.

jugoslovenskoj spoljnoj politici da je prilično bitno zaustaviti se na njemu, kako bi se promislile njegove implikacije na jugoslovensku samopercepciju u širem društvenom poretku. Naime, iz jednog ugla on je bio afirmativan, pošto je omogućio narativ solidarnosti i prijateljstva sa narodima sveta, posebno onima koji su tek iskoračili iz kolonijalnog državnog uređenja. Sa druge strane, bio je toliko snažan i neupitan da je na određeni način zaustavio bilo kakvu debatu pre nego što je i počela: nominalni narativ „ne-bivanja kolonijalnim” na određeni način je „oslobodio” narode Jugoslavije potrebe da promišljaju svoju poziciju u nekadašnjim (a na nekim metanivoima još uvek prisutnim) kolonijalnim porecima društvenih odnosa i proizvodnje i perpetuiranja znanja.

U jednom širem, svetskom okviru, vreme kolonijalizma i njegovi tragovi, među kojima su i arhivi i muzejski fondovi, u izvesnoj meri su i dalje nedovoljno osvetljeni, promišljeni ili pak namerno zamračeni.³³ Posledica ove slabe vidljivosti kolonijalne istorije karakteristične za

³³ Elizabeth Edwards and Matt Mead, “Absent Histories and Absent Images: Photographs, Museums and the Colonial Past”, *Museum & Society*, 11 (1), (March 2013), 19-38.

Putovanje *Galebom* u posetu zemljama Afrike 1961. godine.

brojne zapadnjačke institucije sećanja i pamćenja, bilo je zatamnjenje i istorije antikolonijalizma kao njegove najdirektnije posledice. To se posebno odnosi na antikolonijalizam kao kontinuirani proces – ne samo u borbi protiv kolonijalizma pre njegovog prestanka kao forme državnog i društvenog uređenja, već i kao idejnog okvira pre i posle, u dugom periodu „dekolonizacije uma”.³⁴ Ono što je upečatljivo danas, u poređenju sa vremenom 1960-ih i 1970-ih, kada su antikolonijalne ideje bile prisutne u jeku procesa dekolonizacije, jeste upadljiv nedostatak svesti u pogledu nasleđa kolonijalizma koje nastavlja da se sprovodi kroz obrazovne i kulturne reprezentacije.

Sa svim značenjima koja nose, fotografije iz fonda MJ su samo jedan deo kompleksnih raskršća okolnosti i ideologija vremena u kojem su nastale, i deo nacrtu nerealizovanih i možda osujećenih budućnosti. Utemeljeno savremeno korišćenje ovih fotografija mora, međutim, da

³⁴ Pogledati: Ng g wa Thiong'o, *Decolonising the Mind, The Politics of Language in African Literature* (Harare: Zimbabwe Publishing House, 1981).

uzme u obzir sva prethodna značenja u različitim kontekstima, sa stalnim vraćanjem na najvažnije pitanje: zašto je nama to danas bitno? Da li je posredi sentimentalna idealizacija, nostalgizacija, komercijalizacija, posezanje za tragovima nekadašnjeg značaja, ili je osvrtno na ove fotografije jedan od pokušaja osvrtnosti prema prošlosti u vremenu u kojem se čini da su alternative znatno umanjene? Da li su nam potrebni afirmativni modeli, čak i kada je reč o neuspelim ili utopijskim projektima, ili, jednostavno, iz različitih razloga još uvek nismo iscrpili tumačenja recentne, ali na mnogo načina zamagljene prošlosti?

Neki od umetničkih i istraživačkih pristupa fotografskom fondu Muzeja Jugoslavije³⁵ načini su otvaranja postojećih narativa pluralnim tumačenjima, iz različitih, nekada suprotstavljenih pozicija. Međutim, upravo zarad prilike da se kroz same fotografije ponovo kritički promišlja kako kolonijalizam tako i antikolonijalizam, ne bi trebalo uskratiti priliku svim onim realnostima „izvan fotografskog kadra” da budu prepoznate, posebno zato što sa vremenske distance postaje jasno da su one danas, iako u nešto promenjenom smislu, podjednako relevantne kao i pre pedeset i šezdeset godina.³⁶

³⁵ Neki od projekata koji se razvijaju od 2013. godine: *Travelling Communiqué* (Milica Tomić, Dorin Mende, Armin Linke), *Visual Archive Yugoslavia* (SCOPES programme, University of Basel), ili *Socialism Goes Global* (University of Exeter).

³⁶ Ana Sladojević, *Slike o Africi* (Beograd: Muzej savremene umetnosti u Beogradu, 2015).

Reč kustosa

Ana Sladojević
Mirjana Slavković

Narativ izložbe „Tito u Africi: slike solidarnosti“ gradi se kroz promenljiv odnos dve osnovne komponente. To su društvene vrednosti solidarnosti i antikolonijalizma, s jedne strane, i formalne reprezentacije međudržavnih susreta na najvišem nivou, s druge.

Vrednosti o kojima je reč bile su zajedničke zemljama Trećeg sveta sa kojima je Jugoslavija šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka delila uverenja i ciljeve. Te vrednosti dominiraju zvaničnim govorom, beleškama, izveštajima i napisima tog vremena.

Vizuelne reprezentacije ove retorike, međutim, mnogo su kompleksnije. Fotografski i filmski zapisi državičkih susreta odražavaju stroga pravila i obrasce svetske diplomatije, nasleđene iz prethodnih – *kolonijalnih* – sistema reprezentacije.

Tekovine antikolonijalizma kao idejnog okvira koji nadilazi prestanak kolonijalizma kao zvanične forme državnog i društvenog uređenja, danas nisu dovoljno vidljive u svetskim okvirima. Uprkos njegovom snažnom prisustvu u vremenu uspostavljanja saradnje i bilateralnih odnosa između socijalističke Jugoslavije i zemalja Afrike, na savremenim postjugoslovenskim prostorima upadljiv je nedostatak svesti i znanja ne samo o antikolonijalizmu već i o nasleđu kolonijalizma koje nastavlja da se sprovodi kroz kulturne i obrazovne reprezentacije.

Bez pretenzija da predstave ukupnost međunarodnih kontakata Jugoslavije i zemalja Afrike, ili da daju konačne zaključke o značaju njihove kulturne, ekonomske ili političke saradnje, kustoskinje kroz izložbu teže da u odnos postave pomenute narative. Svesne toga da same fotografije nisu neutralne, baš kao ni njihov izbor, odnosno da tumačenja mogu biti brojna, čak i oprečna, sučeljavanjem pomenutih elemenata one podvlače značaj poznavanja konteksta za tumačenje „slike“.

Izložba „Tito u Africi: slike solidarnosti“ rezultat je saradnje između istraživača u okviru projekta *Socialism Goes Global* Univerziteta u Ekseteru i Muzeja Jugoslavije. Vizuelno se prevashodno oslanja na fond Muzeja Jugoslavije, u kojem se nalaze fotografije i negativi nastali tokom delovanja Kabineta predsednika Republike u periodu 1947–1980. Ostali predmeti su iz privatnih kolekcija Lalević i Lovrić, Muzeja afričke umetnosti – zbirka Vede i dr Zdravka Pečara, Arhiva Jugoslavije i *Filmskih novosti*.

Nakon Muzeja Jugoslavije, delovi izloženog materijala će biti predstavljeni u Muzeju *Pitt Rivers* u Velikoj Britaniji i Muzeju *Wende* u SAD.

Izbor fotografija za izložbu „Tito u Africi: slike solidarnosti“

Radovan Cukić, Pol Bets, Radina Vučetić

1. 1955_050_030 Crveno more, 1955. Predsednik Tito na Galebu za vreme plovidbe ka Etiopiji.
2. 1955_50_045 Etiopija, 1955. Predsednik Tito u lovu na nojeve na putu prema Mileu.
3. 1955_50_096 Etiopija, 1955. Antifašistički spomenik Jekatit 12, delo A. Augustinčića i F. Kršinića, podignut 1955. u Adis Abebi, kao poklon predsednika Tita i naroda Jugoslavije Etiopiji.
4. 1955_50_105 Etiopija, 1955. Predsednik Tito na čelu jugoslovenske delegacije polaže venac na spomenik Oslobođenja u Adis Abebi.
5. 1955_50_134 Etiopija, 1955. Predsednik Tito u poseti Univerzitetu u Adis Abebi.
6. 1955_50_141 Etiopija, 1955. Predsednik Tito u poseti bolnici Sveti Pavle u Adis Abebi.
7. 1955_50_178 Etiopija, 1955. Predsednik Tito sa članovima jugoslovenske kolonije u Adis Abebi.
8. 1955_51_248 Etiopija, 1955. Predsednik Tito na mestu istorijske bitke kod Majčaua.
9. 1955_51_301 Etiopija, 1955. Predsednik Tito i car Hajle Selasije na mestu istorijske bitke kod Adu.
10. 1955_51_302 Etiopija, 1955. Predsednik Tito i car Hajle Selasije na mestu istorijske bitke kod Adu.
11. 1955_1956_52_032 Egipat, 1955. Predsednici Tito i Naser u prolazu automobilom kroz Kairo.
12. 1955_1956_52_099 Egipat, 1955. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u razgledanju Muzeja islamske umetnosti u Kairu.

13. 1956_053_276 Egipat, 1956. Predsednik Tito sa članovima jugoslovenske kolonije u Kairu.
14. 1959_105_188 Etiopija, 1959. Predsednik Tito sa pratnjom u lovu u jugozapadnoj Etiopiji.
15. 1959_106_018 Sudan, 1959. Susret predsednika Tita i predsednika Vrhovnog vojnog saveća Sudana Ibrahima Abuda u Palati Republike u Kartumu.
16. 1959_106_068 Sudan, 1959. Građani okupljeni na vojnoj paradi u Kartumu, održanoj u čast predsednika Tita.
17. 1959_106_083 Sudan, 1959. Predsednik Tito i njegova supruga Jovanka u poseti Etnografskom muzeju u Kartumu.
18. 1959_106_094 Sudan, 1959. Jovanka Broz u poseti Gradskoj bolnici u Kartumu.
19. 1959_106_120 Sudan, 1959. Narod okupljen na dočeku predsednika Tita u Barakatu.
20. 1959_106_131 Sudan, 1959. Narod okupljen na dočeku predsednika Tita u Barakatu.
21. 1959_107_086 Etiopija, 1959. Jovanka Broz razgleda znamenitosti u Aksumu, najvećem centru stare etiopske kulture.
22. 1959_108_091 Etiopija, 1959. Jovanka Broz u poseti Zanatskoj školi u Adis Abebi.
23. 1959_108_041 Etiopija, 1959. Predsednik Tito na izložbi privrednog razvitka Etiopije u Adis Abebi.
24. 1959_109_012 Sudan, 1959. Predsednik Tito na defileu plemena u El Obeidu.
25. 1959_109_102 Sudan, 1959. Jovanka Broz u poseti jednoj osnovnoj školi u Kartumu.

26. 1959_109_105 Sudan, 1959. Jovanka Broz u poseti jednoj osnovnoj školi u Kartumu.
27. 1959_109_130 Sudan, 1959. Predsednik Tito na čaju u kući sina istorijskog lidera Sudana Mahdija u Omdurmanu.
28. 1959_109_142 Sudan, 1959. Predsednik Tito predaje poklone predsedniku Vrhovnog vojnog saveta Sudana Ibrahimu Abudu.
29. 1961_151_059 Gana, 1961. Nepoznati stanovnik Akre.
30. 1961_151_066 Gana, 1961. Prolaznica na ulicama Akre.
31. 1961_151_109 Gana, 1961. Parada društvenih organizacija u Akri, organizovana u čast predsednika Tita.
32. 1961_151_112 Gana, 1961. Učesnik parade društvenih organizacija u Akri, organizovane u čast predsednika Tita.
33. 1961_152_025 Gana, 1961. Jovanka Broz sa ženama Gane u hotelu Ambasador u Akri.
34. 1961_152_148 Gana, 1961. Predsednici Tito i Kwame Nkrumah za vreme završnih gansko-jugoslovenskih razgovora, vođenih na brodu Galeb (M. Rašeta).
35. 1961_153_079 Togo, 1961. Pijaca u Lomeu.
36. 1961_153_113 Togo, 1961. Predsednik Tito polaže kamen-temeljac za novu hidrocentralu u mestu Kpime (M. Rašeta).
37. 1961_153_177 Togo, 1961. Jovanka Broz u poseti dečjem obdaništu u Lomeu.
38. 1961_154_008 Gana, 1961. Predsednik Tito i članovi jugoslovenske delagacije u razgovoru sa graditeljima luke Teme.
39. 1961_154_027 Gana, 1961. Svečani doček priređen za predsednika Tita na aerodromu Kumasi.
40. 1961_155_032 Liberija, 1961. Predsednici Tito i Tabmen na ceremoniji predaje odlikovanja u Monroviji.

41. 1961_154_041 Gana, 1961. Prizor iz grada Kumasi.
42. 1961_154_062 Gana, 1961. Predsednik Tito sa pratnjom u poseti oglednoj poljoprivrednoj školi u Kumasiju.
43. 1961_154_110 Gana, 1961. Predsednik Tito u razgledanju plantaža kakaoa u mestu Tafo.
44. 1961_155_085 Liberija, 1961. Predsednik Tito u poseti Parlamentu Liberije u Monroviji.
45. 1961_155_134 Liberija, 1961. Spomenik Džozefu Robertsu u Monroviji.
46. 1961_156_040 Liberija, 1961. Predsednik Tito i njegova supruga Jovanka prilikom posete imanju predsednika Tabmena u Tototi.
47. 1961_156_054 Liberija, 1961. Prizor sa puta između naselja Totote i Kokote.
48. 1961_156_093 Liberija, 1961. Prizor sa ulica Monrovije.
49. 1961_157_019 Gvineja, 1961. Doček za predsednika Tita na putu do rezidencije u Konakriju.
50. 1961_157_032 Gvineja, 1961. Predsednici Tito i Seku Ture na polaganju venca na Spomenik žrtvama kolonijalizma u Konakriju.
51. 1961_157_034 Gvineja, 1961. Polaganje venca na Spomenik žrtvama kolonijalizma u Konakriju.
52. 1961_157_157 Gvineja, 1961. Prizor sa putovanja od Konakrija do grada Mamuu.
53. 1961_157_180 Gvineja, 1961. Defile omladine i pionira, priređen u čast predsednika Tita u gradu Mamuu.
54. 1961_158_029 Gvineja, 1961. Sa defilea vojske, omladine i pionira, priređenog u čast predsednika Tita u oblasti Kindija.
55. 1961_159_003 Mali, 1961. Svečani doček predsednika Tita na aerodromu Bamako.

56. 1961_159_050 Mali, 1961. Sa zvaničnih razgovora delagacija Malija i Jugoslavije u Bamaku.
57. 1961_160_067 Maroko, 1961. Predsednik Tito predaje poklone kralju Hasanu II u Rabatu.
58. 1961_160_103 Maroko, 1961. Doček priređen za predsednika Tita u gradu Meknes.
59. 1961_161_044 Maroko, 1961. Predsednik Tito sa pratnjom i domaćinima na tradicionalnom ručku pod šatorima, priređenom u mestu Ifran.
60. 1961_162_033 Tunis, 1961. Predsednici Tito i Burgiba na putu od pristaništa do rezidencije u Tunisu.
61. 1961_163_002 Tunis, 1961. Prizor sa ulica Tunisa.
62. 1961_163_009 Tunis, 1961. Predsednik Tito sa pratnjom u poseti Železničkoj radionici u Tunisu.
63. 1961_163_046 Tunis, 1961. Predsednik Tito i njegova supruga Jovanka u poseti muzeju Bar-do u Tunisu.
64. 1961_163_061 Tunis, 1961. Predsednik Tito u poseti Centru za unapređenje poljoprivrede u El Hababiju.
65. 1961_163_075 Tunis, 1961. Predsednici Tito i Burgiba na svečanoj predstavi u pozorištu u Tunisu.
66. 1961_163_115 Tunis, 1961. Doček predsednika Tita u Keruanu.
67. 1961_164_164 Egipat (UAR), 1961. Predsednici Tito i Naser sa suprugama na koncertu Kairske opere.
68. 1961_173_182 Pula (Jugoslavija), 1961. Doček priređen za predsednika Gane Kwame Nkrumaha.
69. 1961_178_022 Beograd (Jugoslavija), 1961. Odavanje pošte Patrisu Lumumbi na plenarnom zasedanju Prve konferencije nesvrstanih.

70. 1961_178_056 Beograd (Jugoslavija), 1961. Svi šefovi delegacija na Prvoj konferenciji nesvrstanih.
71. 1962_189_164 Egipat, 1962. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom na brodu ispred hrama u Abu Simbelu.
72. 1962_190_021 Sudan, 1962. Svečani doček na aerodromu u Kartumu i susret predsednika Tita sa predsednikom Vrhovnog vojnog saveta Sudana Ibrahimom Abudom.
73. 1962_190_091 Sudan, 1962. Predsednici Tito i Abud u šetnji ulicama Kartuma.
74. 1962_190_106 Sudan, 1962. Predsednik Tito sa pratnjom i domaćinima u obilasku fabrike kože u Kartumu, koju su izgradila jugoslovenska preduzeća.
75. 1962_190_131 Sudan, 1962. Predsednici Tito i Abud u poseti Zoološkom vrtu u Kartumu.
76. 1962_190_143 Sudan, 1962. Prizor sa pijace u Kartumu.
77. 1962_190_144 Sudan, 1962. Snimatelj Filmskih novosti Stevan Labudović snima pijacu u Kartumu.
78. 1962_191_053 Egipat, 1962. Predsednici Tito i Naser u palati Kubeh u Kairu.
79. 1964_255_009 Egipat, 1964. Predstavnici pokreta otpora iz portugalskih kolonija na prijemu kod predsednika Tita u ambasadi SFRJ, u toku Druge konferencije nesvrstanih.
80. 1964_255_012 Egipat, 1964. Predstavnici oslobodilačkih pokreta južne i jugozapadne Afrike na prijemu kod predsednika Tita u ambasadi SFRJ, tokom Druge konferencije nesvrstanih.
81. 1965_265_102 Alžir, 1965. Poseta Jovanke Broz Centru za rehabilitaciju u Dueri, u okolini Alžira.
82. 1965_265_146 Alžir, 1965. Miting na Trgu esplanada Afrike u Alžiru.

83. 1965_266_143 Alžir, 1965. Doček za predsednika Tita na putu od aerodroma u Oranu do grada.
84. 1965_266_170 Alžir, 1965. Miting na Trgu prvi novembar u Oranu.
85. 1965_266_187 Alžir, 1965. Predsednici Tito i Ben Bela u razgledanju gradilišta fabrike tekstila u Oranu, koju je gradilo preduzeće Krušik iz Valjeva.
86. 1965_267_098 Alžir, 1965. Predsednik Tito u poseti Etnografsko-arheološkom muzeju Bar-do u Alžiru.
87. 1966_300_048 Egipat, 1966. Sa dočeka predsednika Tita u Aleksandriji.
88. 1966_300_113 Egipat, 1966. Scena iz okoline Aleksandrije.
89. 1966_301_129 Egipat, 1966. Priredba omladinskog folklor, održana u čast predsednika Tita u Aleksandriji.
90. 1968_359_102 Etiopija, 1968. Gradska večnica u Adis Abebi.
91. 1968_360_091 Etiopija, 1968. Predsednik Tito i njegova supruga Jovanka sa dečakom Titom, koji će se školovati u Jugoslaviji u mestu Bako.
92. 1968_361_041 Egipat, 1968. Predsednici Tito i Naser u razgledanju gradilišta Asuanske brane.
93. 1968_361_046 Egipat, 1968. Predsednici Tito i Naser u razgledanju gradilišta Asuanske brane.
94. 1969_416_160 Alžir, 1969. Predsednik Tito u obilasku poljoprivrednog dobra „Si Ben Daho Abdel Kader“ na teritoriji komune Gdeidel.
95. 1969_416_173 Alžir, 1969. Predsednik Tito u obilasku Petrohemijske industrije u Arzevu.
96. 1970_421_088 Tanzanija, 1970. Jovanka Broz u poseti Muzeju seoskih kuća u Dar es Salamu.

97. 1970_421_139 Tanzanija, 1970. Predsednik Tito prima poklone u sedištu partije TANU u Dar es Salamu.
98. 1970_422_069 Tanzanija, 1970. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u kampu na jezeru Ndutu.
99. 1970_422_105 Tanzanija, 1970. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u lovu na jezeru Ndutu.
100. 1970_423_104 Zambija, 1970. Predsednik Tito u obilasku Rafinerije bakra u Ndoli.
101. 1970_424_080 Zambija, 1970. Predsednici Tito i Kaunda na mitingu u radničkom naselju na gradilištu HE Kafue.
102. 1970_424_145 Zambija, 1970. Predsednik Zambije Kenet Kaunda u rezidenciji u Lusaki.
103. 1970_424_173 Zambija, 1970. Predsednici Tito i Kaunda prilikom razmene poklona.
104. 1970_426_032 Kenija, 1970. Predsednici Tito i Kenijata na svečanom ručku u Najrobiju.
105. 1970_426_053 Kenija, 1970. Predsednik Tito u poseti Univerzitetskoj farmi Kabete u Najrobiju.
106. 1970_426_090 Kenija, 1970. Predsednik Tito u lovu u Kikoroku.
107. 1970_426_105 Kenija, 1970. Predsednik Tito u lovu u Kikoroku.
108. 1970_426_121 Kenija, 1970. Predsednik Tito u časovima odmora u Kikoroku.
109. 1970_426_124 Kenija, 1970. Jovanka Broz u časovima odmora u Kikoroku.
110. 1970_426_157 Kenija, 1970. Predsednik Tito u odmoru na lovištu u Kikoroku.
111. 1970_427_107 Kenija, 1970. Pred prijem u Parlamentu u Najrobiju, u čast predsednika Tita i njegove supruge.
112. 1970_427_158 Kenija, 1970. Razmena poklona u Gradskom veću u Najrobiju.

113. 1970_427_173 Kenija, 1970. Predsednik Tito u poseti industrijskoj zoni Najrobija.
114. 1970_428_020 Uganda, 1970. Predsednik Tito prima poklone od predsednika Obotea, prilikom kraće posete Ugandi, na putu od Kenije ka Sudanu.
115. 1970_428_042 Sudan, 1970. Predsednik Tito prilikom dolaska u Rezidenciju u Kartumu, u pratnji generala Džafera el Nimejrija.
116. 1970_428_088 Sudan, 1970. Jovanka Broz u poseti Etnološkom muzeju u Omdurmanu.
117. 1970_429_047 Egipat, 1970. Predsednici Tito i Naser na gradilištu hidrocentrale u Asuanu.
118. 1970_429_079 Libija, 1970. Predsednici Tito i Gadafi prilikom dočeka na aerodromu u Tripoliju.
119. 1970_429_143 Libija, 1970. Predsednici Tito i Gadafi prilikom razmene poklona u Tripoliju.
120. 1973_526_192 Susret predsednika Tita sa predsednikom Republike Ugande Idi Aminom u Alžiru, tokom Četvrte konferencije nesvrstanih.
121. 1977_634_032 Libija, 1977. Jovanka Broz u obilasku arheološkog grada Leptis Magne.
122. 1977_634_089 Libija, 1977. Predsednik Tito i njegova supruga Jovanka prilikom susreta sa porodicom predsednika Gadafija, u njegovoj ličnoj rezidenciji u Tripoliju.
123. 1977_650_121 Brioni (Jugoslavija), 1977. Jovanka Broz i Safija Gadafi, supruga Moamera el Gadafija, u razgledanju Briona.
124. MIJ-9-022 Egipat, 1962. Radnici Energoprojekta na gradilištu dizel-elektrane u mestu Vadi el Natrun.
125. MIJ-1468-013 Zambija, 1970. Predsednik Tito sa pratnjom na tržnici rukotvorina na Viktorijinim vodopadima.
126. MIJ-1511-070 Gvineja, 1961. Program organizovan u čast predsednika Tita.

127. MIJ-1463-011 Libija, 1977. Susret predsednika Tita i Gadafija u Tripoliju.
128. MIJ-1504-012 Etiopija, 1955. Predsednik Tito i car Hajle Selasije na svečanom dočeku u Adis Abebi.
129. MIJ-1504-031 Etiopija, 1955. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u poseti kod cara Hajla Selasija i carice Menen.
130. MIJ-512-010 Egipat, 1958. Osmatračnica pripadnika jugoslovenskog odreda u sastavu snaga UN na uzvišenju El Sapha na Sinaju.
131. MIJ-512-013 Egipat, 1958. Pripadnici jugoslovenskog odreda u sastavu snaga UN na Sinaju uređuju logor.
132. MIJ-512-022 Egipat, 1958. Pripadnik jugoslovenskog odreda u sastavu snaga UN na Sinaju u razgovoru sa kolegom iz Brazila na demarkacionoj liniji.
133. MIJ-1182-006 Alžir, 1960. Scena iz života boraca Fronta nacionalnog oslobođenja Alžira.
134. MIJ-1182-012 Alžir, 1960. Scena iz života boraca Fronta nacionalnog oslobođenja Alžira.
135. MIJ-1182-015 Scena iz života boraca Fronta nacionalnog oslobođenja Alžira.
136. MIJ-1182-020 Alžir, 1960. Scena iz života boraca Fronta nacionalnog oslobođenja Alžira.
137. MIJ-1263-015 Alžir, 1965. Svečani doček predsednika Tita u Alžiru.
138. MIJ-512-025 Egipat, 1958. Pripadnici jugoslovenskog odreda u sastavu snaga UN na Sinaju u razgovoru sa beduinima.
139. MIJ-1509-057 Liberija, 1961. Predsednik Tito u poseti zoološkom vrtu na imanju predsednika Tabmena.
140. MIJ-1518-004 Tanzanija, 1970. Predsednik Tito u lovu na jezeru Ndutu.

141. MIJ-1518-019 Tanzanija, 1970. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u odmoru u lovištu na jezeru Ndutu.
142. MIJ-1888-025 Kenija, 1970. Jovanka Broz sa pripadnicima plemena Masai.
143. JBT_163_018 Egipat, 1962. Foto-reporter na zadatku, prilikom posete predsednika Tita Luksoru (snimio J. B. Tito).
144. JBT_173_007 Egipat, 1962. Predsednik Naser tokom krstarenja sa predsednikom Titom po Crvenom moru (snimio J. B. Tito).
145. JBT_259_025 Egipat, 1962. Asuanska brana (snimio J. B. Tito).
146. JBT_054_003 Egipat, 1962. Scena na obali Nila (snimio J. B. Tito).
147. JBT_054_004 Egipat, 1962. Scena na obali Nila (snimio J. B. Tito).
148. JBT_054_005 Egipat, 1962. Scena iz ruralnog života u Egiptu (snimio J. B. Tito).
149. JBT_054_007 Egipat, 1962. Scena iz ruralnog života u Egiptu (snimio J. B. Tito).
150. 1953_019_074 Velika Britanija, 1953. Predsednik Tito i jugoslovenski ambasador u Londonu Vladimir Velebit kreću na razgovore sa Vinstonom Čerčilom.
151. 1956_068_030 Belje (Jugoslavija), 1956. Predsednik Tito i Nikita Hruščov u ritualu „lovačkog krštenja“.
152. 1961_153_046 Togo, 1961. Predsednici Tito i Olimpio u prolasku automobilom kroz Lome.
153. 1961_154_027 Gana, 1961. Predsednik Tito na svečanom dočeku na aerodromu Kumasi.
154. 1961_154_061 Gana, 1961. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u poseti Oglednoj poljoprivrednoj školi u Kumasiju.
155. 1961_157_004 Gvineja, 1961. Predsednici Tito i Seku Ture na putu do rezidencije u Konakriju.

Jovanka Broz u poseti dečjem obdaništu u Lomeu, Togo 1961.

156. 1961_157_018 Poseta Gvineji: put do rezidencije u Konakriju.
157. 1962_201_140 SSSR, 1970. Predsednici Tito i Hruščov u lovu na lovnom terenu Zavidovo, nedaleko od Moskve.
158. 1970_426_142 Kenija, 1970. Predsednik Tito sa suprugom Jovankom u toku lova u Kikoroku.
159. 1971_469_077 Tjentište, 1971. Predsednik Tito i njegova supruga Jovanka u društvu Ričarda Bartona posmatraju snimanje pojedinih kadrova filma Bitka na Sutjesci.

HRONOLOGIJA BILATERALNIH ODNOSA JUGOSLAVIJE SA ZEMLJAMA AFRIKE

Sticanje nezavisnosti

**Uspostavljanje bilateralnih odnosa
sa Jugoslavijom**

Alžir – 5. jul 1962.
(od Francuske)

Alžir – 2. jul 1962.

Angola – 11. novembar 1975.
(od Portugalije)

Angola – 1975.

Benin – 1. avgust 1960.
(od Francuske)

Benin – 1962.

Bocvana – 30. septembar 1966.
(od Velike Britanije)

Bocvana – 1970.

Burkina Faso – 5. avgust 1960.
(od Francuske)

Burkina Faso – 1968.

Burundi – 1. jul 1962.
(od Belgije)

Burundi – 1962.

Gabon – 17. avgust 1960.
(od Francuske)

Gabon – 1960.

>>>

Titove posete Africi

Sastanak sa alžirskom privremenom vladom prilikom posete Tunisu 9–14. aprila 1961.

Alžir, 24–30. april 1965.

Alžir, 5–9. novembar 1969.

Alžir, 2–10. septembar 1973.

Alžir, 20–21. oktobar 1979.

Alžir, 28–31. maj 1979.

Posete afričkih državnika Jugoslaviji

Ben Jusef Ben Heda, predsednik privremene vlade (**Beogradska konferencija**), 1–6. septembar 1961.

Predsednik Ahmed Ben Bela, 5–13. mart 1963.

Predsednik Huari Bumedijen, 6–11. oktobar 1965.

Predsednik Bumedijen, 12–13. jun 1966.

Predsednik Bumedijen, 15. oktobar 1973.

Predsednik Bumedijen, 14–15. januar 1978.

22–23. april 1977.

Predsednik Agostino Neto

2. jun 1977. Predsednik Omar Bongo

HRONOLOGIJA BILATERALNIH ODNOSA JUGOSLAVIJE SA ZEMLJAMA AFRIKE

Gambija – 18. februar 1965.
(od Velike Britanije)

Gambija – 1965.

Gana – 6. mart 1957.
(od Velike Britanije)

Gana – 1959.

Gvineja – 2. oktobar 1958.
(od Francuske)

Gvineja – 1958.

Gvineja Bisao – 10. septembar 1974.
(od Portugalije)

Gvineja Bisao – 1975.

Egipat – 28. februar 1922.
(od Velike Britanije)

Egipat – 1. februar 1908.

>>>

Gana, 28. april – 4. mart 1961.	3–8. avgust 1961. Predsednik Kvame Nkrumah 1–6. septembar 1961 (Beogradska konferencija). Predsednik Kvame Nkrumah
Gvineja, 19–24. mart 1961.	6–11. januar 1961. Predsednik Seku Ture 1–6. septembar 1961 (Beogradska konferencija). Ministar inostranih poslova Luj Lansana Beavogi 2–4. avgust 1965. Predsednik Seku Ture 23–24. jul 1979. Predsednik Seku Ture
	30. maj – 2. jul 1976. Predsednik Državnog saveta Gvineje Bisao Luis Kabral 13. avgust 1979. Glavni komesar Gvineje Bisao Žoao Bernard Vieira 31. oktobar 1979. Glavni komesar Gvineje Bisao Žoao Bernard Vieira
Egipat, 5. februar 1955. Egipat, 24. decembar 1955 – 6. januar 1956. Egipat, 5. decembar 1958. Egipat, 20–28. februar 1959. Egipat, 17–22. april 1961. Egipat, 18–19. novembar 1961. Egipat, 4–14. februar 1962. Egipat, 18–21. februar 1961. Egipat, 5–10. oktobar 1964.	12–19. jul 1956. Predsednik Gamal Abdel Naser 2–14. jul 1958. Predsednik Gamal Abdel Naser 13–20. juna 1960. Predsednik Gamal Abdel Naser 1–6. septembar 1961 (Beogradska konferencija). Predsednik Gamal Abdel Naser 12–16. maj 1963. Predsednik Gamal Abdel Naser 1–4. septembar 1965. Predsednik Gamal Abdel Naser

HRONOLOGIJA BILATERALNIH ODNOSA JUGOSLAVIJE SA ZEMLJAMA AFRIKE

Ekvatorijalna Gvineja
– 12. oktobar 1968. (od Španije)

Ekvatorijalna Gvineja – 1970.

Etiopija – osim kraćeg perioda
italijanske okupacije (1936–1941),
nikad nije klasično kolonizovana

Etiopija – 1952.

>>>

<p>Egipat, 15–24. april 1965. Egipat, 2–7. maj 1966. Egipat, 8. februar 1968. Egipat, 23–25. februar 1970. Egipat, 13–20. februar 1971. Egipat, 20–21. oktobar 1971. Egipat, 20–27. januar 1977.</p>	<p>10–12. jul 1968. Predsednik Gamal Abdel Naser 4–5. februar 1972. Predsednik Anvar el Sadat 11–12. januar 1973. Predsednik Anvar el Sadat 28–30. mart 1974. Predsednik Anvar el Sadat 29–30. maj 1975. Predsednik Anvar el Sadat 8–10. april 1976. Predsednik Anvar el Sadat</p>
<p>Etiopija, 11–24. decembar 1955. Etiopija, 2–12. februar 1959. Etiopija, 27. januar – 4. februar 1968. Etiopija, 9–11. februar 1970.</p>	<p>20–26. jul 1954. Car Hajle Selasije 13–15. avgust 1959. Car Hajle Selasije 1–6. septembar 1961 (Beogradska konferencija). Car Hajle Selasije 2–4. novembar 1963. Car Hajle Selasije 26–27. oktobar 1967. Car Hajle Selasije 4–5. avgust 1967. Car Hajle Selasije 23–26. septembar 1968. Car Hajle Selasije 24–30. jun 1972. Car Hajle Selasije 30–31. oktobar 1973. Car Hajle Selasije 7–8. decembar 1978. Predsednik Mengistu Hajle Mariam</p>

HRONOLOGIJA BILATERALNIH ODNOSA JUGOSLAVIJE SA ZEMLJAMA AFRIKE

Zambija – 24. oktobar 1964.
(od Velike Britanije)

Zambija – 1964.

Zimbabve – 18. april 1980.
(od Velike Britanije)

Zimbabve – 1980.

Kamerun – 1. januar 1960.
(od francuske uprave po UN mandatu)

Kamerun – 1960.

Kabo Verde – 5. jul 1975.
(od Portugalije)

Kabo Verde – 1975.

Komoros – 6. jul 1975.
(od Francuske)

Kenija – 12. ili 20. decembar 1963.
(od Velike Britanije)

Kenija – 1963.

DR Kongo – 30. jun 1960.
(od Belgije)

DR Kongo – 1961.

Kongo – 15. avgust 1960.
(od Francuske)

Kongo – 1964.

Lesoto – 4. oktobar 1966.
(od Velike Britanije)

Lesoto – 1972.

Liberija – nezavisna od 26. jula
1847.

Liberija – 1959.

>>>

Zambija, 2–9. februar 1970.
Zambija, 8–10. septembar 1970.

6–11. maj 1970.
Predsednik Kenet Kaunda
27–28. novembar 1974.
Predsednik Kenet Kaunda

21–24. jun 1967.
Predsednik El Hadž Ahmadu Ahiđa

22. oktobar 1975.
Predsednik vlade Pedro Pires

Kenija, 12–20. februar 1970.

1–6. septembar 1961 (**Beogradska konferencija**). Predsednik vlade Siril Abdula (u frakciji Antoana Gizenge)
29–31. avgust 1970.
Predsednik Žozef Dezire Mobutu

Liberija, 13–18. mart 1961.
Liberija, 18. septembar 1963.

23–28. jun 1963.
Predsednik Vilijam Tabman

HRONOLOGIJA BILATERALNIH ODNOSA JUGOSLAVIJE SA ZEMLJAMA AFRIKE

Libija – 24. decembar 1951.
(od Italije)

Libija – 1955.

Madagaskar – 26. jun 1960.
(od Francuske)

Madagaskar – 1960.

Malavi – 6. jul 1964.
(od Velike Britanije)

Malavi – 1998.

Mali – 22. septembar 1960.
(od Francuske)

Mali – 1961.

Maroko – 2. mart 1956.
(od Francuske)

Maroko – 2. mart 1957.

Mauritanija – 28. novembar 1960.
(od Francuske)

Mauricijus – 12. mart 1968.
(od Velike Britanije)

Mauricijus – 1969.

Mozambik – 25. jun 1975.
(od Portugalije)

Mozambik – 1975.

Namibija – 21. mart 1990.
(od Južnoafričke Republike)

Namibija – 1990.

Nigerija – 1. oktobar 1960.
(od Velike Britanije)

Nigerija – 1960.

>>>

Libija, 25–27. februar 1970.
 Libija, 18–20. januar 1977.
 Libija, 31. maj – 3. jun 1979.

18–20. novembar 1973.
 Predsednik Moamer Gadafi
 21–25. jun 1977.
 Predsednik Moamer Gadafi

Mali, 25–26. mart 1961.

17–23 juna 1961.
 Predsednik Modibo Keita
 1–6. septembar 1961
 (**Beogradska konferencija**).
 Predsednik Modibo Keita
 17. septembar 1979.
 Predsednik Musa Traore

Maroko, 1–6. april 1961.

1–6. septembar 1961 (**Beogradska konferencija**). Kralj Hasan II

HRONOLOGIJA BILATERALNIH ODNOSA JUGOSLAVIJE SA ZEMLJAMA AFRIKE

Obala Slonovače – 7. avgust 1960. (od Francuske) **Obala Slonovače** – 1968.

Ruanda – 1. jul 1962. (od uprave Belgije po mandatu UN) **Ruanda** – 1971.

Sao Tome i Principe – 12. jul 1975. (od Portugalije) **Sao Tome i Principe** – 1977.

Sejšeli – 29. jun 1976. (od Velike Britanije) **Sejšeli** – 1977.

Senegal – 20. avgust 1960. (od Francuske) **Senegal** – 1961.

Sijera Leone – 27. april 1961. (od Velike Britanije) **Sijera Leone** – 1961.

Svazilend – 6. septembar 1968. (od Velike Britanije) **Svazilend** – 1968.

Somalija – 1. jul 1960. (od uprave Velike Britanije po mandatu UN) **Somalija** – 1960.

Sudan – 1. januar 1956. (odvajanje od Egipta) **Sudan** – 1956.

>>>

	30. avgust – 3. septembar 1975. Predsednik Leopold Sedar Sengor
	1–6. septembar 1961 (Beogradska konferencija). Predsednik Aden Abdulah Osman Dar 26–29. mart 1976. Predsednik Vrhovnog saveta Somalije Mohamed Siad Bare
Sudan, 12–18. februar 1959. Sudan, 14–18. februar 1962. Sudan, 20–23. februar 1970.	9–20. jul 1960. Predsednik Vrhovnog saveta Ibrahim Abud 1–6. septembar 1961 (Beogradska konferencija). Predsednik Vrhovnog saveta Ibrahim Abud 15–19. jun 1970. Predsednik Džafer Muhamed el Nimeiri

HRONOLOGIJA BILATERALNIH ODNOSA JUGOSLAVIJE SA ZEMLJAMA AFRIKE

Tanzanija – 26. april 1964.
(od Velike Britanije)
* 26. april 1964,
dan ujedinjenja Tanzanije (stekla
nezavisnost 1961) sa Zanzibarom
(stekao nezavisnost 1963)

Tanzanija – 1961.

Togo – 27. april 1960.
(od francuske uprave po mandatu UN)

Togo – 1960.

Tunis – 20. mart 1956.
(od Francuske)

Tunis – 1957.

Uganda – 9. oktobar 1962.
(od Velike Britanije)

Uganda – 1963.

Centralnoafrička Republika
– 13. avgust 1960. (od Francuske)

Centralnoafrička Republika – 1960.

Čad – 11. avgust 1960.
(od Francuske)

Čad – 1966.

Džibuti – 27. jun 1977.
(od Francuske)

Džibuti – 1978.

>>>

Tanzanija, 26. januar – 2. februar 1970.	15–16. oktobar 1969. Predsednik Džulijus Njerere
Togo, 4–7. mart 1961.	23–24. juna 1976. Predsednik Njasegbe Ejadema
Tunis, 9–14. april 1961.	1–6. septembar 1961 (Beogradska konferencija). Predsednik Habib Burgiba 30. mart – 5. april 1965. Predsednik Habib Burgiba
Uganda, 20. februar 1970.	20–22. april 1976. Predsednik Idi Amin Dada
	3–6. maj 1973. Predsednik Žan Bedel Bokasa

Biografije autora

> **Radina Vučetić** je vanredna profesorka na Odeljenju za savremenu istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Objavila je knjige *Monopol na istinu. Partija, kultura i cenzura u Srbiji šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka* (2016), *Koka-kola socijalizam. Amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka* (2012), *Evropa na Kalemegdanu. „Cvijeta Zuzorić“ i kulturni život Beograda 1918–1941* (2003), *Vreme kada je narod govorio: Odjeci i reagovanja u Politici, 1988–1991* (koautor sa Aljošom Mimicom, 2008), kao i brojne članke vezane za istoriju Jugoslavije. U fokusu njenih istraživanja su istorija socijalističke Jugoslavije i hladnoratovska istorija. Učestvovala je i učestvuje u mnogobrojnim projektima u zemlji i inostranstvu. Trenutno je saradnik na projektu *Socialism Goes Global*, u okviru kojeg se bavi saradnjom socijalističkih zemalja sa zemljama Trećeg sveta, i radi na knjizi *Titova Afrika*.

> **Pol Bets** je profesor Moderne evropske istorije na St Antony's College Univerziteta u Oksfordu. Pre toga predavao je na Univerzitetu Saseks i na Univerzitetu Severna Karolina u Šarlotu. Autor je knjiga *Within Walls: A History of East German Private Life* (Oksford, 2010) i *The Authority of Everyday Objects: A Cultural History of West German Industrial Design* (Berkli, 2004). Takođe je kourednik mnogih knjiga, od kojih su najnovije *Religion, Science and Communism in Cold War Europe* (sa Stivom Smitom, London, 2016) i *Heritage in the Modern World: Historical Preservation in International Perspective* (sa Kori Ros, Oksford, 2015). Knjiga *The Ethics of Seeing: 20th Century German Documentary Photography Reconsidered* (kourednik sa Dženifer Evans i Stefan-Ludvigom Hofmanom, Berghahn Books, 2017) biće objavljena do kraja godine. Saradnik je na projektu *Socialism Goes Global*.

- > **Radovan Cukić** diplomirao je na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, gde je odbranio i master tezu. Radio je kao nastavnik istorije u osnovnoj školi od 2009. do 2011. Poslednjih pet godina radi kao kustos foto-kolekcija u Muzeju Jugoslavije, gde je počev od 2015. i načelnik odeljenja za istraživanje i zaštitu muzejskog fonda. Učestvovao je kao istraživač na sledećim izložbama u Muzeju Jugoslavije: *Poslednja Mladost u Jugoslaviji* (2011), *Srbija kroz vekove* (2012) i *Tehnika narodu* (2012), a jedan je od autora izložbi *Traveling communique* (2014) i *Figure sećanja* (2015). Od 2012. radi na digitalizaciji i interpretaciji foto-arhiva Muzeja Jugoslavije. Među njegovim profesionalnim interesovanjima su: predstavljanje jugoslovenske istorije i njenog mesta u kolektivnom pamćenju, vođenje muzejskih zbirki i politika akvizicija, digitalizacija muzejskih fondova, kao i pristupačnost muzejskih kolekcija javnosti.

- > **Ana Sladojević** je nezavisna kustoskinja i konsultant. Doktorirala je u grupi za Teoriju umetnosti i medija (2012, Interdisciplinarne studije, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Srbija), magistrirala (2003) i diplomirala/masterirala (1999) na Fakultetu primenjenih umetnosti i dizajna u Beogradu. Od 2002. godine je radila kao kustoskinja za više institucija kulture u Srbiji, između ostalog za Muzej afričke umetnosti – zbirku Vede i dr Zdravka Pečara, Muzej Jugoslavije, Centralni institut za konzervaciju u Beogradu. Njene tekstove o kulturalnim reprezentacijama i afričkim umetnostima objavili su Muzej afričke umetnosti, časopis *Kultura* – Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Muzej savremene umetnosti u Beogradu i drugi.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

321.74:929 Тито(083.824)

327(497.1)''19''(083.824)

327.55:316.772.4(6)(083.824)

TITO u Africi : slike solidarnosti / Radina Vučetić ... [et al.] ;
[fotografije Dragutin Grbić ... [et al.] ; fotografije eksponata Gavrilo
Masniković]. - Beograd : Muzej Jugoslavije, 2017 (Beograd : DMD). - 155
str. : ilustr. ; 25 cm

Tiraž 500. - Str. 6-9: Uvodna reč / Neda Knežević. - Str. 10-11: Predgovor
izdanju / Džejms Mark. - Str. 126-127: Reč kustosa / Ana Sladojević,
Mirjana Slavković. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-84811-45-7

a) Тито, Јосип Броз (1892-1980) - Изложбени каталози b) Међународни
односи - Југославија - 20в - Изложбени каталози c) Несврстане земље -
Африка - Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 237617932